

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE
TOPLUMSAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ÇİL

MAYIS-2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE
TOPLUMSAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ÇİL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent ŞENER

MAYIS-2019

TRABZON

ONAY

Esra ÇİL tarafından hazırlanan “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” adlı bu Çalışma 27.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı-Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Bülent ŞENER	Başkan	☒	☐	
Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU	Üye	☒	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Esra ÇİL
20.05.2019

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, Soğuk Savaş sonrası dönemde ülkelerin algılarında yeni bir anlam ile şekillenmeye başlamıştır. İlk dönemlerde doğal ve ekonomik sebeplere bağlı olarak gerçekleşen göç hareketleri, daha sonraki dönemlerde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar ve iç çatışmalar ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Böylece, göç denildiğinde insanların aklına artık işgücü gelmemekte, olumsuz durumlardan dolayı yaşanan düzensiz uluslararası bir hareketlilik ve beraberinde getireceği birçok sorun gelmektedir. Ülkelerinde istekleri dışında yaşanan bu yer değiştirme olayına çözüm arayan devletler uluslararası göç hareketlerini engellemenin mümkün olmadığı durumlarda güvenliğin toplumsal boyutunu kullanarak göçü güvenlikleştirmeye çalışmaktadır. Göçü güvenlikleştirirken var olan toplumun etnik, dini ve kültürel korkuları harekete geçirilerek göçmen karşıtlığı yaratılmakta ve yapılacak olan tüm politikalarda “yerli” halkın desteğinin alınması planlanmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan politikalar, uluslararası göç hareketlerini kontrol altına almakta veya tamamen sınırlandırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenliğe ne yönde, nasıl ve ne tür etkilerde bulunduğuna dönük sorulara cevap aranacaktır.

Bu çalışmanın konusunun oluşturulmasında ve hazırlanmasında yol gösterici olan, lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince desteğini, bilgi birikimi ve özellikle kıymetli vaktini her daim ayıran çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Bülent ŞENER’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, hayata adım attığım ilk günden bugüne kadar maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgmeden, her koşulda bir adım uzağımda olduklarını bildiğim çok değerli aileme, özellikle tez aşamam boyunca her türlü desteği ile beni yalnız bırakmayan ablam Büşra ÇİL’e ve dostum Vildan ÇAKIROĞLU’na en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Mayıs, 2019

Esra ÇİL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER PERSPEKTİFİNDE GÜVENLİK, KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KOPENHAG OKULU.....	5-38
1.1. Güvenlik Kavramının Tanımı	5
1.2. Tarihi Süreç İçerisinde Güvenlik Kavramı	7
1.2.1. İlk Çağlardan Soğuk Savaşa Güvenlik Sorunsalı.....	7
1.2.2. Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik Algılamaları	10
1.3. Güvenlik Kavramında Farklılaşma	12
1.3.1. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı ve Güvenlik Çalışmalarında Derinleştirme-Genişletme Tartışmaları	12
1.3.2. Avrupa Merkezli Güvenlik Yaklaşımları.....	16
1.3.2.1. Aberystwyth (Galler) Okulu	16
1.3.2.2. Kopenhag Okulu	18
1.3.2.3. Paris Okulu.....	19

1.4. Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Güvenlik	20
1.4.1. Realizm	20
1.4.2. Liberalizm	22
1.4.3. İnşacılık (Konstrüktivizm)	23
1.4.4. Marksizm	25
1.4.5. Eleştirel Teori.....	26
1.4.6. Feminizm	26
1.5. Kopenhag Okulu ve Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırması.....	28
1.5.1. Kopenhag Okulunun Ortaya Çıkışı.....	28
1.5.2. Barry Buzan ve Güvenliğin Genişletilmesi-Derinleştirilmesi	30
1.5.2.1. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı	31
1.5.2.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi	33
1.5.3. Ole Wæver ve Toplumsal Güvenliğin Derinleştirilmesi.....	35
1.5.3.1. Güvenikleştirme Yaklaşımı	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ..... 39-69

2.1. Göç ve Uluslararası Göçün Tanımı.....	39
2.2. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi.....	41
2.2.1. Soğuk Savaş Öncesi ve Soğuk Savaş Döneminde Uluslararası Göç	42
2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç.....	44
2.3. Uluslararası Göçün Nedenleri.....	47
2.3.1. Doğal/Sosyolojik Nedenler	47
2.3.2. Ekonomik Nedenler	48
2.3.3. Siyasal Nedenler	49
2.4. Uluslararası Göçün Unsurları.....	49

2.4.1. Ülke Sınırlarını Aşması.....	50
2.4.2. İsteğe Bağlı ya da Zorunlu Olması.....	50
2.4.3. Geçici veya Kalıcı Olması	50
2.4.4. Düzenli ya da Düzensiz Olması	51
2.5. Uluslararası Göçün Türleri.....	51
2.5.1. İsteğe Bağlı ve Zorunlu Göç	51
2.5.2. Geçici ve Kalıcı Göç	52
2.5.3. Düzenli veya Düzensiz Göç	53
2.5.4. Mülteci Göçü	54
2.5.5. İşgücü Göçü	55
2.5.6. Beyin Göçü	55
2.6. Uluslararası Göç Teorileri.....	56
2.6.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	56
2.6.2. İtme-Çekme Faktörleri Teorisi.....	58
2.6.3. Petersen Göç Teorisi: Beş göç Tipi.....	60
2.6.4. Neo-klasik Teori	62
2.6.5. İkili İşgücü Piyasası Teorisi.....	63
2.6.6. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Teorisi.....	65
2.6.7. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi	66
2.6.8. Göç Sistemleri Teorisi	67
2.6.9. Ulus-aşırı Göç Teorisi.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI GÖÇ VE TOPLUMSAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ..... 70-100

3.1. Devlet-altı/içi Güvenlik Sorunlarının Anlaşılmasında Yeni Bir Girişim Olarak Toplumsal Güvenlik Anlayışı	70
---	----

3.1.1. Toplumsal Güvenlik Kavramının Ortaya Çıkışı ve Genişleyen Güvenlik Tartışmalarında Toplumsal Güvenlik.....	70
3.1.1.1. Birey, Toplum ve Devlet Bağlamında Toplumsal Güvenlik.....	73
3.1.1.2. Toplumsal Güvenliğin Bölgesel ve Uluslararası Boyutları.....	74
3.1.2. Toplumsal Güvenlik Kavramının Eleştirisi ve Toplumsal Güvenlik Çıkmazı	75
3.1.3. Toplumsal Güvenliğe Yönelik Tehditler ve Toplumsal Güvenliğin Savunulması	76
3.2. Uluslararası Göçün Toplumsal Güvenliğe Etkileri ve Göçün Güvenlikleştirilmesi	78
3.3. Uluslararası Göçün Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Örgütler	83
3.3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	84
3.3.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).....	85
3.3.3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHRC).....	87
3.4. Uluslararası Göçe Karşı Alınan Önlemler	89
3.4.1. Avrupa’da Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Alınan Önlemler.....	90
3.4.2. Amerika’da Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Alınan Önlemler.....	96
SONUÇ	101
YARARLANILAN KAYNAKLAR	104
ÖZGEÇMİŞ	117

ÖZET

Uluslararası sistemin anarşik yapısına bağı olarak kavramsallaştırılan devlet merkezli güvenlik kavramı, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte tekrardan ele alınmış ve ortaya çıkan yeni sorunlarla güvenlik kavramı genişletilmeye ve derinleştirilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle yeni bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkan “uluslararası göç” olgusu da güvenlik kavramının genişleme ve derinleşmesine paralel olarak devletleri etkileyen ve bu çerçevede toplumsal güvenliği ilgilendiren konuların başında gelmeye başlamıştır. Uluslararası göç, çok farklı kültürlerden oluşan insanların aynı sınırlar içinde yaşamasına neden olmuş, göçmenler ile “yerli” halk arasında kültürel, etnik, dil, din gibi toplumsal yapıyı etkileyecek sorunları ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada öncelikle uluslararası güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler teorileri ışığında, tarihsel süreç içerisinde ele alınmış ve sonrasında Kopenhag Okulu ile yaşadığı genişleme ve derinleştirme süreci incelenmiştir. Daha sonra güvenliği etkileyen en önemli konulardan olan uluslararası göç kavramı ve göçe neden olan konulara değinilerek göç teorileri hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak ise uluslararası göçün toplumsal güvenlik üzerinde yarattığı etkiler üzerinden yapılan güvenlikleştirme hareketi ile devletlerin politikalarına yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, “uluslararası göç” ile “toplumsal güvenlik” arasındaki etkileşimi inceleyen kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından hareketle, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenliğe ne yönde, nasıl ve ne tür etkilerde bulunduğu dönük sorulara cevap aramaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada "veri analizi" ve "tümevarım" yöntemleri kullanılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen verilere göre, yaşanan uluslararası göç hareketleri, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası toplumsal güvenlikle bağdaştırılmış ve toplumsal güvenliğin korunması için uluslararası göç hareketlerinin kontrol edilmesine ya da engellenmesine dair politikalar yürütüldüğü sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Güvenlik, Uluslararası Göç, Toplumsal Güvenlik, Kopenhag Okulu, Göçün Güvenlikleştirilmesi.

ABSTRACT

The concept of state-oriented security, which was conceptualized based on the anarchic structure of the international system, has been re-evaluated after the end of the Cold War and the concept of security has been expanded and deepened with newly emerging problems. The phenomenon of "international migration", which emerged as a new security problem during the post-Cold War period, started to be one of the most important issues affecting the states and related to social security with the expansion and deepening of the security concept. International migration caused individuals from different cultures to live within the same borders, leading to problems that would affect the social structure such as cultural, ethnic, linguistic and religious relations between immigrants and "indigenous people".

In this study, initially, the concept of international security is discussed in the historical process based on international relations theories, and then the expansion and deepening process experienced with the Copenhagen School are analyzed. Then, the concept of international migration, which is one of the most important issues that affect security, and the reasons behind migration, are addressed and information was given about migration theories. Finally, the securitization movement based on the effects of international migration on social security and state are discussed.

The aim of this study is to determine in which direction, how and which effects are international migration have on social security during the Cold War period based on the fact that there is no comprehensive study that investigated the interaction between "international migration" and "social security". Thus, "data analysis" and "induction" methods are used in the present study in accordance with the aim of the study. As a result of these data, it is concluded that the international migration movements, especially after the 9/11 attacks, have been connected with the social security and it has been concluded that policies for the control or prevention of international migration movements have been carried out for the protection of social security. The data collected in the study demonstrated that international migration movements, especially after the 9/11 attacks, are associated with social security and is concluded that policies for the control or prevention of international migration movements are adopted for the protection of the society.

Keywords: Security, International Migration, Social Security, The Copenhagen School, Securitization of Migration.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Güvenikleştirme Tayfı.....	37
2	Bölgelere Göre Toplam Göçmen Sayısı (milyon).....	45
3	Bölgelerin Toplam Nüfusunun Bir Yüzdesi Olarak Uluslararası Göçmen Stoku	81
4	2017 Verilerine Göre Bölgelere Gelen ve Giden Göçmen Sayıları (İç ve Dış göç).....	87

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Dünyadaki Uluslararası Göç Stoku (karma) (milyon).....	46
2	BMMYK Tahminlerine Göre Yıllara Göre Değişen Mülteci Sayısı (milyon).....	54
3	Dünyadaki Nüfus Popülasyonunun Türlerine Göre Dağılımı (milyon).....	89
4	Avrupa'da İnsanların En Çok Endişe Duydukları Konular (2010-2017).....	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Göç-Göçmen Durumlarından Kaynaklanan Göç Sürecinin Sınıflandırılması.....	40
2	Yaşanan-Göç Edilecek Yerdeki Faktörler ile Araya Giren Engeller.....	59

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Çev.	: Çevirmen
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
EURODAC	: European Dactyloscopy (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi)
EUROPAL	: European Police Office (Avrupa Polis Okulu)
FRONTEX	: European Border and Coast Guard Agency (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi)
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
INTERREG	: Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği Programı
IOM	: Intenational Migration Organization (Uluslararası Göç Örgütü)
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
M.Ö.	: Milattan Önce
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries
RSC	: Regional Security Complex (Bölgesel Güvenlik Kompleksi)
RSCT	: Theory of Regional Security Complex (8Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi)
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
t.y.	: Tarih yok

TDK : Türk Dil Kurumu

UN : United Nation

UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Soğuk Savaşın bitişi ve 1990'lı yıllarda ivmesi artan küreselleşme süreciyle değişen dünyada devletler birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalmış ve güvenliklerini sağlama noktasında görece zorlandıkları bir ortam içerisinde kendilerini bulmuşlardır. Devletlerin güvenliklerini korumak için karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri, insanoğlunun var olduğu ilk günden bugüne kadar farklı sebeplerle de olsa hiç durmadan devam eden uluslararası göç hareketidir. Bu göç hareketleri, yaşanan bölgeden bölgeye değişim göstermektedir. Kimi aileler, gruplar ya da toplumlar doğal afetler (sel, deprem, vb.) ve ekonomik zorluklar gibi nedenlerden dolayı kendi istekleri doğrultusunda yer değiştirirken, kimileri siyasal (zulüm, korku, demografik değişimler, vb.) ve toplumsal nedenlere bağlı olarak göç etmeye zorlanmaktadır. Uluslararası göçün yol açtığı en büyük sorun sınır güvenliği ve devlet egemenliğine yönelik olarak düşünülse de zamanla toplumsal anlamda da devletleri tehdit etmeye başlamıştır. Yaşanan bu göç hareketleri her dönemde devletlerin ilgi alanına girmiş ve güvenlik üzerinden ele alınarak politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Uluslararası göçün yaşadığı bu değişim zamanla göçe ilişkin kuramların gelişmesine ve çeşitlenmesine de sebep olmuş ve dönemin uzmanları tarafından çalışma konusu haline getirilmiştir. Bu dönemde ortaya koyulan çalışmalar, yaşanan göç hareketlerini sınır güvenliğini tehdit ettiği varsayımı ile askeri güvenlik üzerinden ele alınmış ve inceleme konusu haline getirilmiştir.

Soğuk Savaş öncesi dönemde, ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşen göç hareketleri, göç alan ülkeler tarafından olumlu karşılanmış hatta birçok ülkede göçü teşvik edici politikalar yürütülmüştür. Fakat, 1973 yılında yaşanan petrol kriziyle birlikte ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden tek unsurun askeri nedenler olmadığı, ekonomik nedenlerin de olabileceği anlaşılmıştır. Yaşanan petrol krizi ekonominin bozulmasına ve buna bağlı olarak yaşanan göç hareketlerinin kısa süreli olsa Basra körfezi ülkelerine kaymasına neden olmuştur (Massey vd., 1998: 4-5). 1990'lı yıllarda Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle iki kutuplu sistemde donmuş olan sorunların tekrar ortaya çıkması, ülkeler arasında çatışmalara neden olmuştur. Buna bağlı olarak göç etmek zorunda kalan ya da istihdam arayışında olan göçmenler, göç etmek istedikleri gelişmiş ülkelerin kapalı kapı politikaları karşısında yasal olmayan yollara daha çok başvurmaya başlamışlardır. 2000'li yıllarda çok çeşitli nedenlerle yaşanan uluslararası göç hareketleri çoğunlukla yasal olmayarak gidilen ülkede sorunlara yol açmıştır. Bu doğrultuda, daha önce sınırlarını göçmenlere açan devletler, mevcut politikalarının aksine engelleyici politikalar yürütmeye ve sınırlarını kapatmaya başlamışlardır. Böylece uluslararası göç, toplumları ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal anlamda tehdit eden bir unsura dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca, göç hareketini gerçekleştiren tüm insanlar da sığındıkları devletin sosyo-ekonomik koşullarını olumsuz şekilde etkileyen yabancılar olarak algılanıp "yerli"

halk ve siyasal elitler tarafından ötekileştirilmeye ve tehdit haline getirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası göç; askeri, siyasal ve ekonomik güvenlik boyutunda ele alınarak incelenmiş ve literatüre katkı sağlanmıştır. Fakat değişen dünya ile derinleşmesini ve genişlemesini sürdüren güvenlik, yaşanan göç hareketlerinin toplumsal güvenliği de etkilediğini gözler önüne sermiştir.

Göç, tehdit ve toplumsal güvenlik arasındaki bağlantının belirginleştiği 21. yüzyılda uluslararası göç hareketleri tamamen boyut değiştirmiştir. Gün geçtikçe artan göçmen toplulukları devletler tarafından “yüksek politika” alanında ele alınarak incelenmeye ve tartışılmaya başlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri 11 Eylül saldırıları ve sonrasında yaşanan diğer terör olaylarının göçmenler tarafından gerçekleştirildiğine dair söylemler ve bazı olaylardaki kanıtlardır. Bu durum göçmenlere karşı olan toplumlarda ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına sebep olarak göçmen kimliğinin potansiyel suçlu kimliği olarak algılanmasına yol açmıştır. Göçmenlere karşı uygulanan yeni politikalar kimlik üzerinden gerçekleştirilmektedir. Göç etmek zorunda kalan göçmenlerin varılan ülke ile farklı kimlik, dil, din ve kültüre sahip olması bir kimlik melezleşmesine neden olmasının yanı sıra, “yerli” halkın kültürünü de olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Bu çerçevede uluslararası göç hareketleri toplumsal güvenlik üzerinden güvenlikleştirici aktörler tarafından söylemler aracılığı ile dinleyiciye aktarılmakta ve uluslararası göç güvenleştirilmektedir.

Yakın zamana kadar yaşanan tüm göç hareketleri, ulusal güvenlik ve ekonomik etkileri üzerinden güvenliği tehdit ediyor şeklinde ele alınmıştır. Fakat, değişen dünya ile genişleyen ve derinleşen güvenlik anlayışı üzerinden uluslararası göç hareketlerine bakıldığında görülmektedir ki, yaşanan kitlesel göç hareketleri göç edilen ülkenin en çok toplumsal güvenliğini etkilemekte ve tehdit etmektedir. Buna yol açan temel faktör yaşanan göç hareketlerinin düzensiz ve kontrol edilemez boyutlara ulaşmış olmasıdır. Özellikle daha iyi koşullar adına gidilen gelişmiş ülkeler ile farklı kültür ve kimlik yapısına sahip olunması, gidilen ülkede göçmenlerin istenmeyen kişiler olmasına neden olmaktadır. Göç edenlerin kendi kimlik, dil, din ve kültürünü korumak istemesi ve gittikçe sayılarının artması devletler ve “yerli” halk tarafından en önemli güvenlik sorunu olarak görülmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, sadece devletler değil, siyasi elitler, kamuoylarının çeşitli kesimleri ve medya da toplumsal kimliğin korunması için yabancı düşmanlığını çağrıştıran söylem ve eylemlerde bulunmaya başlamışlardır.

Uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenliğe olan etkileri uluslararası güvenlikte yeni bir çalışma alanı yaratmış ve konuyla ilgili bütün sosyal bilim disiplinlerinde önemli bir yer kaplamıştır. Uluslararası literatürde yoğun bir şekilde ele alınan konunun, ulusal literatürde de, “uluslararası göç”ün güvenliğe olan etkilerinin geniş bir biçimde ele alındığı ve güvenliğin alt başlığı olan askeri, siyasi, ekonomik ve çevresel güvenlik üzerinden birçok çalışmaya kaynaklık ettiği görülmektedir. Fakat ulusal literatür, uluslararası göçün güvenliğin diğer bir alt başlığı olan “toplumsal güvenlik” üzerindeki etkilerini inceleme konusunda yeterli niceliğe henüz haiz

olamamıştır. “Uluslararası göç” ile “toplumsal güvenlik” arasındaki etkileşimi inceleyen kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından ve literatürde var olan bu boşluğun doldurulmak istenmesinden dolayı ortaya koyulan bu çalışmanın amacı, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenliğe ne yönde, nasıl ve ne tür etkilerde bulunduğu dönük sorulara cevap aramaktır. Bu amaç doğrultusunda ele alınan çalışmanın özgün değerinin bu noktada ortaya çıkacağı ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma ortaya çıkarılırken “veri analizi” ve “tümevarım” yöntemleri kullanılmış, çalışmanın temelini oluşturan “uluslararası göç”, “toplumsal güvenlik” ve uluslararası göçün toplumsal güvenlik üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, kavramsal bir çerçeve içinde güvenlik kavramının tanımı yapılmıştır. Sonrasında, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamalar doğrultusunda güvenlik kavramının ilk çağlardan günümüze kadar uzanan süreçte nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur. Soğuk Savaş’ın sonu ve küreselleşme ile değişen güvenlik algılaması ve güvenliğin derinleştirilmesi ve genişletilmesi temelinde çalışmada, genişleme ve derinleştirme ile ortaya çıkan güvenlik tartışmalarına da yer verilmiş, özellikle güvenliğin farklılaşmasını sağlayan Avrupa merkezli güvenlik okullarından (Aberystwyth, Kopenhag ve Paris Okulu) bahsedilmiştir. Ayrıca, ortaya çıktıkları dönemin koşullarına göre güvenliğin geleneksel ya da genişlemesi konusundaki tartışmalara katılan ve katkılarda bulunan uluslararası sisteme yön veren uluslararası ilişkiler teorileri üzerinde de durulmuş, güvenliğe olan bakış açıları incelenmiştir. Son olarak, güvenliğin genişlemesi ve derinleştirilmesine ve bu bağlamda ortaya çıkan güvenlik tartışmalarına çok önemli katkılar sağlayan Kopenhag Okulu ele alınmıştır. Okulun güvenliğe en önemli katkılarını sağlayan Barry Buzan ve Ole Wæver ile çalışmaları üzerinden Okulun ortaya koyduğu “Sektörel Güvenlik Yaklaşımı”, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Yaklaşımı” ve “Güvenikleştirme/Güvenlik-dışlaştırma Yaklaşımı” ele alınarak incelenmiştir.

İkinci bölümü oluşturan uluslararası göç hareketleri, tıpkı birinci bölümde olduğu gibi öncelikle kavramsal bir çerçeve içinde ele alınmıştır. Sonrasında, uluslararası göç hareketlerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimi Soğuk Savaş öncesi dönemden günümüze kadar olan süreçte nasıl evrildiğine bakılmıştır. Her dönemde farklı nedenlere bağlı olarak yaşanan uluslararası göç hareketleri, içinde bulunulan duruma göre değişiklik göstermiştir. Bu doğrultuda çalışmada, göçün nedenleri, uluslararası göç denilebilmesi için gerekli olan unsurları ve gidiş sebeplerine göre değişen göç türleri ele alınarak incelenmiştir. Değişen ve küreselleşen dünya ile artmaya başlayan uluslararası göç hareketlerinin, göç üzerine çalışan teorisyenler tarafından buldukları dönem koşullarına göre farklı şekillerde ele alınmış olmasının birçok göç teorisine yol açtığından hareketle, yaşanan göç hareketlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu bölümün son kısmında göç teorileri irdelenerek uluslararası göçün nedenlerinin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

Çalışmanın asıl konusunu oluşturan üçüncü ve son bölüm Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenlik üzerindeki etkilerini içermektedir. Bu çerçevede, öncelikle, toplumsal güvenlik kavramının ortaya çıkışı ve genişleyen güvenlik çalışmalarındaki yeri incelenmiştir. Güvenliğin genişlemesi ve derinleştirilmesi ile ortaya çıkan “toplumsal güvenlik” kavramı, geleneksel güvenlik teorisyenleri tarafından eleştirilmiştir. Fakat yaşanan uluslararası göç hareketlerinin göç edilen ülkelerde toplumsal yapı, kültür ve diğer sahip olunan değerler üzerinde oluşturduğu tehlikeler toplumsal güvenliğin tehdit edildiği söylemi ile geniş kitlelere yansıtılarak göç olgusu güvenlikleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlam üzerinden hareket eden üçüncü bölümde, uluslararası göçün toplumsal güvenliğe olan etkilerinin neler olduğu incelenmiştir. Ayrıca göç edenlerin yaşadığı sorunların en aza indirilmesi ve uluslararası göç hareketlerinin düzenlenmesine ilişkin çalışan uluslararası örgütlerden de bahsedilmiştir. Son olarak, uluslararası göçle ilgili ortaya çıkan ve toplumsal güvenliği tehdit eden her türlü duruma (hırsızlık, düzensiz yerleşim, kültür asimilasyonu, dil, din, kimlik melezleşmesi, terör) karşı alınan önlemler Avrupa ve Amerika bağlamında ele alınarak incelenmiş ve bir sonuca varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER PERSPEKTİFİNDE GÜVENLİK, KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KOPENHAG OKULU

1.1. Güvenlik Kavramının Tanımı

İnsanoğlu, var olduğu günden itibaren her türlü tehlikeden uzak, mutlu ve güven içinde bir hayatın hayalini kurmuştur; fakat her dönemde oluşturulması arzulanan bu hayat, dış dünyadaki farklı unsurlar (hayvanlar, doğal afetler, diğer toplumlar veya devletler vb.) tarafından tehdit edilmiştir. Bu tehditler, insanların her daim korunma güdüsüyle yaşamasına neden olmuş ve ortaya “güvenlik” kavramının çıkmasına sebep olmuştur. Güvenlik kavramı üzerine, farklı dönemlerde akademisyenler tarafından birçok çalışma yapılmış ve ortaya birden fazla güvenlik tanımı çıkarılmış olmasına rağmen, günümüzde hala herkesçe kabul görmüş bir güvenlik tanımı yapılamamıştır.

Güvenlik, etimolojisine bakıldığında, Latince olmaksızın “se” ve endişe “cura” sözcüklerinin kombinasyonu ile oluşmuş olan “securitas” la ifade edilmektedir. Securitas kelimesi tek bir anlama gelmemekte, “endişe”, “ölüm korkusu” ve bunların tamamlayıcısı sayılan “güven” gibi birden fazla duyguyu ifade etmektedir (Arends, 2015: 199-200). Aynı zamanda, securitas kelimesi Cicero ve Lucretius tarafından da zihin felsefesi ve psikolojik durumu ifade eden anlamında kullanılmıştır (Brauch, 2015: 168). Bu kelime köken itibarıyla “tasasız”, “tasası olmayan” anlamlarında da kullanılmakla birlikte öznel bir değerlendirmeyi de özünde barındırmaktadır. Çünkü kişinin kendini tasasız hissetmesi bazı zamanlar gerçek sebeplere dayandırılabilceği gibi bazı zamanlar da abartılı ve gerçek olmayan bir güvenlik algılamasına dayandırabilmektedir (Demiray ve İşcan, 2008: 150).

Güvenlik, tek başına bağımsız bir anlam içermemektedir. Bunun nedeni, Ken Booth (2012: 133)’a göre, güvenliğin her zaman göreceli bir kavram olmasıdır. Ona göre, mutlak bir güvenlikten bahsetmek ya hayaldir ya da bir kabustur. Bahsedilebilmesi mümkün olan tek şey güvensizliktir. Carlo Masala ise güvenliği, bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarına karşı yönelmiş olan, hükümet ve hükümet-dışı birimlerin karar verme yetkilerini sınırlandıran tehditlerle mücadelesi olarak tanımlamaktadır (Karabulut, 2015: 8). Richard Ulman ise güvenliğin, uğruna başka şeylerden vazgeçmeyi gerekli kılan bir olgu olarak görüldüğünü, fakat değerinin kaybedilince veya tehdit edilince anlaşılacağını açıklamaktadır. Thomas F. Hommer-Dixon güvenliği, kişilerin her türlü maddi-manevi refahlarını koruyan bir kavram olarak görürken; Muhammed Ayoob ise devletlere ait değerlere, kurumsal sistemlere ve rejimlere yöneltilmiş herhangi bir tehdit durumunun yokluğu

olarak ifade etmektedir (Karabulut, 2015: 9).

Arnold Wolfers (2013: 46) güvenlik kavramının, toplumların sahip olduğu veya herhangi bir şekilde sahip olmayı arzulayacağı bir değeri ifade etmenin yanı sıra bu değerlere yönelik tehditlere karşı muhtemel bir saldırıdan duyulan korkunun yokluğu anlamına da geldiğini ileri sürmüştür. “Muğlak Bir Simge Olarak Ulusal Güvenlik” (Wolfers, 1952) adlı makalesinde Wolfers güvenliği ulusal boyutta ele almış ve ulusal güvenliği, ulusal çıkar çerçevesinde kullanılan bir ifade olarak uluslararası ilişkiler söylemine yerleştirmiştir. Ona göre, ulusların kendilerini savunmak için geliştirdikleri ve talep ettikleri güvenlik politikası esasen normatiftir (Wolfers, 2013: 45). Wolfers aynı zamanda 1952 yılında güvenliği, kazanılmış değerlere karşı ulusu tehdit edenin ‘hangi değerlere karşı tehdit, hangi araçla ve ne pahasına olacağı’ şeklindeki sorulara cevap verilmesi gerektiğine inanmaktadır (Wolfers, 2013: 55).

Sosyal bilimlerin genel çerçevesi ve boyutlarına tekabül eden, kişiler, konular, toplumsal geleneklere bağlı olarak değişime uğrayan, tarihsel koşullara adapte edilen güvenliğin, siyasi değer olarak kendine has bir anlamı bulunmamaktadır (Brauch, 2015: 168). Buna rağmen genellikle güvenlik bireylerin korkmadan yaşayabilmeleri, tehditlerin olmaması hali, güvensizlik derdinin bulunmaması olarak tanımlanmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 44). Bu tanıma göre bazı uluslar karşı karşıya oldukları tehditleri kendi güvenlik talepleriyle uyum içerisinde ve aynı zamanda normal olarak görürken bazı uluslar da aynı tehdit karşısında yaşamının imkansızlığına vurgu yapmaktadır. Bu yüzden güvenliği arttırmak için sarf edilen milli çabalar, kısmen de olsa uluslara kendi gayretleriyle tehlikeyi azaltma fırsatı verecektir (Wolfers, 2013: 47).

“Varlığın korunması ve sürdürülmesi” amacını taşıyan güvenlik kavramının, her durumda karşılaşılabilecek bir olgu olmasına rağmen tek başına açıklanması mümkün değildir. Güvenlik kavramını açıklamaya çalışan her tanımın içinde tehdit, risk ve tehlike sözcüklerinin yer aldığı görülmektedir (Dedeoğlu, 2014: 28). Özellikle güvenlik ve tehdit kavramları arasında ayrılmaz bir bağ bulunmakta ve güvenliğe ilişkin herhangi bir tehditle karşılaşıldığında devletler tüm dikkatlerini bu konuya odaklamaktadır. Normal zamanlarda devletler için siyasi ve ekonomik konular kadar önem arz etmeyen güvenlik tehlike ya da tehdit ortaya çıktığında birden birincil konuya dönüşmektedir (Dedeoğlu, 2014: 29; Karabulut, 2015: 34). Bu yüzden güvenlik, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendini koruyabilme yeteneğini de ifade etmekte ve nihayetinde devletlerin sahip olduğu değerleri korumak için yaptığı araştırmalar sonucunda tehlike ya da tehditlerin yokluğunu ifade etmektedir (Çetinkaya, 2012-2013: 242).

Sonuç olarak, güvenlik kavramı Uluslararası İlişkiler disiplini içinde en çok kullanılan kavramlardan bir tanesi olmasına rağmen güvenliğin sağlanmasına ilişkin politikalar ve uygulamalar döneme, mekana, tehdit algılamalarına, tehdit biçimlerine göre değişebilmektedir (Çakmak, 2014:

65). Oysa güvenlik sanıldığıının aksine basit ve tanımı zor olmayan bir kavramdır ama dönemin koşullara bağlı olarak dünya siyaseti bağlamında nasıl kavramsallaştırılacağı ve işlevselleştirileceği bilinmemektedir. Yani, sorun güvenlik kavramının tanımında değil tanımın siyasetindedir (Booth, 2012: 127-128). Çünkü güvenlik kavramı tanımlanırken birden fazla değişkenin dikkate alınması şarttır. Sürekli değişiklik gösteren şartlardan dolayı her dönem geçerliliği olacak bir tanımın ortaya çıkması ise imkansızdır (Sancak, 2013: 124).

Son olarak, güvenlik asıl hedef olmamakla birlikte, asıl hedefe ulaşma da aracı olabilmektedir. Güvenlik tam bir tanıma sahip olamasa da genel anlamda diğer devletlerin saldırgan arzularının olup olmamasına göre değişmektedir. Ayrıca, ülkeler için tehlike arz eden devletlerin takındıkları tutum da güvenliği şekillendirmektedir (Wolfers, 2013: 51-54).

1.2. Tarihi Süreç İçerisinde Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramı tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, güvenliğin ilk çağlardan bugüne gelene dek daima farklılaştığı gözlemlenmiştir. Güvenliğin geçirdiği değişim uluslararası sistemin yapısını etkilediği gibi devlet ve toplum yapılarını da etkileyerek değiştirmektedir. Bu bölümde, öncelikle ilk çağlardan Soğuk Savaş Dönemine kadar güvenliğin geçirmiş olduğu değişim ele alınmaktadır. Sonrasında, Soğuk Savaş Dönemi'nden Soğuk Savaş Sonrası Döneme kadar uzanan süreçte güvenlik içinde bulunulan dönemin şartlarına bağlı kalınarak değerlendirilmektedir. Güvenlik kavramının geçirdiği bu süreç, bulunduğu dönemin güvenlik kavramı üzerine çalışmalar yapmış yazarlarının eserleri referans alınarak da incelenmektedir.

1.2.1. İlk Çağlardan Soğuk Savaşa Güvenlik Sorunsalı

Güvenlik kavramının antik dönemlere kadar uzandığı görülmektedir. M.Ö. 3000'li yıllarda Sümer site devletleri arasındaki çatışma-uzlaşma ilişkisi, site devletlerinden birisinin güçlenerek diğerlerini egemenlik altına alma girişimi ve bunu yaparken de bir dış tehdidi gerekçe olarak göstermesi, güvenlik kavramının oluşmasına sebep olmuştur. Güvenlik endişesinin ilk resmi örneğini, Asur, Hitit ve Mısır medeniyetlerinde görmek mümkündür. İlk monarşik yapıyı M.Ö. 16. yüzyıl sonlarında kurulmuş olan Hititler, varlığını koruma ve sürdürme önündeki engel olarak Asur ve Mısır medeniyetlerini görmekteydi. Hititlerin müdahalelerine karşı birleşen krallıklar Mısır medeniyetinin yanında yer almıştır. Bunun sonucunda, Mısır ile Hititler arasında Kadeş Savaşı yaşanmış ve sonrasında ilk yazılı barış antlaşması olarak tarihe geçen Kadeş Antlaşması (M.Ö. 1283) imzalanmıştır (Dedeoğlu, 2014: 40-41).

M.Ö. 431'de Atina ile Sparta arasında 30 yılı bulan Peloponnes Savaşları Thucydides tarafından "Peloponnes Savaşı Tarihi" adlı eserde güvenlik olgusuyla ilişkilendirilerek Atina ve

Sparta incelenmiştir. Ayrıca Thucydides dönemin güvenlik sorunlarına ilişkin yaklaşımlarına yer vermiş ve “güvenlik ikilemi” sorununun M.Ö. 5. yüzyılda da bulunduğunu ortaya koymuştur. (Dedeoğlu, 2014: 43; Yenal, 2015: 233-234). Thucydides, Atinalılar ile Spartalılar arasında meydana gelen savaşın asıl sebebini Atina'nın gittikçe güçlenmesi ve Spartalıların bu durumu kendilerine tehdit olarak algılamasıyla güvenliklerini korumak adına savaşmayı tercih etmesi olarak açıklamaktadır (Yorulmaz, 2014: 110). Roma İmparatorluğu'na bakıldığında ise, güvenlik kavramının dayandığı esaslar; merkeze bağlı olan sistemin devamlılığı ve tüm aktörlerin sistem içerisine dahil edilmesi, güçlü bir ordu ile sisteminin korunmaya çalışılması, iç düzenlemeler ve kuralların olması olarak açıklanmaktaydı (Dedeoğlu, 2014: 46).

Orta çağa gelindiğinde, güvenlik din ile özdeş bir kavram olarak kullanılmıştır. İktidarlar kendi varlıklarını ve güvenliklerini korumak için bir “düşman” olgusuna ihtiyaç duymuşlardır ve bu düşmanı ötekileştirebilmek için “din”i kendilerine aracı olarak seçmişlerdir (Dedeoğlu, 2014: 48). Bu durum öteki/düşman algısının din olgusu etrafında şekillenmesine de neden olmuştur. Bunun sonucunda savaşlar dinler arası yaşanmaya başlamış ve devletler din üzerinden kendilerine bağlı olan toplumlar oluşturmayı başarmışlardır. Fakat zamanla dinler arası olan bu savaşlar mezhepler seviyesine inmiş ve devletlerin kendi iç güvenliklerini tehdit eder hale gelmiştir. Din olgusu, ötekileştirildiği günden bu yana güvenliğin şekillenmesinde etkin bir rol oynamaya devam etmektedir (Karabulut, 2015: 43).

16. yüzyılda, “Prens” adlı eserinde ülkenin nasıl yönetileceğinden ve hükümetin görevlerinden bahseden Machiavelli (1532) güvenliği, devletin varlığının korunması ve sürdürülmesi ile güç olgusu arasında direkt ve benzer bir birliktelik kurmasını sağlayan bir kavram olarak kullanmıştır. Bu dönemde uluslararası sistemde bulunan devletler en güçlü olma isteğinden dolayı birbirlerine karşı birer tehdit unsuru olmuşlardır. Bunun sonucunda sistemde sürekli rekabet halinde bulunan bir çıkar çatışması ortamı yaratılmış ve sistemin kaotik bir ortama dönüşmesine neden olunmuştur (Yorulmaz, 2014: 111). Machiavelli'nin Prens adlı eserinde de belirttiği gibi bu dönemde iç ve dış çıkarların uyduğu uluslararası sistemde devletler güvenlikleri için her şeyi yapma özgürlüğüne sahipti. Bunun için de devletlerin sahip olması gereken en önemli güç ordudur ve güçlü bir ordu her zaman güvenli bir ortam demektir (Dedeoğlu, 2014: 57). Bu duruma verilebilecek en iyi örnek İtalyan şehir devletleri arasında yaşanan güvenlik ve güç mücadelesidir.

17. yüzyılda ise, sisteme damgasını vuran merkantilizm dış politikadan dolayı oluşan saldırgan ve savaşçı politikalarla birlikte iç politikada da mutlakıyetçi yönetimlerin mecburi olmasına neden olmuştur (Dedeoğlu, 2014: 51). Dönemin düşünürlerinden olan Hugo Grotius, uluslararası sistemin anarşik olduğunu fakat mutlak bir çatışma ortamı olmadığını ifade etmektedir. Sadece meşru savunma amacıyla yapılan savaşları makul gören Grotius, anarşinin nedenini ortak bir üst otoritenin

yokluğu ve egemen devletlerin varlığının tek olması olarak açıklamaktadır. Grotius, sadece koruma amacı taşıyan ve belli kurallar içinde yapılan savaşı kabul etmektedir (Yorulmaz, 2014: 111).

17. yüzyıl eserlerinden olan “Levithan”da devlet, güç ve güvenlikle ilgili görüşlerini açık bir şekilde dile getiren Thomas Hobbes, güvenlik kavramını birey boyutunda ele almış ve güvenlik sorununu, insan olmanın bir gereği olarak görmüştür. Ona göre, devletin var olma amacı “bireysel güvenliği” sağlamaktır. Doğuştan eşit olan insanların oluşturduğu toplumlarda güçlünün zayıfı öldürebilme ihtimali kimsenin güvende olmadığı bir ortam yaratmaktadır. Bu yüzden, doğaları gereği, özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı sevmeyen insanlar güvenliklerini sağlamak için kendilerini kısıtlatırlar ve bir çoğunluk tarafından kaos içinde değil tek bir karar verici tarafından sürekli olarak yönetilen bir çoğunluk olmayı kabul etmişlerdir (Yenal, 2015: 234-235). İdealist eğilimlerin ön plana çıktığı 18. yüzyıla gelindiğinde güvenlik, savaş halinin olmamasıyla eşdeğer tutulmuştur. Dönemin düşünürlerinden olan John Locke ise güvenliğin karşılıklı yardımlaşma ve iş birliği ile mümkün olduğunu savunarak, uluslararası sistemin bir savaş hali olmadığını ileri sürmüştür (Yorulmaz, 2014: 112).

19. yüzyılın başlarında yaşanan toplumsal değişimler, güvenlik algısı içinde önemli bir yer tutmuştur. Değişim ve dönüşümler sonucunda devletler kendileri için doğru buldukları güvenlik anlayışına yönelmiştir. Bunun sonucunda her devlet güvenlik ve savunma amacıyla daha da fazla silahlanmaya başlamıştır. Hegel’e göre bu durum her devletin kendini koruma içgüdüsünün yanı sıra diğer devlete karşı yönelmiş bir tehdit algısının oluşmasına ve devletlerin güvenlikleri için sürekli olarak güç ve kapasite artırımına yönelmesine neden olmuştur. Devletler arasında oluşan bu rekabetçi durum, devletleri daha büyük tehditlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu tehditlerden kurtulmak için iyi bir savunmanın gerekliliği ise daha çok maliyet demektir. Bunun için de gelişmişlik düzeyinin yüksek olması önemlidir (Yorulmaz, 2014: 113).

1815’te Avrupa Ahengi’yle ortaya çıkan barış ortamını sürdürmek I. Dünya Savaşı ile imkansız hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı, insanoğlunun o güne değin yaşadığı en yıkıcı savaş olmuştur. Yaşanan savaşla birlikte uluslararası sistemin güvenliği önündeki en büyük tehdidin savaşlar olduğu görülmüştür. Eğer savaşların önüne geçilebilirse uluslararası güvenliğin de oluşabileceği fikri kabul edilmeye başlanmıştır (Karabulut, 2015: 44). Bunun sonucunda iki dünya savaşı arası dönemin baskın paradigması olarak tanımlanan İdealizm akımı ortaya çıkmış ve sürekli bir barış ortamının oluşturulması çabalarını düşünceden uygulama düzeyine geçirmiştir. İlk adım, dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilson’dan gelmiştir. Kant’ın “Ebedi Barış” (1795) fikrinden esinlenerek yola çıkan Wilson, Milletler Cemiyeti (MC)’nin (1919) kurulmasını sağlamıştır. MC, “kolektif güvenlik” kavramı üzerine oturtulmuş ve daha sonra Birleşmiş Milletler Şartında da geliştirilmiştir (Brauch, 2015: 168). İdealizm, MC’nin başarısız olması ve ardından II. Dünya Savaşı’nın başlaması neticesinde son bulmuştur. İdealizmin iflas etmesi realizmin yükselişe

geçmesine olanak sağlamış ve devletlerin tekrardan devamlılıklarını sağlamaları için güvenlik oluşumlarına itmiştir.

II. Dünya Savaşı'nda yaşanan en ürkütücü güvenlik sorunu, ABD'nin Japonya'ya karşı kullanmış olduğu atom bombasıdır. Atom bombasının kullanılmasıyla ortaya çıkan nükleer silahlar uluslararası sistemde yeni bir güvenlik döneminin başlamasına neden olmakla birlikte, devletleri sadece konvansiyonel silahlar değil; aynı zamanda, nükleer silahlar üretmeye de itmiştir (Sancak, 2013: 128).

1.2.2. Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik Algılamaları

II. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla beraber uluslararası sistemdeki iki süper güç olan ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Doğu ve Batı şeklinde iki rakip blok olarak ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine dünyadaki bazı devletler kendilerini güvende hissetmek için bu iki bloktan birine dahil olurken diğerleri Bağlantısızlar adını verdikleri üçüncü bir grup oluşturmuşlardır. Bu dönemde devletlerin varlıklarını korumak ve sürdürmek konusunda sistemi tek başlarına belirleme imkanları olmadığından, kendilerini ancak ittifaklar sisteminin içinde güvende hissettikleri görülmüştür (Sancak, 2013: 128).

1970'lere kadar neredeyse hiçbir değişime uğramayan güvenlik, 1970'ten sonra ekonomik ve çevresel konulara karşı artan ilgiyle birlikte değişmeye başlamıştır. Bunun sonucunda dönemin akademisyenleri tek güvenlik sağlayıcısı olan askeri kuvvetlerin yararını sorgulamakla birlikte ortaya çıkan ekonomik sorunların rolünü de vurgulamaya başlamışlardır (Karabulut, 2015: 46). Ekonomik sorunlara verilecek en güzel örnek, 1973 yılında yaşanan OPEC petrol ambargosuyla fiyatların birden artması ve buna karşın doların değerinin de aniden düşmesidir. Bu durum tek tehdidin askeri sorunların olmadığını ekonomik sorunların da güvenliği tehdit edebileceğini gözler önüne sermiştir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 47). 1970'lerin sonuna doğru nükleer gerilimin azalması ve aynı zamanda 1973 Helsinki Süreci ile yaşanan Avrupa Ahengiyle başlayan yumuşa dönemi dolayısıyla devletlerin güvenliğe olan ilgilerinde azalmalar olmuştur.

1970'li yılların sonu ve 1980'li yılların başında ABD-SSCB ilişkilerinin kötüleşmesiyle güvenlik sorunlarına azalan ilgi yeniden canlanmış ve devletlerin birbirlerine karşı güç politikaları uygulamasına neden olmuştur (Karabulut, 2015: 46). Her iki tarafında nükleer silahlara sahip olması dünya da büyük bir gerilimin oluşmasına ortam hazırlamış fakat getireceği büyük yıkımdan dolayı beklenen savaş olmamıştır (Akgül Açıkmeşe, 2016: 242). 1980'lerin sonlarına doğru, tansiyona neden olan nükleer gerilimin azalmasına bağlı olarak askeri tehditlerin başat olma özelliğini kaybetmesi, akademisyenlere daha önceleri ikinci plana itilmiş olan konularda inceleme fırsatı yaratmıştır. Bu konular çevre sorunları, göç, yoksulluk gibi sorunlardan oluşmuştur. 1990'larda ise

çerçevesi genişlemiş olan güvenlik kavramının yeniden tanımlanması çabaları sonucunda, güvenlik çok-boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 47; 2014: 243).

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi son bulmuş ve iki kutuplu yapı ortadan kalkmıştır. SSCB'nin kontrolü altındaki bölgelerde oluşan politik boşluğun yerel ve bölgesel güçler tarafından doldurulmaya çalışılmasıyla eski blok ülkeleri ile Batı arasındaki “demir perde” kalkmış oldu. Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla beraber ortaya yeni güvenlik stratejileri atılmış, klasik güvenlik anlayışı adeta anlamını yitirmiştir. Yerine sadece hayatta kalmayı değil; aynı zamanda, iyi bir yaşama sahip olmayı da kapsayan yeni güvenlik anlayışı getirilmiştir (Birdişli, 2017: 60; Demiray ve İşcan, 2008: 153). İki kutuplu sistemin sona ermesiyle, dünyada tek süper güç olarak rakipsiz kalan ABD, uluslararası gelişmelere tek başına yön vereceği bir döneme sahip olmuştur. Fakat tehlike durumunun ortadan kalkması toplumlarda gevşemelere neden olacağından yeni bir öteki yaratma ihtiyacı gündeme gelmiştir. Böylece, ABD eski çevreleme stratejisinden vazgeçerek yayılmacı bir strateji izlemeye başlamıştır (Kaygusuz, 2007: 148; Sancak, 2013: 129).

Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla iki kutuplu sistemin ortadan kalkışı devletlerin birbirleri arasındaki ya da devletlerin kendi içlerindeki dondurulmuş sorunların tekrar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güvenlik alanındaki bu dönüşümün temel sebebi, küreselleşmenin etkilerini her alanda hissettirmeye başlamasından kaynaklanmaktadır (Karabulut, 2015: 49). Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan belirsizlik çağında devlet, güvenliğin sağlayıcısı olma pozisyonundan tavizler vermeye başlamıştır. Değişen güvenlik tehditleri kadın sorunlarından çevrenin kirletilmesine, ekonomik istikrarsızlıklardan salgın hastalıklara kadar geniş bir yelpazede ele alınmaya başlamıştır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 49; Çiçekçi, 2012: 2).

Bu dönemde ortaya atılan ve belirsizlik oluşturan “başarısız devletler, medeniyetler çatışması” gibi kavramlar ilk başlarda sadece bir mit iken, 11 Eylül terör saldırıları ile gerçeğe dönüşmüştür (Sancak, 2013: 130). Bu terör saldırılarıyla birlikte uluslararası güvenlik anlayışına sahip devlet kaynaklı simetrik tehdit algısı ortadan kalkarak, devletin dışından gelen ve muhatabın belirsiz olduğu durumlar ortaya çıkmıştır. Bu belirsizlik durumu, kendisini tehdit altında hisseden devletin daha da saldırganlaşmasına neden olmuştur. Bu yeni güvenlik tehdidine karşı güvende olunamayacağı ve tahmin edilemez yöntemler kullanılarak terör saldırılarının gerçekleştirilebileceği görülmüştür (Kaygusuz, 2007: 144-145).

11 Eylül saldırıları ile tehdidin kimden ne şekilde geleceğinin belirsizliği, kendini tehdit altında hisseden devletlerin saldırı gerçekleşmeden kendini korumaya alma ihtiyacını ortaya çıkarmış ve yeni güvenlik sorunlarına yol açmıştır. Bunun akabinde 11 Eylül saldırılarının üzerinden çok geçmemişken George W. Bush liderliğindeki ABD, güvenlik tehdidi gerekçesiyle 2003 yılında Irak'a girmiştir. 2003 yılından 2011 yılına kadar süren Irak Savaşı'nın son bulmasıyla uluslararası

güvenliğin yeniden düşünülmesi çağrılarını önem kazanmıştır. Çünkü bu savaş, eski güvenlik ve savunma sistemlerinin günümüz dünyasına neler ödeyebileceğini açıkça göstermiştir. Güvenlik adına yapılan bu uzun soluklu savaşlar kazananın olmadığı ve herkesin mağdur olduğu yeni sorunların meydana gelmesine neden olmuştur. Böylece, askeri üstünlüklerin bütüncül bir siyasetin parçası olmadığı gibi her daim başarıya çevrilemeyeceği ve yeni güvensizliklere de neden olabileceği fikri ortaya çıkmış oldu (Bilgin, 2010: 35).

1.3. Güvenlik Kavramında Farklılaşma

1.3.1. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı ve Güvenlik Çalışmalarında Derinleştirme-Genişletme Tartışmaları

Geleneksel güvenlik yaklaşımı, devletin, güvenliği sağlaması gereken temel nesne olduğunu ima etmektedir. Yani devlet güvenliğin referans nesnesidir. Devletin güvenliği koruması ise en belirgin şekilde askeri güç tehdidi ve askeri güç kullanımı ile bağdaştırılmakta ve böylece güvenlik askeri güvenliğe indirgemektedir. Ortaya çıkan diğer güvenlik türleri de güvenliğe tehdit oluşturacak bir durum olarak değil sadece sorun olarak görülmektedir (Mutimer, 2017: 68). Geleneksel güvenlik yaklaşımı denince akla 1980'lere kadar sisteme hakim olan realizm ve idealizm yaklaşımı gelmektedir (Buzan, 2015: 26). Geleneksel güvenlik yaklaşımının devlet içi normlardan, güvenlik fikrinin ise egemen devletler arasındaki ilişkilerin sorun-çözme boyutu ile eşdeğer tutulmasından türediği ifade edilmektedir (Booth, 2012: 138).

Devleti güvenliğin temel başvuru nesnesi olarak kabul eden geleneksel güvenlik anlayışı devlete yönelik askeri tehditlere odaklanmıştır. Bu nedenle devlet odaklı yaklaşım olarak da adlandırılmaktadır. Devlet odaklı yaklaşımda devlet dünya siyasetinde temel aktör ve güvenliğin sağlayıcısı olarak kabul edilmiş, ulusal güvenlik en önemli konu sayılmıştır (Bingöl, 2016: 19). Toprak bütünlüğünün korunması, ulusal bağımsızlık ve egemenlik gelenekselcilerin devlet-temelli anlayışlarının merkezi değerlerini oluşturmaktadır (Baysal ve Lüleci, 2011: 67-68). Yani geleneksel güvenlik anlayışında ana özne ve nesne devlettir ve devlet güvenliğinin sağlanması her şeyden önemlidir. Devletin korunması ise, askeri güç, silah kontrolü, diplomasi, kriz yönetimi gibi unsurlarla gerçekleştirilmektedir. Bu şiddet araçlarının siyasi birimler tarafından çıkarlarını korumak amacıyla birbirlerine karşı kullanılması meşru kabul edilmektedir (Akgül Açıkmeye, 2016: 246).

Geleneksel güvenlik yaklaşımı, Doğu Bloku'nun çökmesiyle son bulan Soğuk Savaş süresince devam etmiştir. Bu süre boyunca devlet başat güvenlik konusu olmaya devam etmiştir. Bu yüzden ortaya çıkan güvenlik politikaları, savaş olasılığına karşı alınan askeri önlemleri güvenliğin temel şartı olarak gören bir anlayışı ortaya çıkarmıştır (Çalkıvık, 2016: 283). Bu dönemde düşmanın kim olduğu muğlak değildi, sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde hareket edilerek tehdit yok edilmeye

çalışılmaktaydı. Bunu bilen devletler karşısındaki devletin kim olduğuna ve ne istediğine önceden vakıf olduğundan nasıl bir güvenlik tehdidi oluşturacağını bilmekte ve buna yönelik caydırıcı tedbirler almaktadır (Çalkıvık, 2016: 296).

Sonuç olarak, teorik perspektiften bakıldığında geleneksel güvenlik anlayışının “güç”, “savaş” ve “barış” gibi kavramlar çerçevesinde şekil aldığı görülmektedir (Karabulut, 2015: 52). 21. yüzyılın hemen öncesinde klasik güvenlik anlayışı etkisini kaybederken güvenliğin tek unsuru olarak kabul edilen devletin yanı sıra farklı güvenlik unsurları da hem akademik hem de bu konuda görevli kurum ve kuruluşların söylemlerinde yer almaya başlamıştır (Ural ve Shılıbekova, 2016: 7).

Soğuk Savaş dönemi ve öncesinde genellikle devlet merkezli ve askeri anlamda güvenlik çalışmaları ön plandayken, Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkiler alanında yapılan teorik çalışmalarla birlikte güvenlik kavramı da farklı boyutlarıyla incelenmeye başlamıştır. Bu noktada devlet ve askeri güvenlik yanında bireysel ve toplumsal anlamda güvenlik çalışmaları da literatürde yerini almıştır (Yenal, 2015: 246). Yani Soğuk Savaş’ın üst düzey silahlarıyla donatılmış olan birbirine rakip iki siyasi sistemin çift kutuplu düzeniyle beraber geleneksel güvenlik meşrulaştırmaları da ortadan kalkmıştır. Uluslararası düzenin bu yapısal değişimi güvenlik politikalarının gündemini etkilemekle beraber güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasına ilişkin bilimsel ve siyasi bir tartışmanın da başlamasına sebep olmuştur. Küresel çevresel değişimin insanlığın bekası açısından bir “tehdit” olarak görülmesi, güvenliğe ilişkin tartışma ve söylemlerde de var olan kültürel ve dinsel çeşitliliği giderek daha çok yansıtan, genişletilmiş, derinleştirilmiş ve sektörleştirilmiş bir güvenlik kavramına katkıda bulunmuştur (Brauch, 2015: 179).

Soğuk Savaş’ın son bulması ve 11 Eylül saldırılarıyla ortaya çıkan sistemik kırılmalar, güvenlik kavramının dönüşümüne de sebep olmuştur. Güvenlik boyut ve kapsam olarak genişlerken, güvenliğin aktörleri de çeşitlenmeye başlamıştır. Güvenlikte yaşanan genişleme ve derinleşme, disiplinler arası bakış açısına sahip yeni güvenlik çalışmalarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Klasik güvenlik paradigmasıyla görünmez kılınmış olan meseleleri merkezine alan yeni güvenlik yaklaşımları, güvenlik olgusundaki aktör, konu ve hegemon tekeline kırmayı başarmıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 58). Bu yeni güvenlik yaklaşımları, ortaya çıkan yeni tehditlerin, devlet-dışı aktörlerin farklı alanlardaki güvenliklerini tehdit etmesi sonucunda güvenliğin kapsamının koşullara uygun şekilde yenilenmesi gerekliliğinden doğmuştur. Devletin güvenliğini merkeze alan geleneksel güvenlik anlayışına karşı çıkararak, başka düzeylerde de güvenlik sorunları olabileceğini ve bu yüzden güvenliğin genişletilmesinin şart olduğunu ilk dillendirenlerden biri Buzan olmuştur. Buzan’ın yeni güvenlik anlayışına göre, güvenlik üç düzey ve beş ana alan sektörünü kapsayacak biçimde genişletilmelidir. Birey güvenliği ve uluslararası güvenlik, ulusal güvenliğin yanındaki yeni güvenlik düzeyleri olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, çevresel, ekonomik, politik ve toplumsal güvenlik de askeri güvenlikle birlikte yeni güvenlik alanları olarak görülmelidir (Buzan, 2015: 107-119).

Güvenlikte yaşanan genişleme ve derinleşme “kim için, ne için, nerede, nereye kadar ve nasıl güvenlik?” sorularının ortaya çıkmasına ve alternatif güvenlik çalışmalarının gündeme gelmesine sebep olmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 26).

Güvenliğin genişlemesi, güvenlik tehditlerinin kaynağı ile ilgili olan genişlemedir. Yani geçmişten farklı olarak uluslararası güvenliğin ana konusu sadece devletlerarası savaşlar ya da egemen devletin sınırları dışından gelebilecek düşman saldırıları oluşturmamaktadır (Çalkıvık, 2016: 281). Çevresel bozulma, uluslararası göç ve terörizm gibi askeri olmayan birçok tehdit sorununun varlığı güvenliğin askeri boyuttan insani boyuta doğru genişlemesine neden olmuştur (Aksu ve Turhan, 2012: 70). Genişleme ile güvenlik çalışmalarının analitik düzlemi askeri sektörün ötesinde siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel konuları kapsayacak şekilde geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Genişletme Buzan’ın “güvenlik sektörleri” kavramı ile örtüşmektedir (Bingöl, 2016: 18). Genişletme, yaklaşmakta olan bir dizi tehdidin küresel güvenlik için potansiyel önemini önceden fark edenler için de bir öncelik olmuştur (Booth, 2012: 211). Genişletmecilerin odak noktası ‘tehdit’ tir. Güvenliği askeri tehdit olmayan tehditlerle de tanıştırmak onun geliştirilmesini hedeflemektedirler. Genişletmeciler referans nesnesi olarak devleti ilk sırada tutmayı sürdürerek yeni referans nesnesi ve yeni tehdit türlerinden bahsetmektedir (Baysal ve Lüleci, 2011: 69).

Derinleştirme, temel başvuru nesnesi olan devletin dışındaki diğer aktörleri kapsama alarak güvenliğe yeni referans nesnelere eklemiş ve güvenlik alanını geliştirmiştir. Bunlar kurumlar, toplumlar, gruplar, bireyler, ekosistem hatta dünya ve evren belirli koşullarda başvuru nesnesi olarak kabul edilen yeni referans nesnelere dir. Bu grup; aynı zamanda, “kim/ne için güvenlik?” sorusunun cevabına da odaklanmıştır (Baysal ve Lüleci, 2011: 69; Bingöl, 2016: 18). Derinleştirme, güvenlik politikası çerçevesinde farklı açıklamalar getirme çabasıdır; derine inerken güvenliğin farklı anlayışlarına ait öznelerin, temsilcilerin ve politikaların nasıl olup da farklı siyasi kuramların varsayımlarından yola çıktığını keşfetmektir. Derinleştirme yaklaşımı güvenliği “siyaset kuramının en temel sorunları”nda aramak üzere kazı yapma görevini üstlenmektedir (Booth, 2012: 190-192).

Ortaya çıkan yeni bakış açıları, gelenekselciler ile genişletmeci-derinleştirmeciler arasında yaşanacak olan tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş döneminin ve dolayısıyla iki-kutuplu olan dünya düzeninin son bulması genişletmeci-derinleştirmeciler tarafını güçlendirirken, geleneksel güvenlik yaklaşımının zayıflamasına neden olmuştur (Baysal ve Lüleci, 2011: 68). Yeni tehditlere karşılık güvenliğin kapsamının genişletilmesi ve derinleştirilmesi sisteme hem avantaj hem de dezavantaj olarak yansımıştır. Yani, güvenliğe yönelen tehditlerin ve bu tehditlere karşı alınacak önlemlerin diplomasi, ekonomi, çevresel tedbirler gibi unsurları da içerecek şekilde daha kapsamlı bir anlayışla ele alınması avantajken; devlet ve vatandaşlarını korumak için meşru güç kullanma ya da bu gücü kullanma emrini verme yetkisine sahip güvenlik teşkilatlarının, askersiz sivil alanlarda

da etkin olmaları durumunda aşırı bir güç elde etmeleri dezavantajdır (Aksu ve Turhan, 2012: 70-71).

Soğuk Savaş sonrası dönemde etkisini kaybetmeye başlayan geleneksel yaklaşım, genişlemeye ve referans nesnesi olarak derinleşmeye ihtiyaç duymuştur. Fakat bu yeni koşulların güvenliğin alanını oldukça genişletmesini ısrarla reddeden realist yazar Stephen Walt, güvenlik çalışmalarının askeri güç kullanımı, kontrolü ve tehdidi üzerine devam ettirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Aksi takdirde bir genişlemeye gidilmesinin güvenliğin şematik bütünlüğünde sorunlar yaratacağını dile getirmiştir (Çiçekçi, 2012: 27-28). Diğer bir genişleme karşıtı yazar olan Freedman da “yaşam kalitesini düşüren her şeyin güvenlik sorunu olarak algılanması halinde alanın odaklandığı konudan uzaklaşacağını” savunmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2016: 250).

Önceki dönemlerden tamamen farklı olduğu düşünülen Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte güvenlik tehditlerinin de farklılaştığını savunan akademisyenler, küreselleşen dünyada tek sorunun devletin kendi ulusal güvenliği olmadığını, yaşanan etnik ayrımcılığın, şartlar doğrultusunda gerçekleştirilen göç hareketlerinin, çevreye verilen zarar ile ortaya çıkan küresel ısınma, doğal kaynakların kontrolsüz ve hızlı tüketiminin de güvenliği tehdit ettiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, güvenliğin oluşması ve sağlanması için gerekli olan tek birimin devletler olduğu görüşü nedeniyle geleneksel güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadır; çünkü, bu tarz bir yaklaşım bireylerin ve toplumların güvenliğini yok saymakla birlikte bütün olarak evrensel güvenliği de göz ardı etmektedir. Güvenlik anlayışının sadece devletlerin askeri gücünün ve statükosunun korunması üzerine kurulamayacağını savunmaktadırlar (Karabulut, 2015: 50; 82-84).

Sonuç olarak, güvenlik gündeminin genişlemesine karşı çıkan yazarlar, alanın askeri konularla sınırlı kalmasını, genişlemeye tabi tutulan konuların ise Uluslararası İlişkilerin alt-disiplini olarak varlığını sürdürmesini savunmaktadır. Kimileri de yeni güvenlik gündemi ile birlikte geleneksel güvenlik konusu olan askeri tehditlerin anlamını yitirdiğini, bu nedenle de Uluslararası İlişkilerin genel çatısına yeniden entegre edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Her ne kadar, alan askeri tehditler dışında var olan sorunları da kapsayacak biçimde genişlemiş olsa da korunması gereken yegane konu devlettir (Akgül Açıkmeşe, 2016: 253). Her ne kadar geleneksel ve genişleme-derinleştirme yazarları farklı fikirlerde olsalar da güvenlik kavramının tartışmalı bir olgu olduğu konusunda hemfikirlidir. Ayrıca bu yazarlar, güvenliğin temel değerlere yöneltilen tehditlerden kurtarılarak özgür kalınması anlamına geldiği konusunda da bir uzlaşma sağlamalarına rağmen yapılacak analizlerin temel odağında “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” güvenlik türlerinden hangisinin olacağı konusunda farklılaşmışlardır. Başka bir deyişle, güvenliğin alanı büyük ölçüde genişlemiş ve derinleşmiş bile olsa literatüre yine askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik hakim olurken devletler de temel ilgi alanı olarak kalmıştır (Baylıs, 2015: 156).

1.3.2. Avrupa Merkezli Güvenlik Yaklaşımları

Avrupa'nın güvenlik tarihi incelendiğinde, sistemin yapı taşı güvenlik kaygılarının oluşturduğu ve bu yüzden bir takım güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Avrupa'daki okullar güvenliğe yeni bir boyut kazandırmıştır. Avrupa'daki güvenlik yaklaşımlarını savunan okullar dendiğinde ise, akla ilk gelen Aberystwyth (Galler) Okulu, Kopenhag Okulu, Paris Okulu olmaktadır. Çalışmanın bu bölümde güvenlik bu üç okul çerçevesinde ele alınarak okulların güvenliğe olan katkıları incelenmektedir.

1.3.2.1. Aberystwyth (Galler) Okulu

Eleştirel güvenlik yaklaşımları içinde özgün bir konuma sahip olan Aberystwyth (Galler) Ekolü'nün öne plana çıkması Soğuk Savaş sonrası döneme rastlamaktadır. Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla Doğu-Batı Bloğu arasında rekabete dayalı yaşanan jeopolitik ve stratejik güvenlik politikaları önemini yitirmiş, başta Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO) olmak üzere Soğuk Savaşa ait tüm yapılanmaların sorgulandığı yeni dönemde güvenlik sorunsalı akademik ve siyasal çevrelerde yeniden tanımlanmış ve güvenliğe ait yeni koruma alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Avrupa'da bu görevi üstlenen birçok okul ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki İngiltere/Galler'de Aberystwyth Üniversitesi'nde Ken Booth öncülüğünde birçok akademisyen tarafından güvenlik çalışmalarıyla tanınmaya başlayan Aberystwyth Okulu olmuştur (Birdişli, 2017: 109).

Aberystwyth Okulu geleneksel yaklaşımların devlet odaklılığını ve bilimsellik iddialarını eleştirmekle birlikte, güvenliği yeniden kavramsallaştırmayı amaçlamıştır. Aberystwyth Okulu, bireylerin esenliğinin, askeri ve askeri olmayan tehditlerden korunmanın, güvenlik çalışmalarının odak noktası olması gerektiğini iddia etmektedir. Aberystwyth Okulu; aynı zamanda, Soğuk Savaş'ın bitmesine sebep olan SSCB ve bunun yanında Yugoslavya'nın da dağılmasıyla ortaya çıkan kimlik sorunlarına, ötekileşmeye, radikalleşmeye ve marjinalleşmenin tehditlerle etkileşimine odaklanmıştır. Aberystwyth Okulunun amacı toplumun daha güvenli ve özgür bir şekle dönüştürülmesini sağlamaktır; çünkü güvenliğin insanların gerçek yaşam güvenlikleriyle ilişkili olması gerektiğini savunmaktadırlar (Bingöl, 2016: 35-36).

Aberystwyth Okulu'nun temel argümanı “özgürleştirme” (emancipation) dir. Okul, bireyin bütün kısıtlamalardan sıyrılarak özgürleştirileceğine, yerel ölçekten küresel ölçüğe yükselebilecek tehditlerin de önlenilebileceğine inanmaktadır. Bu noktada bireyin sahip olduğu tüm mahrumiyetlerden sıyrılması gerektiğine vurgu yapmakta ve böylece ortaya çıkan özgürleşme neticesinde insanın temelinde bulunduğu küresel güvenlik sorunlarının ortadan kalkacağını açıklamaktadır. Özgürleştirme kavramının dayanağının ve yegâne referans objesinin insan ve onu hayati olarak değerlendirilebilecek ekonomik, kültürel, sosyal ve politik hayatın olduğunu savunan

Aberystwyth Okulu, kendisini bu bağlamlarda geliştirmiş olan bireylerin, Soğuk Savaş sonrası dönemde görülen insan odaklı güvenlik tehditlerinden korunacağına ve gerekirse bu tehditleri ortadan kaldıracığına inanmaktadır (Çiçekçi, 2012: 42). Güvenlik anlayışının derinleştirilmesi, Aberystwyth Okulu'nun ilk analitik hamlesi olmuştur. Bu hamle, akademik kavramlar ile siyasi gündemler arasındaki ilişkinin açığa çıkmasını, böylece devletin dışında kalan her türlü güvensizliğin de değerlendirilmesi sağlanmıştır. İkincisi hamlesi de karşılaşılan güvensizliklerin ele alınabilmesi için güvenlik anlayışını genişletmesidir (Bilgin, 2010;44).

Aberystwyth Okulu, uluslararası sistemdeki güvenlik sorunlarını çözmeye yönelik çabaların ilk olarak Batı'nın güvenliğini sağlamayı amaçlaması ve koruması gereken değerlerinde Batı değerleri olarak görülmesine rağmen tehditlerin Batı dışındaki toplumlar olduğu fikrine karşı çıkmıştır. Aberystwyth Okulu'na göre içerisinde güç ilişkisi bulunan tüm güvenlik tanımlamaları hangi görüşün içinde yer alırsa alsın her zaman güvensizlik üretmiştir. Aberystwyth Okulu, uluslararası alandaki eşitsiz ve hiyerarşik yapılanmanın da güvensizliğin kaynağı olduğunu dile getirmiştir. Okul bu yapılanma ile hegemonyayı irdelemiş ve bu yapılanmayı beslediğine inandığı stratejik kültüre de dikkatleri çekmiştir. Stratejik kültür, devlet ya da hükümetlerin tehdit algılarını ve güç kullanma şekillerini belirleyen ve bu doğrultuda güvenlik politikalarına yön veren geleneksel davranışlar bütünü olarak ifade edilmiştir (Birdişli, 2017: 110-112). Sorunların güvenlik meselesi olmaktan çıkarılmasının, güvenliği, insanların güvenlik kaygılarını daima önemsemeyen güvenlik elitlerinin tekeline bırakmak anlamına geldiğini ileri süren Aberystwyth Okulu, güvenlik politikalarının esasını sorgulamak adına güvenliğin siyasiliğini ortaya koymuştur (Bilgin, 2010: 44-45).

Aberystwyth Okulu'nun önde gelen kuramcısı olan Booth, güvenlik çalışmalarının merkezine özgürlük ve güvenlik arasındaki ilişkiyi koyarak klasik güvenlik paradigmasında bir kırılmanın meydana gelmesine neden olmuştur. "*Security and Emancipation*" (1992) adlı makalesinde Booth, klasik anlayış tarafından devlete yüklenen amaçsal rolü eleştirerek araçsallaştırmaya çalışmıştır. Booth (2012: 142)'a göre devlet, güvenliği sağlamak için sadece bir araçtır. Bu nedenle devlet güvenliğinin değil birey güvenliğinin öncelikli olduğunu savunmuş, bireylerin güvenliklerinin özgürlükle ilintili olduğunu ifade etmiştir. Booth; aynı zamanda, özgürlük ekseninde yeni bir güvenlik kodlaması yapmış, böylece sadece yerel değil küresel düzlemde de güvenliğin tanımının genişletmesini ve derinleştirilmesini sağlamıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 56). Booth tarafından ortaya koyulan yeni güvenlik anlayışına göre, bir yerde özgürlük yoksa güvenlik; ya da diğer bir deyişle güvenlik yoksa özgürlükten bahsedilmesi mümkün değildir. Ona göre güvenlik, klasik anlayış tarafından savunulduğu gibi sadece güç ve düzen değil, hakların karşılıklılığı fikrine dayanan özgürleşmedir (Booth, 2012: 144-145).

1.3.2.2. Kopenhag Okulu

Kopenhag Üniversitesi çatısı altında 1985 yılında “Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi” adıyla kurulmuş olan Kopenhag Okulu, Buzan ve Weaver başta olmak üzere, tamamı Kopenhag’da bulunan Centre for Peace and Conflict Research’te çalışan bilim insanları tarafından oluşturulan ve güvenlik alanında çalışmalar yürüten bir gruptur (Baysal ve Lüleci, 2011: 70). Avrupa örneğini baz alan bu grup, ilişkilerin ve sorunların güvenlik alanından çıkarılması stratejisinin yaygınlaşmasını ve yalnızca devletin devamlılığı ile bağlantılı olan acil konuların güvenlik konusu olarak kalmasını savunmaktadır (Bilgin, 2010: 41-42).

Okul, güvenliğe yönelik tehditlerin öznesinin, bilgi ve tespiti yapılamasa da var olabileceğinin kabulünü tartışmaya açarak sorunların ancak bilindiği ve tespit edilebildiği sürece bir güvenlik tehdidi olacağını göstermiştir. Aksi halde herhangi bir konunun sorun olsa bile öyle değerlendirilmeyebileceğini hatta istenirse sorun olarak bile görülmeyebileceğini ortaya koymuştur. Yani, Okulun özelliği, “güvenlikleştirme” kavramını devletin dış politikadaki davranış analizlerine uygulamasından kaynaklanmaktadır (Bilgin, 2010: 42). Kopenhag Okulu için güvenlik söylemle ilgilidir. Kimin, kime, güvenlikle ilgili ne söylediğine odaklanmış, söylem-merkezli bir yaklaşım, gerçekliğin önemli kısımlarını gözden kaçıran ve söylemin dışında hiçbir tehdidin olmadığı yanılısamasını savunan bir iddia üzerine kurulmuştur (Booth, 2012: 203).

Kopenhag Okulu’nun ortaya attığı üç ana başlık olan: Güvenlikleştirme, Sektörel Analiz ve Bölgesel Güvenlik Kompleksleri, temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmalarına katmış olduğu sektörel analiz yöntemi, ulusal güvenlik olarak sınıflandırılmış, alanın derinleşmesine katkı sağlamıştır. Güvenliğin derinleştirilmesiyle de direkt olarak alakalı olan bu süreçler, Kopenhag Okulu’nun bir başka katkısıyla şekillenme evrimine devam etmiştir. Analiz düzeyi olarak bireye vurgu yapan çalışmalardan da etkilenen Kopenhag Okulu, güvenliği özelden genele doğru parçalara bölmektedir. Devletlerin merkeze alındığı bir yaklaşım olan Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi (Regional Security Complex-RSC) ön plana çıkarılmıştır. Devletlerin merkeze alınmasıyla birlikte jeopolitik bir sınıflandırmaya gidilmiş, küresel bir bölgelendirme gerçekleştirilmiştir (Çiçekçi, 2012: 45).

Kopenhag Okulu’na göre, güvenlik anlayışı olumsuz bir değerle kavranmaktadır. Sorunları normal siyasetle çözmedeki başarısızlık nedeniyle güvenlik, birinin kazanıp diğerinin kaybettiği hale gelmeli ve çatışmacı olmalıdır. Güvenlik; aynı zamanda, tarihsel olarak olumlu, askeri-olmayan ve devletçi-olmayan çağrışımları da bağrına basan bir söz ediminden oluşturulmuş olsa bile kavramın merkezinde halen savunmayla ve devletle ilgili bir şeyler bulunmaktadır. Bu durum güvenlikleştirme teriminin mucidi olan Wæver tarafından da kabul edilmiştir. Wæver, güvenliğe muhafazakar bir yaklaşımın hem ulusal hem de uluslararası siyasi örgütlenme prensiplerindeki mantığın değişmez bir

unsuru olduğunu düşüncesiyle yaklaşmıştır. Aynı zamanda Wæver, güvenikleştirmeyi dilsel gösterim biçimi olan varoluşsal bir tehdit olarak konumlandırmış ve güvenlik kavramını söz edimi olarak açıklamıştır (Booth, 2012: 204). Buzan ise, ulusal güvenlikten uzaklaşılacak ve uluslararası güvenliğe daha fazla vurgu yapılan bir değişimin mümkün ve kesinlikle faydalı olacağını ifade etmiştir. Okulun bir diğer önemli ismi olan, Buzan, okulun çalışma alanını genişleterek güvenlik kavramını; siyasi, ekonomik, toplum, çevre ve askeri boyutları ile ele alarak analizine dahil etmiştir ve güvenliğe daha geniş bir çerçevede bakmıştır (Kılıçaslan, 2016: 47-48).

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu tüm bu genişletme ve derinleştirme çalışmalarının devletin güvenlik bekası ile ilgili konularla sınırlı tutulması gerektiğini savunmuştur. Okula göre, dünya üzerinde olan tüm konuların güvenikleştirilemeyeceğine, normal siyasi süreçler içinde tartışılarak çözülmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu yüzden Okul, güvenliğin genişletilmesinin yanlış algılanarak tüm konuların güvenikleştirilmesinin gerçek sorunların çözümünü zorlaştıracığını savunmaktadır (Bilgin, 2010: 43-44).

1.3.2.3. Paris Okulu

Michael Foucault'un güç ve iktidar ilişkisi üzerindeki analizlerinden ortaya çıkan insan odaklı eleştirel güvenlik çalışmalarından biri olan Paris Okulu, 1990'larda Avrupa'da ortaya çıkan Aberystwyth ve Kopenhag Okulu gibi güvenlik paradigmasının özgün dinamikleri üzerine odaklanmıştır. Fakat Paris Okulu, Aberystwyth ve Kopenhag Okulu gibi politik gelişmenin veya özgürleştirmenin güvenliğe sağlayacağı katkıları ele almamış, güvenliği olumsuz etkileyen konular ve politikalar üzerinde durmuştur. Güvenlik, Aberystwyth ve Kopenhag Okulu'na göre optimist yaklaşımı temsil ederken Paris Okulu'na göre pesimist yaklaşımı temsil etmektedir. Paris ekolünün sisteme kazandırdığı en önemli kavram "biogüvenlik"tir (Birdişli, 2017: 113-114).

Paris Okulu, bilginin, iktidara eşdeğer olduğunu vurgulayarak, güvenlik sektöründeki profesyonelleşmeyi eleştirmiş ve alanı sivil denetime karşı kapalı bir hale getirmiştir. Güvenlik söyleminin bir kere kurulmasıyla artık geriye yapılabilecek pek bir şey kalmadığını ifade etmiştir. Ayrıca, güvenlik söyleminin ayrıcalıklı konuma sahip devlet elitleri marifetiyle kurgulandığını ileri süren Okul, bir uzmanlar kadrosu ile tüketilen bilginin oluşum sürecine katılmıştır. Bu kadroya sivil katılımın yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak, devletler, ilgili birimlerine gereğinden fazla görev ve yetki yüklemektedir (Çiçekçi, 2012: 46-47).

Paris Okulu'nun güvenliğe yaklaşımında yapısalcılık ve yapısökümcülüğün etkilerine rastlanmaktadır. Postyapısalcılık sosyal yapıyı kurumlarla ilişkilendirerek, konunun iktidar ve güç ilişkisi bakımından ele alınmasıyla ortaya çıkmış, yapısökümcülük ise Jacques Derrida, Paul de Man gibi düşünürler tarafından ortaya atılmış ve daha çok Derrida ile özdeşleşmiştir. Bu iki yapı Paris

Okulu'nu diğer eleştirel yaklaşımlardan farklı kılmıştır. Yapısalcılığı bir cevap olarak algılanan yapısöküm kavramı başlangıçta dil ve anlam hakkında bir takım felsefi iddialarla ilişkilendirilmiş olmasına rağmen sonrasında bir durumun tutarsızlığını kanıtlamakla ve onu eleştirmekle eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Birdişli, 2017: 114-116).

Paris Okulu ayrıca insan hakları ihlalleriyle de ilgilenmiş ve güvenlikleştirme alanında bu ihlallere gündemlerinin üst sıralarında yer vermişlerdir. Çünkü onlara göre, ortada bir çelişki bulunmaktadır. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri liberal demokrat değerler üzerine kurulduğunu ve bu doğrultuda varlıklarını sürdürdüklerini söylerken, var olan liberal demokrat değerlerle örtüşmemektedir. Güvenlikleştirilen olgu kimlik olduğundan ortaya bir ötekileştirilme durumu çıkmaktadır. Mesela, Müslüman olduğu için şüpheli bulunarak alıkonan yüzlerce kişinin hakları bu söylemin ürettiği güvenlikleştirici söylemden dolayı ihlale açık olmakta ve bu toplumların saldırılara maruz kalmasına neden olmaktadır (Çiçekçi, 2012: 48).

1.4. Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Güvenlik

Uluslararası ilişkilerde, sistemi anlamaya ve anlatmaya yönelik birden fazla yaklaşım bulunmaktadır. Bunun nedeni her bir yaklaşımın ortaya çıktığı dönemin farklı olması ve farklı konularda ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları içerikle ilgilenirken, bazıları da analiz yönetimiyle ilgilenmektedir. Ortaya çıkan yaklaşımların bazıları birbirini tamamlar nitelikteyken, bazıları birbirlerine alternatif olarak geliştirilmişlerdir. Dolayısıyla yaklaşımların güvenlikle ilgili ortaya koydukları tüm açıklamalarında, üretildikleri dönemin güç dengeleri, sistemleri ve yaklaşımları üreten kişilerin ulusal kimlikleri önemli bir yere sahiptir (Dedeoğlu, 2014: 56). Fakat güvenlik kavramı, hangi teori ve bakış açısıyla incelenirse incelenir, her geçen gün önem kazanmakta ve bu kavramın açıklanmasına yönelik çalışmalara duyulan ihtiyaç gittikçe artmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenliğe bakış açıları ele alınmaktadır. Söz konusu güvenliğin ne olduğu, kime/neye karşı olduğu, kim/ne için sağlandığı üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.4.1. Realizm

Yüzyıllar boyunca geçerliliğini korumayı başaran Realizm, köken itibarıyla Thucydides'e kadar uzanan ve ardından Niccola Machiavelli, Thomas Hobbes tarafından sürdürülebilen bir fikir akımıdır. İlk özgün kullanımını Hans J. Morgenthau'yla kazanmış ve uluslararası sistemi güç, ulusal çıkar ve uluslararası politika vb. kavramlarla açıklamıştır. Realizm, devletlerin tek ve bütüncül aktör olduğunu kabul ederken devlet içindeki dinamikleri görmezden gelmiştir. Askeri konuları öncelikli gören realistlere göre uluslararası ilişkileri anlamanın birincil kavramı güçtür ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden devletler bu güce karşı güvenliği sağlamak zorundadır (Çetinkaya, 2012-

2013: 246). Realizmin en önde gelen isimlerinden biri olan Machiavelli, güvende olmanın temel kaynağının güçlü bir savunmadan ve otoriter bir yönetimden geçtiğini savunurken; Hobbes, güvenliği sağlamanın yolunun bütün yetkilerin bir tek insana veya meclise verilmesinden geçtiğini ifade etmiştir (Birdiqli, 2017: 66-68).

Sistemi, devletlerin kendi ulusal güvenliklerini sağlama pahasına her şeyi yaptığı katı bir alan olarak ifade eden realizm, devletlerarasındaki var olan ilişkileri de birbirinden faydalanmaya çalışanların güç mücadelesi olarak görmüştür (Baylıs, 2015: 155). Devletlerin ulusal ve ülkesel güvenliği sağlamada baş rol sahibi olduğunu, onlara göre, ulusal güvenliğin sağlanması bireyin de güvenliğinin sağlanmış olacağı anlayışıyla yeterli görülmüştür (Çakmak, 2014: 66). Realistler, devletlerin ulusal güvenliklerini sağlayabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ilk şeyin askeri güç olduğu vurgulanmakta; güvensizliğin ve enerjinin süreklilik kazandığı bir uluslararası sistemde güvende olmak için tek yolun, kapasite ve güç artırımına gitmek olduğunu savunmaktadırlar (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 7).

Güç, güvenlik, güç dengesi ve çatışma kavramlarını bir arada değerlendiren Realistler, savaş ve çatışma olgularına yoğunlaşmışlardır. Devletlerin askeri kapasiteleri ve kurdukları ittifak sistemleriyle sağladıkları güç dengesi ulusal güvenliklerini korumaları konusunda önemlidir. Ayrıca, onlara göre uluslararası güvenliğin sağlanmasında uluslararası hukukun ve uluslararası örgütlerin rolü yoktur. Bu nedenle her devletin kendi güvenliğini kendisinin koruması gerekmektedir (Karabulut, 2015: 60). Bunun için realizm devletlerin kendilerini korumasında bir devletin rekabetçi strateji mi yoksa işbirlikçi strateji mi seçmesi gerektiğini sorgulamaktadır. Güvenlik elde etme konusundaki rekabetçi yaklaşımlar silah elde edilmesini, ittifaklar aranmasını ve askeri güç kullanılmasını içerdiğinden (Glaser, 2017: 14), bu yaklaşıma daha sıcak bakan realistler işbirlikçi stratejiyi göz ardı etmişlerdir. Onlara göre kendi güvenliklerini sağlayamayan devletlerin geri kalan tüm davranış ve politikaları anlamsızlaşmaktadır. Güvende olmak demek askeri açıdan güçlü olmak demektir. Devletlerin güvenlik ve dış politika araçlarından en önemlisi askeri gücüdür (Kardaş, 2007: 128). Çünkü realistler iş birliği konusunda karamsardır ve uluslararası güvenliğin yalnızca güç dengesiyle sağlanabileceğini düşünmektedir. Bunun ise, güçlü olan devletin dengeyi kurmasıyla olacağını ifade etmektedir, fakat hegemonik ülke kontrolü yoksa başarılı bir iş birliği ihtimali oldukça düşüktür. Realistlere göre iş birliğini engelleyen en önemli etken bir ülkenin kazancının diğerinden fazla olması endişesinden kaynaklanmaktadır (Çetinkaya, 2012-2013: 247).

Ulusal güvenliği sağlamakla birlikte uluslararası sistemi düzenleyebilecek birincil unsur güçtür, sağlanması gereken ise güçler dengesidir (Çetinkaya, 2012-2013: 248). Güçler dengesi, her devletin kendi gücünü artırmak, güvenliğini sağlamak ve en önemlisi hayatta kalmak için uyguladığı bir dengeleme pratiğidir. Realistlere göre, kalıcı bir güçler dengesinin oluşturulması neredeyse imkansızdır ve uluslararası sistemde silah teknolojisi ve ekonomide yaşanan değişimler yüzünden

güçler dengesi de sürekli değişme potansiyeli olan bir mücadele halini almaktadır (Kardaş, 2007: 130). Realizm’ de söz konusu olan devletin güvenliğidir. Güvenliği bir devletin silahlı kuvvetleri sağlamaktadır. Güvenlik diğer devletlere karşı daha doğrusu onların askeri kuvvetlerinden doğan tehditlere karşı sağlanmaktadır (Kardaş, 2007: 133).

Kısacası, realizm, güvenlik anlayışını elde olan kaynakları muhafaza etme ve yenilerine yönelme şeklinde özetlemektedir. Soğuk Savaş boyunca en önemli teori olma özelliğini korumuş olan realizm, detant (yumuşama) dönemine kadar dünyanın güvenlik değil, güvensizlik eğilimlerini hızlandırmıştır. Realizme göre karşı tarafın tümünden ortadan kaldırılması suç değil aksine kendini güvende hissetme seçeneğidir. Bu durum devletlerden birinin ortadan kalkmasıyla sona erecek olsa bile, devletler bunu göze almaktan çekinmeyeceklerdir (Dedeoğlu, 2014: 72).

1.4.2. Liberalizm

Bir ideoloji olarak liberalizm özellikle 18. ve 19. yüzyıl düşünce tarihinde etkili olmuştur. Eşitlik, mülkiyet özgürlük ve rasyonellik kavramlarıyla kurulmuş olan liberalizm akımının öncüsü John Locke (1632-1704)’tur. Ardından Adam Smith, David Hume, Montesquieu, Kant ve Voltaire akımın gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Liberalizm, insanı kusursuz bir varlık olarak tanımlanmış, bu kusursuzluğun gelişebilmesi için demokrasiyle beraber sürekli bir gelişme anlayışının gerekliliği savunmuştur. Devletlerarası ilişkilerin savaşla değil iş birliğiyle dengelenmesi savunmuştur (Çetinkaya, 2012-2013: 253). Çünkü liberaller uluslararası politikanın daha iyi ve daha güvenli hale getirilmesi konusunda iyimserdir. Liberalizm, uluslararası politikayı karşılıklı bağımlılık, iş birliği, barış ve güvenlik unsurlarını içerecek şekilde evrilen bir şey olarak görmektedir (Morgan, 2017: 30).

İş birliğine dayanan bir güvenlik anlayışı sunan liberallere göre, uluslararası ilişkilerde sıfır toplamlı bir oyunla değil, mutlak kazanç varsayımıyla hareket edildiğinde taraflar kazanç sağlayacaklardır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 13). Liberalizm, uluslararası güvenliği korunmanın en etkili yolunun uluslararası hukuku kurumsallaştırmak ve uluslararası örgütler kurmak olduğunu savunmaktadır. Böylece, sağlam hukuksal ilkelerle kurulan uluslararası örgütler uluslararası güvenliğe teminat olarak ortaya çıkmaktadır (Karabulut, 2015: 54). Bunun sonucunda, liberal kuramlar, sistemdeki aktörler arasındaki iş birliği kanallarını nasıl oluşturacağı üzerinde yoğunlaşmakta ve güvenliğin tesis edilmesine dair bir yol haritası oluşturmaya çabalamaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 14).

Liberalizm, güvenliğin elde edilmesi çerçevesinde demokrasinin yaygınlaştırılmasının öncülüğünü yapmaktadır. Eğer barış isteniyorsa demokrasi mutlaka geliştirilmelidir. Temel hedef, dünya genelinde çoğulcu güvenlik topluluğunun oluşturulmasını sağlamaktır (Morgan, 2017: 34).

Çünkü demokratik devletler birbirleriyle savaşmamakta, çoğulcu güvenlilik topluluğu oluşturmaktadırlar. Liberal demokratik devletler önemli ortak çıkarlara sahiptir ve bu doğrultuda devletler çıkabilecek olası bir savaş için hazırlık yapmamakta, yapsalar bile ilk yol olarak anlaşmayı seçmekte ve barış içinde bir arada yaşamaya devam etmek istemektedirler (Morgan, 2017: 37). Bu yüzden liberaller, demokrasi, özel mülkiyet, serbest teşebbüs, yoğun uluslararası ilişkiler, iş birliği ve insan hakları gibi kavramları savunmakla birlikte özel ekonomik varlıklara ve uluslararası rejimlere dikkat çekmektedirler (Baylıs, 2015: 160).

Sonuç olarak, liberal düşünce sistemindeki güvenlik olgusu, ülke topraklarının savunulması ve ülkedeki bekanın devamlılığı adına hareket eden askeri faaliyetlerden daha fazlasıdır. Dünyada var olan iki kutuplu sistemin yerini çok kutuplu dengeler sistemine bırakması ile güç ve ona bağlı olarak güvenlik kavramı yeniden yorumlanarak kapsamı genişletilmiştir. Bu kapsam doğrultusunda; devlet, en önemli aktör olarak kalmasına rağmen askeri boyut dışında kalan boyutlar da önem kazanmıştır. Onlara göre, gelecekteki yeni güvenlik ortamı ülkelerin yaşayacağı küresel sorunlara bağlı olarak değişecektir (Çetinkaya, 2012-2013: 254).

1.4.3. İnşacılık (Konstrüktivizm)

1980'lerde realizm düşüncesine seçenek olarak oluşturulan inşacılık, uluslararası ilişkiler analizlerinde son zamanların en çok kullanılan yaklaşımlardan biridir. İnşacılar, devlet davranışlarının sadece anarşi ve güç tarafından etkilenemeyeceğini, başka değişkenler tarafından da etkilendiğini ileri sürmüşlerdir (Karabulut, 2015: 85). İnşacılar küreselleşmenin yarattığı tüm değişim ve dönüşümleri açıklanmada sosyal yapıyı analiz düzeyi olarak ele almakta ve güvenliği bu doğrultuda yorumlanmaktadır. Sosyal yapı çerçevesinde devleti ve küresel sistemi analiz birimi olarak ele alan inşacı yaklaşımın realizmden farkı, sosyal etkileşimlerin sonucunda var olan devleti toplumla birlikte incelemesidir (Sandıklı ve Emekler, 2012: 39).

İnşacı yaklaşım, milli çıkarların, sosyokültürel ve siyasi bir inşa sürecinin ardından oluştuğunu kabul etmektedir. Devletler uluslararası ilişkilerin tek aktörü olarak kabul edilmemekte; devlet-üstü (uluslararası örgütler gibi) ve devlet-altı (askeri-bürokratik karar verici gerçek veya tüzel kişiler gibi) aktörlerin de var olduğunu ileri sürmektedir. Güvenliği, insanlar arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda kurulan kolektif kimliklerle (ben-öteki ve dost-düşman) açıklamakta ve güvenliğin tüketilen değil üretilen bir olgu olduğunu ifade etmektedir (Kardaş, 2007: 134). Yani inşacı yaklaşım, güvenlik politikaları ile sorunlarının askeri veya maddi bir altyapıya sahip olduğunu kabul etmekle birlikte tamamının temelinde yatan asıl şeyin ideal-düşünsel faktörler olduğunu savunmuştur. İnşacılar için güvenlik yok sayılamayacak bir normatif öze bağlıdır. Ayrıca güvenliğin sahip olduğu siyasi yapılandırılmalar, siyaset-yapıcıların eylemlerini yönlendirebildiği ve dolayısıyla siyasi düzende yapıcı etkilerde bulunabildiği için, önemli bir etkiye sahiptir (Brauch, 2015: 169-170).

Sosyal inşacı yazarlar, uluslararası politikanın temel yapılarının maddi değil, sosyal olduğunu savunmaktadırlar. Uluslararası ilişkilerde düşünme şeklinin değişmesiyle daha güçlü bir uluslararası güvenlik yaratılabileceğini iddia etmişlerdir. Amaç, bu dünyanın anlaşılmasını sağlamaktır (Baylıs, 2015: 160). İnşacı yaklaşımın literatüre kazandırdığı diğer bir önemli bakış açısı da “güvenlik ikilemi”ni yeniden inşa etmesidir. Alexander Wendt güvenlik ikileminin, mutlak bir gücün karar ve uygulamalarından değil, inançların ve deneyimlerin bir sonucundan oluştuğunu ifade etmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 43). Güvenlik ikilemlerinin önüne geçmenin imkansız olmadığı konusunda hemfikir olan sosyal inşacılar ortaya çıkan iklimler konusunda ne yapılacağı noktasında ayrışmaktadırlar (Baylıs, 2015: 161).

Fikirlerin, kimliğin ve karşılıklı ilişkilerin önemine dikkat çeken inşacı yaklaşım, uluslararası ilişkilerde ve güvenlik çalışmalarında temel yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. İnşacılar, güvenlikle ilgili olarak anarşinin oluşturulmuş bir şey olduğu gibi alternatif düşünce tarzları önermektedir (Agius, 2017: 90). Onlara göre, güvenlikte söz konusu olan kimliklerin taşıyıcısı durumundaki toplulukların güvenliğidir. Güvenliği mevcut kimliklerin içerdiği kültürel ve normatif çerçevenin dikte ettiği değerler ve pratikler sağlamaktadır. Güvenlik kimliği tehdit ettiği düşülen her türlü oluşuma karşılık olarak sağlanır. Güvenlik bir ülkenin parçası olduğu uluslararası kültürel yapıların ve değerlerin korunması ve geliştirilmesi yoluyla sağlanmaktadır (Kardaş, 2007: 143). Wendt'e göre kimlik, bir devletin diğer aktörleri dost ya da düşman olarak gruplaştırması veya ötekileştirmesinde birincil değişkendir. Wendt, bir devletin kendini tehlikede hissetmesine neden olan şeyin diğer devletlerin sahip olduğu maddi güçler olmadığını, o tehdidin algılanış biçimi olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle, tehdit, devletlerin birbirlerine karşı duyduğu güven ilişkisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 40).

Özetlemek gerekirse, sosyal gerçeklikler üzerinden yaptıkları analizlerle güvenlik çalışmalarında öne çıkan inşacılar göre devletlerin diğerlerini dost ya da düşman olarak algılaması kimlik temelinde şekillenen ötekileştirme ve tehdit algılamalarıyla meydana gelmektedir. Yani, aktörlerin kendilerini güvende hissedip hissedememesi, öteki olanı nasıl algıladığına bağlıdır. Ayrıca, devletler, kimlik ve algılar üzerinden sanal tehditler oluşturarak güvenlik politikalarına yön vermekte; böylece yaptıkları her hareketi meşrulaştırabilmektedir. İnşacılar, güvenlik yaklaşımını kimlik ile algılama arasında kurduğu bağ ile açıklamaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle zaman ve mekân algılarının değiştiği bu kaotik dönemlerde insanlar; kendini güvende hissedebilmek ve öz varlığını garanti altına alabilmek için ait olduğu kimliği ve grubu öncelikli konuma getirmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 41). Çünkü insanlar, kendilerini yalnızca benzer kimlikler arasında güvende hissetmektedir.

1.4.4. Marksizm

Marksizm'in bugünkü uluslararası güvenlik politikalarına olan katkısı eleştirel düzeyde kalmaktadır. Marksist düşünce, sanayi kapitalizmiyle doğup gelişen ve ağır iş şartlarında insanların ezildiği bir dönemde ortaya çıkarak şekillenmiştir. Var olan mekanizmaların, eşitsizliğin kaynağını oluşturduğunu, eşitsizliklerinde kaosa neden olduğunu ileri süren Karl Marx'a göre yaşama dair olan her edim üretim ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkmakta ve insanın kendisi ile ürettiği arasında sıkı bir bağ kurmaktadır. Ayrıca, eşitsizliğin ortadan kaldırılması, toplumsal güvenliğin temel amacıdır. Çatışmalara neden olan eşdeğer üretim ilişkilerinin, bulunduğu her yerde aynı görülmesi güvenlik olgusunun küresel biçimde ele alınmasına neden olmuştur. Uluslararası sistemi güvensiz ve çatışmacı hale getiren emperyalistler arası mücadeledir. Yani, üretim araçlarını ve maddi gücü elinde bulunduran sınıf; aynı zamanda, ruhani gücü de elinde tutmaktadır. Yükselen her sınıf kendi güvenliğini, çıkarlarını ya da çıkarlarına yönelik tehditleri, toplumun değerlerine yöneltilmiş gibi göstererek kolektif güvenlik politikaları içindeki sınıfsal çıkarların güvenliğini korumaktadır. Ulusal güvenliğin kavranması için ulus devlet ve sermaye konularının bir arada ele alınarak irdelenmesi güvenlik politikalarının kavranması bakımından da önemli olacağını ileri sürmektedirler (Birdişli, 2017: 75-77).

İlksel ürünleri denetim altında tutma ve en fazla çıkar sağlayacak alanlara yayılma girişimleri, evrensel anlamda bir çatışma ortamı yaratmakta ve böylece güvenlik ulusal değil evrensel genel bir kaygıya dönüşmektedir. Dolayısıyla güvenlik endişesi, küresel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Çatışmayı zorunlu hal olarak gören düşünürlerden olan ve realizme yakın kabul edilen Edward H. Carr, uluslararası alanda oluşan rekabetin aktörü olarak tanımladığı devletlerin çıkarlarının birbirleriyle uyuşmadığını ileri sürmüştür. Carr, iç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla kurulan devlet aygıtının, iktidar ve egemenlik kavramlarının pekiştirilmesine hizmet ettiğini ve bu yüzden çatışmalara, yani güvensiz ortamların oluşmasına neden olduğunu ifade etmiştir. İktidarların çıkarları ne içte ne de dışta birbirleriyle örtüşmemektedir başka bir deyişle, aktörler arasında herhangi bir uyuşma olmadığından idealizmin savunduğu gibi evrensel bir barışın kurulması imkansızdır. Carr'a göre, eğer bir aktör evrensel barışı istediğini ileri sürüyorsa onun amacı sadece kendi değerlerini çevreye yayma arzusudur (Dedeoğlu, 2014: 66-67).

Marksizm'e göre, tüm siyasetin ve aslında toplumun itici gücü tarihsel materyalizmdir. Bu, dünya siyaseti tarihinin, iktisadi güçler ve özellikle de farklı üretim tarzları arasındaki çatışma tarafından belirlenmesi fikridir. Toplumsal-ekonomik güçler arasındaki çelişkilerin sonucu, bu dünya görüşü içindeki ana özneler olan farklı sınıflar arasındaki çatışmadır. Komünist bir dünya yaratma çabası güden iç mücadelelerin ya da dış stratejilerin desteklenmesini içermektedir. Dünya çapında komünizm ile birlikte küresel güvenlikte gelecektir (Booth, 2012: 192). Kısacası, marksizm güvenlik endişesinin sınıf temelli bir sorunsal olduğunu iddia etmektedir. Neo-marksizm'in güvenlik

anlayışı, tıpkı güvenlik ikilemi gibi bir aktörün diğeri tarafından tehdit edilmesidir. Ortaya çıkan güvenlik ikilemlerinin merkez Kuzey ile çevre Güney devletleri arasında yaşandığını ileri süren neo-marksistler, yaşanan bu durumun devletlerin güvenliği ile güvensizliğine bağlı olarak devam eden yapısal bir gerilimin sonucu olduğunu açıklamaktadırlar (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 23).

1.4.5. Eleştirel Teori

Eleştirel teoriye ait ilk ve en kapsamlı tanım Frankfurt Okulu'nun kurucularından olan Max Horkhimer'in 1937 yılında yazdığı "Geleneksel ve Eleştirel Teori" adlı makalesinde yer almıştır. Bu makale, sadece toplumu anlamaya ve anlatmaya odaklan geleneksel teorilerin aksine, toplumu bir bütün olarak ele alarak eleştiren, değiştiren ve baskıdan kurtararak özgürleştiren bir sosyal teori olarak açıklamaktadır (Çetinkaya, 2012-2013: 250). Eleştirel teorinin öncülerinden olan Robert Cox ise, teorilerin birbirleri için olduğunu ve aynı amaca hizmet ettiğini ileri süren önermesiyle, güvenlik yaklaşımlarının da sübjektif ve göreceli bir doğaya sahip olabileceğini ileri sürmüştür. Eleştirel teorisyenler, güvenliğe "kimin için güvenlik" ve "hangi çıkarlar ve tehditler doğrultusunda şekillendiği" şeklinde sorular yönelterek kavramının değişkenliğine vurgu yapmışlardır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 28).

Eleştirel teorisyenler, farklı niteliklere sahip olan devletlerin, güvensizlik sorununu çözecek kurumlar olmasından ziyade bir parçası olması nedeniyle, analizin başında yer almamaları gerektiğini savunmaktadırlar. Zira devletler, kendi halkları için güvenliği sağlayabileceği gibi tehdidin kaynağı da olabilmektedir. Bu nedenle, eleştirel teorisyenler, devletin yerine bireye odaklanılması gerektiğini ileri sürmektedir (Baylıs, 2015: 161). Ayrıca teorisyenler, güvenliğin insanları normal şartlar altında yapabileceklerinden alıkoyan tüm kısıtlamalardan kurtararak, özgürleştirebileceğini düşünmekte, devletlerin birincil amacının vatandaşlarının güvenliğini sağlamak olduğunu savunmaktadır (Çetinkaya, 2012-2013: 252).

Özetle, eleştirilerini klasik güvenlik anlayışının temel argümanlarına yönelik geliştiren eleştirel teori, güvenlik olgusunun yarattığı çelişkileri dikkate alarak incelemiştir. Eleştirel teoriye göre güvenlik, öznel bir olgu olmasına rağmen tekil bir anlayıştan bahsedilmesi imkansızdır. Güvenlik anlayışının devlet güvenliğiyle sınırlandırılmasına ve diğer aktörlerin ihmal edilmesine karşı çıkmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 32).

1.4.6. Feminizm

Feminizm, 17. yüzyılın başlarında İngiltere'den duyulmaya başlayan kadınların sesi, düşünsel yeteneklerinin vurgularıyla birlikte erkeklerle eşit haklara sahip olma çağrısı ile yola çıkmış, kadın ve güvenlik arasındaki ilişkinin temelinde erkeğin gözetici ve koruyucu kuvveti altında arzu

edilebilir bir kanaat güçsüzlüğü içinde şekillenerek bir kadınlık kurgusunun oluşmasına neden olmuştur (Civelek, 2016: 66). 19. yüzyılda kadınlara adaletsiz davranıldığına dair inanç artmış, böylece feminizm organize bir hareket haline gelmiştir. İlk başlarda sadece yaşam hakkına dair kısıtlamalar ve ayrımlara odaklanan feminist hareketleri, sonrasında siyasal ve sosyal haklara uzanan bir çerçevede varlığını hissettirmeye ve siyaset bilimi için vazgeçilmez bir gerçek olmaya başlamıştır (Karabulut, 2015: 95). Feminizm, siyasi ve toplumsal dünyayı oluşturan şeyin tarih boyunca ve kültürler arasında ataerkillik olduğunu ileri sürerek, eşitlik üzerinden özgürleşmeyi savunmuşlardır (Booth, 2012: 193).

1990'lı yıllarda ise, feminizm sadece klasik uluslararası politikanın eleştirilmesi bakımından değil yerel, ulusal ve uluslararası alanda yapısal şiddetin analizi gibi konularda da önemli veriler sağlamaya başlamıştır. Kadınların yüz yüze kaldığı tehditlere dikkat çeken feministler, insan odaklı eleştirel güvenlik çalışmalarının tehdit tanımlamasındaki kayıp parçayı tamamlayarak indirgemeci yaklaşımların önüne geçmeyi başarmıştır (Birdiqli, 2017: 107). Güvenlik konusundaki geleneksel literatür, cinsiyet konusunu ele aldığı kadını barışın destekçileri olarak görmektedir. Kadınlar, gerçekten barışı ve silahsızlandırmayı destekleyen birçok güçlü ulusal ve uluslararası harekette yer almış, kadınların ve erkeklerin doğasını ve bunun spesifik bağlamlarda savaş ve barışla ilişkisini anlamaya çabalamıştır (Kennedy, 2017: 126). Tickner (2015: 190)'a göre, feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ilişkilerini teşhir etmek ve bir güvenlik analizine kadınların deneyimlerini dahil etmek, birçok çağdaş realizm eleştirmenlerinin aradığı daha kapsamlı güvenlik tanımını inşa etmek için sisteme yardımcı olmaktadır. Ulusal güvenliğin devleti dış saldırılardan korumak yerine hakim erkek egemen düzeni koruduğunu belirten Enloe ve diğerleri uluslararası güvenlikte devlete yapılan geleneksel vurguya itiraz etmekte, güvenliğin hem fiziksel hem de yapısal şiddetten muafiyeti içeren çok boyutlu koşullarla tanımlanması gerektiğini savunmaktadırlar (Baylıs, 2015: 162). Çünkü feministler, yaşanan ölümlerin ve mültecilerin büyük bir kısmını, çocuklar ve kadınların oluşturduğunu ve yaşanan tüm savaşlarda, kadınların bir savaş aracı olarak kullanıldığını ileri sürmektedir (Birdiqli, 2017: 105).

Sonuç olarak, cinsiyet, bugün uluslararası güvenlik çalışmalarında önemli bir konu olarak kabul görmektedir. Feminist yazarlar kadınların toplumda nasıl bir yere sahip olduğu sorusunu ortaya koyarak cevaplandırmıştır. Onlar; aynı zamanda, kadınların devlet, ordu ve çatışmalarla ilişki bağlamında yaşadığı tecrübelerin erkeklerinkinden farklı olduğu görüşüne karşı çıkarak, uluslararası sistemin dikkatini çekmişlerdir (Kennedy, 2017: 124). Bunun yanında, feministler güvenlik analizini devletçi çevrenin içine hapseden sınırların yeniden gözden geçirilmesine de katkıda bulunmuştur. Askeri çatışmadan aile içi şiddete kadar toplumun tüm düzeylerindeki fiziksel şiddetin karşılıklı ilişkisini vurgulayarak, güvenliğin devlet sınırlarıyla özdeşleşmesini sorgulamışlardır (Tickner, 2015: 193). Yani, feministler, cinsiyet konusunun güvenlik çalışmalarına daha net bir şekilde dahil edilmesi halinde, güvenliğin gündemine yeni meselelerin ve alternatif bakış açılarının ekleneceğini

ve ayrıca farklı bir uluslararası güvenlik görüşünün de ortaya çıkacağını da savunmuşlardır (Baylıs, 2015: 163).

1.5. Kopenhag Okulu ve Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırması

1.5.1. Kopenhag Okulunun Ortaya Çıkışı

Uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yere sahip olan güvenlik kavramı, uluslararası sistemdeki güvenlik tartışmalarının da odak noktası haline gelmiştir. Güvenlik, bir taraftan güvenliğin kapsamının değişmesine karşı çıkanlar ile diğer taraftan güvenliğin günümüz şartlarına ayak uydurması gerektiğini ve bu yüzden genişlemesi-derinleşmesini savunanlar arasında kalmıştır. Kopenhag Okulu, bu iki taraf arasında kalan ve bir orta yol bulmaya çalışan bir girişim olarak görülmektedir. Kopenhag Okulu, güvenliğin genişlemesini savunmuş fakat bunun ortaya çıkaracağı yeni tehditlere de vurgu yapmıştır (Mutimer, 2017: 73). Bu düşünceler sonucunda Kopenhag Okulu, Danimarka Parlamentosu tarafından 1985 yılında Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü adıyla kurulmuştur (Ağır, 2013: 44). Avrupa Güvenliği çalışma grubunun “Avrupa Güvenliğinin Askeri-Olmayan Boyutları” başlıklı projesinin 1988 yılında hayata geçirilmesiyle birlikte Okul, geliştirilmiştir (Akgül Açıkmeşe, 2016: 251).

Kopenhag Okulu'nun güvenlik kavramı üzerine yaptığı çalışmalar ilk olarak Avrupa güvenliği üzerine olmuştur. Çünkü, Avrupa'daki tartışmalarda güvenlik kavramına ve güvenlik uzmanlarının rolüne odaklanmayı güvenlik politikasının kapsayıcı bir konusu olarak görmüşlerdir (Buzan ve Wæver, 2017: 406). Okul, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma, düşmanlara karşı bağımsız kimlikleriyle fonksiyonel bütünlüklerini koruma çabaları şeklinde tanımlamış, ulusal güvenlik yerine daha çok kolektif güvenlik üzerinde durmuştur. Yani Okul, belirli bir devletin korunmasına yoğunlaşmak yerine, Avrupa halkları ve devletleri arasında barışçıl ilişkilerin yaratılması olasılığı üzerine yoğunlaşmıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 44; Ağır, 2013: 45).

Kopenhag Okulu'nun güvenlik kavramına dair ileri sürdüğü temel argümanlar ve görüşler, konstrüktivist, liberal, neo-realist ve post-yapısalcı yaklaşımların bir karışımıdır. Okul, belirsizlik içindeki Avrupa güvenliğinin anlaşılması ve anlamlandırılmasına odaklanmıştır. (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 45). Ayrıca Okul; birey güvenliği, uluslararası göç, çevre güvenliği gibi konuları güvenlik alanına dahil ederek, güvenliği bireyselden küresele uzanan bir çerçevede yeni baştan betimlemiştir (Karabulut, 2015: 69). Başka bir deyişle, Okul, güvenlik olgusunu küresel ve çok-düzeyle bir çerçeveye yerleştirmeye çalışarak gelenekselcilerin devlet merkezli bakış açısını her fırsatta eleştirmiştir. Aslında, Kopenhag Okulu'nun temel amacı güvenliğin sadece bir bölgede yoğunlaşmasını engelleyerek, dünyanın diğer bölgelerini de ilgi alanına sokması ve bölgesel çalışmalara ağırlık verilmesini sağlamaktır (Karabulut, 2015: 70-72).

Okulun öncülerinden olan Buzan ve Wæver Kopenhag Okulu'nun temelini oluşturan “sektörel güvenlik yaklaşımı”, “bölgesel güvenlik kompleksi” ve “güvenikleştirme” yaklaşımlarını çalışmalarında geliştirmişlerdir (Akgül Açıkmeşe, 2016: 251). Okul geliştirdiği güvenlik yaklaşımı teorileriyle, devletin hem içeriden hem de dışarıdan tehdit edilme riskinin olduğunu ileri sürerek, birey, devlet ve sistem düzeyleri arasında bir bağ kurmaktadır. Kopenhag Okulu, güvenliğin beş sektör (genişleme: askeri, çevresel, ekonomik, politik ve toplumsal) ve beş analiz düzeyinden (derinleşme: birey, bölgesel, ulusal, uluslararası ve yurtdışı gruplar) oluştuğunu ileri sürmektedir. Böylece Kopenhag Okulu, güvenliği genişletmiş ve güvenliği korumak için de analiz düzeylerini etkili bir biçimde kullanmıştır (Brauch, 2015: 171). Kopenhag Okulu, ayrıca küreselleşmenin güvenlik açısından devletlerden daha çok toplumları etkilediğini savunarak, kültürel ve kimliksel değerleri kapsayan toplum güvenliğini ön plana çıkarmaktadır (Sandıklı ve Emekler, 2012: 47).

Soğuk Savaş sonrası güvenlik tartışmalarıyla birlikte, üst düzey silahlarla donatılmış rakip iki siyasi sistemin çift kutuplu düzeninin ve onlarla birlikte geleneksel güvenlik meşrulaştırmalarının kullanımdan kalkmasıyla Kopenhag Okulu, güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasına ilişkin bilimsel, küresel ve siyasi bir tartışmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Brauch, 2015: 179). Bu dönemde, Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu yeni güvenlik kavramsallaştırması, her şeyi güvenlik sepetine dâhil edebilmekte ve bu durum istenmeyen olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Güvenliğin geniş bir şekilde kavramsallaştırılması, kavramın belirsizliğe sürüklenmesinin yanında, kavramsal ve analitik değerini de kaybetmesine neden olabilmektedir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 57; Çiçekçi, 2012: 64). Böylece, Buzan ve diğerlerinin daha önce ortaya attıkları güvenikleştirme ve güveniksizleştirme kavramlarının önemi daha da ortaya çıkmıştır. Çünkü her şeyin güvenlik meselesi olması sistemde sorunlara yol açmaktadır. Bu yüzden, onlar, var olan ya da olacak olan güvenlik meselesini yüzeysel olarak ele alma yerine meselelerin nasıl güvenlik meselesi olarak isimlendirileceğini (güvenikleştirildiğini) ve güvenlik meselesi olmaktan nasıl çıkarılacağını (güveniksizleştirildiğini) incelemişlerdir (Herring, 2017: 46).

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu, güvenliği nesnel mantığından koparmış ve bir kavramsal yenilikler serisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yeniliklerden ilki, güvenliği objektif bir olgu olarak ele almayan Okul'un; aynı zamanda, güvenliği öznel bir olguya indirgemekten de kaçınmasıdır. Okul'a göre, güvenliğin algılanış biçimi olarak değil, özneler arası bir olgu olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Diğer bir yenilik ise, devlet güvenliğinin yanında toplumsal güvenlik analizinin de ortaya çıkarılmasıdır. Böylelikle, güvenliğin referans nesnesi olarak toplumu ön plana çıkararak kimliğin güvenliğinin sağlanması sonucunu incelemiştir (Ağır, 2013: 48; Bingöl, 2016: 24). Ayrıca, bireylerin varlığını etkileyebilecek her türlü durumun güvenlik sorunu olarak görülmesini reddederek geleneksel görüşü savunanların güvenlik kavramının anlamını yitirmesine dair duydukları endişeleri de gidermiştir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 58).

1.5.2. Barry Buzan ve Güvenliğin Genişletilmesi-Derinleştirilmesi

Kopenhag Okulu'nun kurucularından ve en önde gelen isimlerinden biri olan Buzan güvenlik çalışmalarıyla uluslararası ilişkiler alanına katkı sağlamış, güvenliğin geleneksel yapısından kurtularak genişlemesi-derinleşmesine sebep olmuştur. Bu yönde attığı en önemli adım ise, 1980'li yılların başında yazdığı "People, State and Fear" (1983) isimli kitabı olmuştur. Buzan bu çalışmasında, devletlerin sadece kendi güvenliklerini değil, komşularının ve hatta diğer devletlerin güvenliğini de düşünmesi gereken bir uluslararası konjonktürün oluştuğunu ifade etmektedir (Karabulut, 2015: 72). Buzan (2015:139)'a göre, güvenlik 'tıpkı güç, özgürlük ve sevgi gibi tartışmaya açık "muğlak" bir kavramdır. Dolayısıyla anlamı üzerine birçok çözümlenmemiş kuramsal tartışmalar vardır.

Buzan, Soğuk Savaş süresince devletlerin sürekli olarak güç peşinde koştuklarını ve kendi kendine yetebilme adına devamlı surette güç artırma yoluna gittiklerini tespit etmiş, bu güç artırımının, Soğuk Savaş yılları boyunca, tartışmasız bir şekilde askeri yapılanmadaki maddi artışa işaret ettiğini ileri sürmüştür. Güvenlik kavramının incelenmesini engellemiş olabilecek faktörlerden birisinin realist-idealist tartışmasının güvenlik kavramına derinlemesine yansımaması olduğunu savunan Buzan'a göre, bu durumun başlıca sebebinin güvenlik kavramının ve onun realist okumalarının savaşa meyilli olarak algılandığı düşüncesidir (Çiçekçi, 2012:18).

Geleneksel güvenlik anlayışı, uluslararası güvenliği benzer birimler olarak kabul edilen devletlerin aralarındaki ilişkilere bakılarak anlaşılacağını savunmaktadır. Buzan ise, bu yaklaşımı eksik bularak devletlerin iç yapılarının ve sosyo-kültürel gelişmelerinin de uluslararası güvenliği etkilediğini ifade etmektedir. Gelenekselcilerin güç ile güvenlik arasında doğrusal bir bağ olduğu varsayımları Buzan'a göre sadece bir yanılsamadır (Karabulut, 2015: 73). Ayrıca gelenekselcilerin en önemli eksikliğinin "askeri güvenlik" ve "devlet" merkezli bir yaklaşımı benimsemesinden başka bir şey olmadığını savunmaktadır. Çünkü bu durumun sonucunda, güvenliğin kavramsal sorgularını ötelemiş askeri dengelerde oluşabilecek en ufak ve ani dengesizlik halini ölümcül algılayan sistemde devleti, tek güvenlik nesnesi kabul etmiştir (Çiçekçi, 2012: 19). Oysa, Buzan'a göre güvenlik, uluslararası sistemde devletlerle toplumların kendi bağımsız kimliklerini ve fonksiyonel birlikteliklerini sürdürebilme yetenekleriyle alakalıdır. Buzan'a göre devletlerin güvenliğine yönelik tehditler devletin fikirsel, fiziksel ve kurumsal yapısıyla ilişkilendirilmelidir (Karabulut, 2015: 77). Buzan sadece askeri sektörde ele alınan güvenliğe karşı çıkarak, dört sektör daha olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal sektörlerdir (Sandıklı ve Emekler, 2012: 48).

Sonuç olarak, Buzan'ın ortaya koyduğu genişletilmiş güvenlik yaklaşımı, çeşitli başlıklar altında yer alsa bile birbirleriyle bağlantılı ve karşılıklı bir etkileşim halinde olan güvenlik

kodlamalarından oluşmaktadır. Güvenlik sektörlerinin en önemli özelliği, genel bir güvenlik kurgusunun parçalarını teşkil etmelerinin yanında birbirlerini de etkileyebilecek özelliklere sahip olabilmeleridir. Genişletilmiş güvenlik anlayışı çerçevesinden bakıldığında, 1990'lı yıllarda Avrupa güvenliğinin yaşadığı değişimden dolayı devlet merkezli güvenlik analizlerinden de uzaklaşılması, Buzan'ın literatüre getirdiği konu zenginliğinin kendisini aktör düzeyinde de göstermesinin kanıtı olmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 49).

1.5.2.1. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı

Kopenhag Okulu, geleneksel güvenlik anlayışının, güvenliği sadece askeri sektörle sınırlayan tutumunu reddederek, farklı güvenlik sektörlerinin olduğunu ileri sürmüştür. Buzan (2015: 38) "People, State and Fear" adlı çalışmasında, insan topluluklarının güvenliğinin beş ana sektördeki etkenler tarafından etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu kavram askeri güvenlik sektörünün yanında dört sektörün daha olduğunu ileri sürmektedir. Bu sektörler; askeri, politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal sektörlerdir. Askeri güvenlik sektöründe, güvenliğin geleneksel olarak kavramsallaştırılması egemendir. Beş güvenlik sektöründen en dikkat çeken askeri güvenlik sektörüdür. Bu sektörde güvenliğin geleneksel olarak kavramsallaştırılması egemendir. Devleti temel referans nesnesi gören askeri sektör, güvenliği bir ulus veya devletin dış saldırıya karşı savunması ve olağanüstü tedbirler alması olarak açıklamaktadır (Bingöl, 2016: 24-25).

Askeri güvenlik konu olarak şiddet unsurlarını içermesine karşın hırsızlık, gasp ya da politik şiddet gibi bireye yönelik tehditleri, güvenliğin ilgi alanının dışında bırakmıştır. Fakat bu nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal eşitsizliğe ve her tür adaletsizliğe başkaldıran isyancı grupların silahlı eylemlerini ve devlete karşı meydan okumalarını askeri güvenliğin ilgi alanına sokmuşlardır. Burada temel referans nesnesi baskı ve şiddet kullanımının devlet dışı aktörler tarafından kullanılmasıdır (Birdişli, 2017: 141). En etkili araçları ise silahlardır. Soğuk Savaş sonrası dönemde silahların kontrolü belirginliğini kaybetmiş olmasına rağmen, askeri sektöre ait araçlar hâlâ güvenliğin sağlanmasında en etkili araç olmayı sürdürmektedir. Ayrıca, askeri kapasite oluşturma, devletin değerlerini koruyan olduğu kadar tehdit eden sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Sheehan, 2017: 157-158).

Politik güvenlik sektöründe ise, başvuru nesnesi genellikle siyasi birimin kurucu ilkesi olan devlet bağlamında egemenliktir. Bu yüzden egemenliği tehdit eden her türlü konu güvenlik sorunu olarak ele alınmakta ve güvenlik konusu haline getirilmektedir. Örgütler bağlamında bakıldığında, entegrasyonu engelleyen, ortak pazarı tehdit eden, kolektif savunmayı ve karar alma sistemini tehlikeye düşüren durumlar güvenlik sorunu olmaktadır (Bingöl, 2016: 27). Bu sorunlar ya devletin kendi toplumundan ya da devletten kendi toplumuna karşı gerçekleşmektedir. Bu durum ideolojik ve devlet-altı niteliklerden dolayı olabilmektedir (Ağır, 2013: 50).

Çoğunlukla yerel ve küresel bağlamda piyasanın rahat işleyişine odaklanan ekonomik güvenlik sektöründe ise, güvenlik devletin gücünü ve refahının sürdürülebilmesi için gerekli olan finansmana, kaynaklara ve kabul edilebilir derecedeki refah ve devlet iktidarını destekleyecek piyasalara odaklanmaktadır (Mesjasz, 2015: 251; Shiffman, 2017: 220). Ekonomik güvenlik sektörü, diğer güvenlik sektörleriyle, sebep-sonuç ilişkilerinin belirlenmesinin zor ya da imkansız olduğu durumlarla yakından bağlantılıdır. Bu güvenlik türü, diğer güvenlik türleriyle yoğun bir ilişki içindeymiş gibi görünmesine rağmen, aslında piyasa bağlantılı eylemlerde tamamen bağımsızdır. Ayrıca, ekonomik olarak güvenli bir referans nesnesi bulmak neredeyse imkansızdır (Mesjasz, 2015: 239-241).

Hem güvenliği sağlanacak bir nesne hem de risk kaynağı olan çevre güvenliği, farklı kişiler açısından farklı anlamlara gelmektedir. Çevre güvenliği, güvenliğin genişletilmesine ve derinleştirilmesine katkı sağlamaktadır (Barnett, 2017: 191). Çevresel güvenlik sektörü, küresel ısınma, kirlilik, iklim değişikliği ve sınırlı enerji kaynaklarının aşırı tüketimi ile bunların doğrudan etkileriyle ortaya çıkan kaynak yetersizliği ve kaynaklara göreceli erişim sorunu, kuraklık, açlık ve kitlesel göç hareketlerini kapsamaktadır. Çevresel güvenlik sektöründe, referans alanı oldukça geniştir. Çünkü değişen dünya ile çevre de değişmekte ve yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır (Bingöl, 2016: 30; Barnett, 2017: 196). Çevresel değişiklikler, ülkelerin elindeki kaynaklarının kalitesini ve miktarını tehlikeye sokabilmenin yanında, birçok ülkenin ekonomik gücünü de tehlikeye atabilmektedir. Çevresel değişiklikler, birçok ülkede halkın sağlığına yönelik riskleri de ortaya çıkarabilmektedir. Çevresel risklerin bazıları, ülkenin sınırlarının ötesinden kaynaklanmakta ve bilinçli bir şekilde ortaya çıkarılmamaktadır (Barnett, 2017: 200).

Son sektör olan toplumsal güvenlik sektörü de belli koşullarda dil, din, gelenek, kimlik, kültür ve ulusal gibi değerlerin devamlılığıyla ilgilenmektedir. Bu sektördeki sorunlar, bir grubun, topluluğun, ulusun kimliğinin varlığını tehdit ettiğinde güvenlikleştirilme potansiyeli taşımakta ve toplumsal güvenlik büyük ölçüde, ulusal ve dinsel “biz” kimliklerinin güvenliğine yoğunlaşmaktadır. Değişen dünya ile toplumsal sektörde de göç, mültecilik, yabancılar, toplumsal kutuplaşma, ötekileşme, marjinalleşme, eğitim eksikliği, cinsiyet ayrımcılığı, sosyo-ekonomik adaletsizlikler, salgın hastalıklar, kimlik mobilizasyonu gibi konular analizin yapıldığı zaman-mekan ilişkisine bağlı olarak güvenlik kapsamına alınma potansiyeli taşımaktadır (Bingöl, 2016: 29; Birdişli, 2017: 145).

Özetlemek gerekirse, askeri güvenlik, devletlerin silahlı gücünün ve diğerlerinin niyetlerini algılaması konusunda iki-aşamalı bir etkileşimi ele alırken; siyasi güvenlik, devletlerin sahip oldukları istikrara, yönetim sistemine ve onlara meşruiyet veren ideolojilere odaklanmaktadır. Üçüncü sektör olan ekonomik güvenlik, devletlerin refahı ve gücünü makul bir seviyede de olsa sürdürebileceği kaynaklara erişimi, finans ve pazarları incelerken, dördüncü sektör kabul edilen çevresel güvenlik, tüm insanların bağımlı olduğu yerel ve gezegensel biyosferin korunmasını

içermektedir. Son sektör olan toplumsal güvenlik ise, her türlü insana veya topluma ait gelenek, dil din, kimlik ve kültür için uygun koşulların sürdürülebilirliğini konu edinmektedir (Buzan, 2015: 38). Sonuç olarak, sektörel güvenlik yaklaşımı, geleneksel güvenlik yaklaşımı olan askeri güvenlikten kopmadan, yeni güvenlik sektörleri oluşturmuştur. Bu beş sektör birbirlerinde ayrı şekilde faaliyet göstermemekte her biri kendi içinde birbirleriyle ilişki içerisinde var olmaktadır. Her güvenlik sektörü kendi içinde bir güvenlik sorunsalını odak noktası seçmekte ve öncelik sıralamasını tanımlamaktadır. Küreselleşme ile daha da birbiri içine girmiş olan bu sektörler, güvenliği açıklamada ve sağlamada ayrı ayrı düşünülemez hale gelmiş ve gittikçe artan bir bağımlılık çemberine dönüşmüştür (Buzan, 2015).

1.5.2.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Uluslararası güvenlik yaklaşımları, küresel boyutta ve geniş alanlarda güvenlik teorilerini geliştirmeye çalışırken, Kopenhag Okulu ve özellikle Buzan, güvenliğin genel düzeyde değil bölgesel düzeyde ele alınması gerektiğini ileri sürerek, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (Regional Security Complex Theory- RSCT)’nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Klasik güvenlik kompleksi teorisi, bir güvenlik kompleksini, ulusal güvenlik sorunları, temel güvenlik algılamaları ve kaygıları birbirlerinden ayrı olarak analiz edilemeyen ya da çözülemeyen, birbirleriyle bağlantılı olan devletler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Temel birim olarak önceliği devlete veren klasik güvenlik kompleksi, askeri ve politik güvenlik sektörleri üzerine odaklanarak bölgesel alt-sistemleri güvenlik analizinin nesnelere olarak kabul etmiş ve bu sistemleri ele alan bir analitik çerçeve ortaya koymuştur (Ağır, 2013: 54). Kopenhag Okulu ise, klasik güvenlik kompleksi teorisini daha geniş bir sektörler bütününe açarak, güvenlik kompleksi analizini farklı bir boyuta taşımış ve klasik güvenlik kompleksi teorisinin bölgesel odağını güvenlik çalışmalarının genişleyen gündemi ile birleştirmeye çalışmıştır. Teori iki temel nedene dayalı olarak geliştirilmiştir. Birincisi, homojen güvenlik kompleksi yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre güvenlik, belirli sektörlerde yoğunlaşmakta, devletler arasındaki güç rekabeti gibi benzer birimler arasında belirli etkileşim şekillerinden oluşmaktadır. Homojen güvenlik kompleksleri, her bir sektör için ayrı bir çerçeve olması gerektiğini savunmakta ve her sektör için farklı kompleks tiplerinin olması gerektiğini ifade etmektedir. Yani; askeri kompleksler için devletler, toplumsal kompleksler içinse kimlikler ön plana çıkmaktadır. İkincisi ise, güvenlik komplekslerinin belirli sektörler odaklanması varsayımını sorgulayan heterojen güvenlik kompleksidir. Bu yaklaşımın amacı da iki ya da daha çok sektörde etkileşim halinde bulunan farklı tipteki aktörleri bütünleştirebilmektir (Birdişli, 2017: 187).

Buzan ve Wæver tarafından geliştirilen RSCT, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan stratejik güvenlik ortamının tanımlanması açısından yeni açılımlar sağlamaktadır. Uluslararası sistemdeki yeni çatışma ya da ittifaklar, kültür, din ve uygarlıklar üzerinden değil, bölgelerin oluşturduğu alt-sistemler tarafından gerçekleştirilecektir. Bu yaklaşım gerçek tehditlerin coğrafi olarak yakın

mesafelerde daha etkin olmasının, güvenlikle karşılıklı bağımlılığın bölgesel ölçekte arttığı tezine dayanmaktadır. RSCT'lerde devletlerin tehdit algılamaları birbirleriyle direkt bağlantılı olduğundan güvenlikte bağımlılık yaratmaktadır. Böylece, bir devletin güvenliği bölgedeki diğer devletlerin güvenliğiyle ayrılamaz hale gelmektedir (Bingöl, 2016: 33). Bunun sonucunda, güvenlik kompleksindeki güç dağılımı olası ittifakları şekillendirebilmektedir. Dostluk ve düşmanlık motifleri bölgedeki ilişkilerin bütün karakterini biçimlendirmenin yanında oluşacak herhangi bir değişiklikte ya var olan bir anlaşmazlık çözüldüğü için ya da yeni anlaşmazlıklar oluştuğu için tarihsel dostluk ve düşmanlık bağlamında devletleri iş birliğine teşvik edebilmekte ya da devletlerarası çatışmaya neden olabilmektedir (Buzan, 2015: 176).

Güvenlik kompleksleri; aynı zamanda, coğrafi oluşumlar olduklarından, sıklıkla ihmal edilen birkaç ufak devleti içermektedir. Bu devletlerin güvenlikleri büyük devletlerin güvenliğine yakından bağlı olmanın yanı sıra; büyük devletler arasındaki ilişkiler üzerinden geliştirdikleri iş birliklerinin etkisinin gerektirdiği, avantaj sayesinde bir büyük devlet için tehdit kaynağı haline gelebilmektedirler (Buzan, 2015: 164). Küreselleşmeyle beraber ulus devletinin zayıflaması, bölgesel devlet anlayışının güçlenmesine ve değişen dünyada yeni tehditlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan küreselleşme tüm devletleri ortak güvenlik anlayışı içine iterek, ekonomik, askeri ve siyasi güçleri, jeostratejik ve jeopolitik durumları birbirinden farklı olan RSCT içerisinde yer alan devletleri güçlü ya da zayıf kılmaktadır (Kılıçaslan, 2016: 62).

Güvenlik komplekslerinin sınırlarının yerini saptamak oldukça zordur. Bunun nedenleri ilk olarak, bölgesel güvenlik dinamiklerinin yapısındaki büyük bir değişikliğin iki güvenlik kompleksi arasındaki sınırın ortadan kalkmasına neden olabilmesidir. İkinci olarak, yüksek ve düşük düzeyli komplekslerin fiziksel olarak birbirlerine yakın oldukları zaman ortaya çıkan güvenliğin orantısız bir karşılıklı bağımlılık oluşturmasıdır (Buzan, 2015: 166). Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla bölgesel güvenlik konusunda yeni bir döneme girilmiş, uluslararası sistemin geleneksel aktörleri olan devletlere ulus ötesi yapılanmalar eklenmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak, sadece askeri sorunlardan oluşan güvenlik sorunlarına yenileri eklenmiştir (Birdişli, 2017: 189). Böylece güvenlik kompleksleri güvenlik analizine, makro düzeyde büyük güçlerin sistem üzerindeki etkisini, orta düzeyde yerel devlet ilişkilerini ve mikro düzeyde iç meseleleri dikkate almayı gerekli kılan sistematik bir yaklaşım sunmuştur (Buzan, 2015: 182).

Sonuç olarak, Buzan ve arkadaşları RSCT'yi birbirine benzer ülkelerin içinde yer aldığı coğrafi bölgeleri güvenlik kompleksi olarak adlandırmış, uluslararası sistem içinde bir alt sistem olarak kabul etmiş ve böylece incelemiştir (Birdişli, 2017: 188). RSCT, hem güvenliği tanımlayan bir atıfta bulunmuş hem de herhangi bir devletler grubunu komşu ülkelere ayıran yoğun bir karşılıklı bağımlılık halini belirtmiştir. Güvenlik kompleksleri ortak çıkarların yanı sıra, rekabetin karşılıklı bağımlılığına da vurgu yaptığını ifade eden Buzan, tehditlerin yakın mesafeden daha etkili

olduklarından, komşularla olan güvenlik etkileşimleri öncelikli mesele olma eğilimi göstermesi gerektiğini dile getirmiştir (Buzan, 2015: 160-161). Kısacası, bölgesel güvenlik kompleksleri, coğrafi olarak belirli bölgelerde yoğunlaşarak, bu bölgelerde yer alan devletler ya da diğer siyasi aktörlerin tehdit algılamalarını birbirleri ile doğrudan bağlantılı hale getirmektedir. Bu durum, devletler arasında birbirine karşı bir güvenlik bağımlılığı yaratmakta ve devletlerin güvenliklerini bölgedeki diğer devletlerin güvenliğinden ayrı düşünülemez hale getirmektedir (Buzan, 2015: 165). Bir güvenlik kompleksi bir kere oluştuğunda dış dönüşüm nadiren gerçekleşecek ve eğer gerçekleşirse bölgesel güvenlik dinamiklerindeki çok büyük değişikliklerin olacağına işaret edecektir. Fakat günümüzde, dış dönüşümün güncel bir örneği hala bulunmamaktadır (Buzan, 2015: 180).

1.5.3. Ole Wæver ve Toplumsal Güvenliğin Derinleştirilmesi

Kopenhag Okulu, kendisinin geleneksel güvenlik anlayışıyla bir tutulması ve sınırlandırılmaması gerektiğini savunurken; bireyleri etkileyen ya da tehdit eden her durumun da güvenlik problemi olarak görülemeyeceğini ifade etmektedir. Kopenhag Okulu'nun önde gelen diğer bir ismi olan Wæver, Okulun güvenliğe yaklaşımının ve katkılarının problemleri olduğunu ancak buna karşı yeterli tedbirlerin alınmadığını ya da cevabının vermediğini ifade etmektedir (Baysal ve Lüleci, 2011: 65). Wæver, güvenlik kavramının uluslararası politikayı anlamada ve anlamlandırmada temel bir kavram olduğunu ve güvenliğin beraber kullanıldığı bir sıfatla birlikte daha spesifik anlamla ifade edebileceğini ileri sürmektedir (Çiçekçi, 2012: 9).

Güvenliği, söz edimi kuramı ile ilişkili olarak düşünmenin yararlı olduğunu söyleyen Wæver, bir şeyi “güvenlik” olarak adlandırmanın ona özel bir siyasi önem vermek demek olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, güvenlik kelimesi siyasal söylemde öncelik ifade etmelidir. Bu yüzden, güvenliğin söz edimi kavramı ile ilişkili olarak düşünülmesinin yararlı olacağını savunmaktadır (Booth, 2012: 137). Çünkü Wæver'a göre güvenlik, bir mevzunun “değerli bir referans nesnesine yöneltilmiş varoluşsal bir tehdit” olarak görüldüğü, “tehditle mücadele için acil ve istisnai önlemler” in kullanılmasını olası sayan bir söz ediminin sonucunda oluşmaktadır. Bu doğrultuda, güvenlikleştirme yetkisi olan aktör “varoluşsal bir tehdide” dikkat çekerek “istisnai önlemler”i meşru kılabilir (Brauch, 2015: 169-170). Başka bir deyişle, bir konunun güvenlik meselesi olabilmesi ve güvenlik alanına dahil edilebilmesi yalnızca söz hakkına sahip otoriteler tarafından tanımlanmasıyla mümkün olmaktadır. Böylece, güvenlikleştirilen konu önemli ve aciliyet içeren bir mesele haline gelmekte ve her türlü yöntem meşru görülmektedir (Sandıklı ve Emekler, 2012: 53).

Son olarak, Wæver, Okul'un ortaya attığı sektörel güvenlik yaklaşımını destekleyerek toplumsal güvenlik sektöründe yoğunlaşmış; toplumsal güvenliğin derinleştirilmesi gerektiğine inanmıştır. Ayrıca Wæver, güvenlikleştirme yaklaşımını söylem düzeyinde ele almış ve

güvenlikleştirmeyi söz söyleme davranışı olarak açıklamıştır. Wæver (2015: 260)'a göre toplumsal güvenlik, herhangi bir tehdide karşı kimliğin savunulmasıdır. Wæver'in farklı düşünceleri, Okulun toplumsal güvenlik konusundaki çalışmalarına ağırlık vermesinde etkili olmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 51).

1.5.3.1. Güvenlikleştirme Yaklaşımı

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik çalışmaları kapsamında ortaya çıkan çok tartışılan ve uygulama alanı bulan kavramların başında gelen Güvenlikleştirme, Kopenhag Okulunun çalışmalarının gelişimi olarak görülmektedir (Bingöl, 2016: 21). Kopenhag Okulu, 'kimin güvenlik söz ediminde bulunacağı', nelerin 'güvenlikleştirme olacağı' konularında bir ilke olarak sabit, verili, objektif olmazsa olmaz kriterlerin bulunmadığını vurgulamaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 65). Güvenlikleştirme yaklaşımı, askeri sorunları da içine alan ama sadece onunla sınırlı kalmayan geniş bir tehdit aralığı oluşturmakta, fakat eleştirellerin tezlerinin tersine her şeyin tehdit olduğu anlayışını reddetmektedir (Akgül Açıkmeşe, 2016: 241).

Güvenlikleştirme teorisinin uyarladığı sektörel yaklaşım incelendiğinde baştan sona her şeyin güvenlik tehdidi olarak söylemde yer alabileceği görülmüştür. Askeri sektörde klasik anlamdaki devlet içi ve dışı tüm tehditler; çevre sektöründe insanlığı tehdit eden doğal ya da insan yapımı her türlü yaşanan çevre olayları, ekonomik sektörde dış kaynakların ulaşımının engellenmesi; siyasi sektörde ideolojik ve politik tehditler ve son olarak toplumsal sektörde ise toplumun biz duygusuna zarar verebilecek her türlü sorun güvenlik tehdidi olarak nitelendirilmektedir. Söylemde dile getirilemeyen hiçbir şey tehdit olarak kabul edilmeyecektir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 59). Yani, referans nesnelere bireyler ve gruplar (mülteciler, insan hakları ihlali mağdurları vb.) olabileceği gibi, meşru var olma iddiasında bulunabilen ve varlıkları görünüşte tehdit edilebilen mesele alanları (ulusal egemenlik, çevre, ekonomi vb.) da olabilmektedir. Güvenlikleştirici aktörler hükümet, siyasi elit, ordu ve/veya sivil toplum olabilir. Bu aktörler, bir meseleyi, spesifik referans nesnelere varlığına tehdit olarak sunarak güvenlikleştirmektedir. Böylece, güvenlikleştirici aktörler belli muhatapları tehdidin yaşamsal doğası konusunda ikna etmek için güvenlik dilini (konuşma eylemini) kullanmaktadır (Emmers, 2017: 134).

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde bir öznenin varlığına yönelik bir tehdidin var olup olmadığını söylem analizi ile karar verilmektedir. A toplumuna yönelik hayati bir tehdit söz konusu olduğunda, bu tehdit ortadan kaldırılması gereken acil bir durum olarak kabul edildiğinde, ne yapılması gerektiğini ve bu durumda olağanüstü tedbirler gerektirip gerektirmemesi o toplum adına hareket etmeye yetkili kişilerin söylemleriyle belirlenmektedir (Akgül Açıkmeşe, 2016: 244-245). Yani bir mesele, o toplumun yetkili kişileri tarafından bir güvenlik sorunu olarak ifade edildiğinde o mesele bir güvenlik sorununa dönüşebilmekte ve iktidar sahipleri bu

güvenlikleştirme aracını çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir (Bingöl, 2016: 23). Güvenlikleştirme eylemi, sadece ilgili kitlelerin referans nesnesinin varlığına yönelik tehdit olduğu konusunda ikna edilmeleri halinde başarılı olmaktadır. Hükümetler ve elitler toplumu etkileme konusunda diğer aktörlere göre avantajlı konumdadır. Aktörler tarafından yapılan her güvenlikleştirme süreci siyasi ve güvenlikle ilgili eylemleri içermekte ve güvenlikleştirme eylemi, söylemin ikna ediciliğine bağlı olarak başarısız ya da başarılı olmaktadır (Emmers, 2017: 135).

Güvenlikleştirme teorisi askeri güvenlik terimi ile düşünüldüğünde daha anlamlı olmaktadır. Güvenlikleştirilen bir tehdit, bir süre sonra güvenlik dışına çıkabilmekte, yani güvenliksizleştirilebilmektedir. Bu işlem ters güvenlikleştirme olarak da adlandırılmaktadır. Kopenhag Okulu, ters güvenlikleştirmeyi uygulamak için öncelikle konuları güvenlik söylemine hiç dahil etmemek gerektiğini savunmaktadır. Eğer konu güvenlikleştirilmiş ise konuyu bir güvenlik paradoksu haline getirmeyerek sorunun normal/gündelik siyaset konusu haline getirilmesi için söylemi değiştirmenin ve konuyu güvenlik söylemi olmaktan çıkarmanın faydalı olacağını ileri sürmektedir (Sandıklı ve Emekler, 2012: 54; Bingöl, 2016: 23).

Tablo 1: Güvenlikleştirme Tayfı

		
SİYASİ OLMAYAN	SİYASİLEŞMİŞ	GÜVENLİKLEŞTİRİLMİŞ
■	■	■
-Devlet meseleyle ilgilenmez	-Mesele standart siyasi sistem içinde yönetilir	-Mesele güvenlikleştirme eylemi yoluyla bir güvenlik meselesi olarak sunulur.
-Mesele kamusal tartışmalarda yer almaz	-Mesele, kamusal tartışmanın bir parçasıdır. Hükümetin karar vermesini ve kaynak tahsis etmesini ve daha nadir şekilde bazı toplumsal yönetim türlerini gerektirir (Buzan et al. 1998: 23)	-Bir güvenlikleştirici aktör, siyasileşmiş olan meseleyi referans nesnesinin varlığına tehdit olarak sunar.

Kaynak: Emmers, 2017: 133

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu güvenlikleştirme yaklaşımını söz edimi olarak; özne-nesne ve süreç bağlantısı çerçevesinde incelerken; Wæver, güvenlik kavramını söz söyleme davranışı olarak açıklamıştır. Bu açıklama “güvenlik” sözcüğünü, söylem olarak güvenlikleştirme yaklaşımına dönüştürmüş (Kılıçaslan, 2016: 55), güvenlikleştirme yaklaşımının en önemli unsurunu söylem boyutu olarak kabul etmiştir. Buna bağlı olarak, söz edimi olarak gönderilen mesajın kullanılması ne

kadar etkiliyse, siyaset gündeminde güvenlikleştirilmesi de o kadar kolay olmaktadır (Kılıçaslan, 2016: 59). Söz edimi olarak güvenlikleştirme yaklaşımı siyasal aktörlerin belli amaçlara ulaşmak, kendi ideolojilerini sürdürmek ve meşrulaştırmak için uyguladıkları politikaları kabul ettirmek için yapılmaktadır. Ayrıca, güvenlikleştirme yaklaşımı din, eğitim, medya, ideolojiler, öğretiler, sivil toplum kuruluşları ve siyasal partiler gibi iletişimsel yönü güçlü ve kapsayıcı bir etkinliğe sahip durumlarda toplumu yönlendirmek isteyen aktörler bu durumu bir güvenlikleştirme aracı olarak kullanmaktadır (Birdişli, 2017: 138).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ

2.1. Göç ve Uluslararası Göçün Tanımı

Göç, en az dünya tarihi kadar eski bir olgudur. Göçün başlıca aktörleri olan insanlar, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma umuduyla ya da savaş, sürgün, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı sürekli olarak göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Göç, insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen göç araştırmaları o kadar eskiye dayanmamaktadır. Göç, mekan, zaman, sebep ve sonuç gibi farklı düzeylerde ele alınmasından dolayı kavramın net bir tanımının yapılması imkansızdır (Özyakışır, 2013: 5).

Göç, aynı devlet içinde yerini değiştirme ya da uluslararası bir sınır geçmek anlamına gelmekle birlikte; nedeni, süresi ve yapısı her ne olursa olsun insanların yer değiştirmesiyle ortaya çıkan nüfus hareketlerine de denmektedir. Bu tanımın içine, mülteciler, ekonomik nedenle göç edenler, yerinden edilmiş ya da zorla çıkarılmışlar da dâhil edilmektedir (Çiçekli, 2009: 22). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre göç, “nakil”, “evden eve taşıma”, esnasında taşınacak ev eşyalarının tümünü kapsayan bir eylemdir. Tarihsel ve sosyolojik olarak ekonomik, siyasi ve toplumsal nedenlerle kişilerin veya grupların bir ülkeden diğerine gitme, hicret, muhaceret ve taşınma anlamına gelmektedir (TDK (t.y.), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=g%C3%B6%C3%A7).

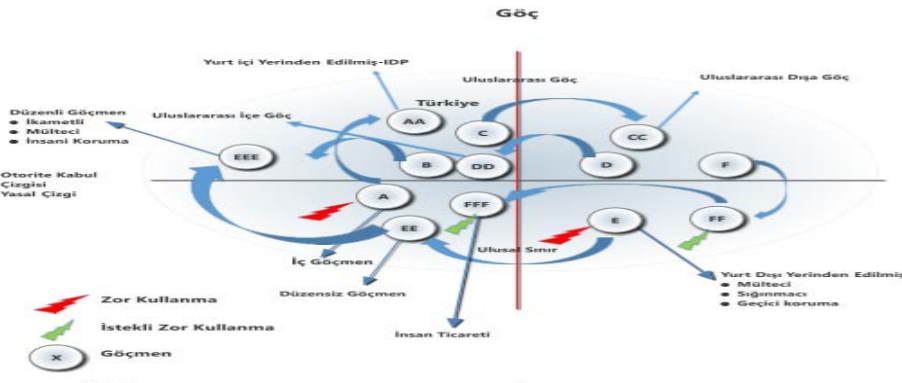
Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçü, uzunluğuna, niteliğine ve sonuçlarına bakılmaksızın zorunlu olarak yer değiştiren mülteci ve/veya sığınmacılar, aile birleşimlerinden faydalananlar, ülkesinden bir şekilde edilmiş insanlar ya da herhangi bir sebeple başka bir ülkede yaşamak isteyen veya yaşamaya zorlanan insanlar olarak açıklamaktadır (IOM, (t.y.), www.iom.int). Birleşmiş Milletler (BM) ise, bir bireyin veya grubun bir coğrafyadan diğerine, yani kişinin asıl yaşadığı yerden ayrı bir yere geçici ya da sürekli yaşamak üzere siyasi veya yönetsel bir sınırı aşarak geçmesi hareketini göç olarak tanımlamaktadır (UN, (t.y.), www.un.org).

Göç, bir insanın dini, ekonomik, politik, sosyal veya diğer sebeplerden ötürü yaşamının gelecekteki bir kısmını geçirmek üzere, tamamen veya kısa süreli olarak yerleşim yerinden (kasaba, kent, köy, ülke) bir başka yerleşim yerine yerleşmek amacıyla coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Mutluer, 2003: 9). Başka bir deyişle göç, kısa-orta ve uzun dönemli

olabilen, geriye dönüş düşüncesi ya da sürekli orada yaşama hedefi taşıyan coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal yönleriyle toplumun yapısının değişmesine neden olan nüfus hareketi olarak da ifade edilmiştir (Özer, 2004: 11; Yalçın, 2004: 13). Bununla birlikte, salt mekânsal değişimin ötesinde, göç kavramı, demografik, ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel yönleri ile birlikte düşünülmesi gereken bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çok yönlü bir olgu olması göçün, sosyologlardan antropologlara, idarecilerden planlamacılara, ekonomistlerden siyaset bilimcilere, coğrafyacılar kadar birçok bilim insanının ilgi alanına girmesine sebep olmakta ve her bir alan göçü farklı boyutlarda ele alarak kendi perspektifinde açıklamaktadır (Mutluer, 2003: 10). Bazı sosyal bilimciler göçü, “yer değişimi”, “ekonomik, politik ve sosyal nedenlere bağlı olarak bireylerin yer değişimi”, “kişilerin isteğine bağlı ya da zorla, geçici veya kalıcı olmak kaydıyla yaşadıkları yerleri değiştirmeleri”, “bireyin yer değiştirmesi durumundan kaynaklı olarak ait olduğu grubun veya toplumun değişmesi”, “düzenli ve düzensiz yer değişiminden dolayı psikolojik ve sosyal durumda oluşan değişiklik” şeklinde tanımlamaktadır. Bunların dışında, göç olgusunu, “belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim bölgesinden başka bir bölgeye insanların belli şartlar altında gitmek zorunda kalması” olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır (Güllü, 2004: 65). Yapılan tüm bu göç tanımlarının benzer tarafı, bir mekan değişikliğine bağlı olarak birey ya da grupların yer değiştirme işlemini içermesidir.

Uluslararası göç olgusu ise, bireylerin geçici ya da kalıcı olarak kendi menşeye ya da mutad olarak yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek üzere ayrılmalarıdır. Burada, söz konusu olan asıl konu uluslararası bir sınırın geçilmesi durumudur (Çiçekli, 2009: 59). Petersen’e (1978’den aktaran: Castles, 2000: 269) göre, uluslararası göç, belli şartlar altında bir ülkeden diğerine doğru gerçekleşen nüfus hareketi olarak ifade edilirken; Faist’e göre (2003: 30) çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki birden çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu demografik, ekonomik, kültürel ve siyasi bir süreçtir.

Şekil 1: Göç-Göçmen Durumlarından Kaynaklanan Göç Sürecinin Sınıflandırılması

Kaynak: Şeker ve Uçan, 2006: 200.

İnsanların bir ülkeden diğerine yönelik olan hareketlerini ifade eden uluslararası göç sürecinin kapsam, tercih, yasal ve zaman boyutları göz önünde bulundurulduğunda, geçici bir süreliğine ya da kalıcı olarak, çeşitli faktörler sebebiyle isteğe bağlı ya da zorunlu bir şekilde, birey, grup ya da kitleler tarafından, düzenli veya düzensiz olarak, menşe ülkeden diğer ülkeye doğru gerçekleşen yerleşme süreci olarak da tanımlanabilmektedir (Somuncu, 2006: 2). Uluslararası göçün en önemli etmenlerinden biri hiç kuşkusuz göç karar almaktan gidilecek ülkeye yerleşmeye kadar içerisinde birden çok katmanın yer aldığı bir sürecin varlığıdır. Ayrıca Castles ve Miller (2008: 30) uluslararası göçün, sadece göç eden insanları veya toplumları değil, daha sonraki kuşakları da etkileyeceğini savunmaktadırlar. Yani uluslararası göç, sadece göç edenlerin değil, göç alan ve veren ülkelerin de etkilendiği kolektif bir eylemdir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan nedenleri ve sonuçları bakımından uluslararası göç, devletler için giderek önem kazanan ve siyasal gündeme konu olan bir politika alanı oluşturmuş ve uluslararası sistemi meşgul eden en önemli konulardan biri haline gelmiştir (İçduygu, 2006: 9).

Özetlemek gerekirse, dünyayı devletlere ayıran sınırların geçilmesi olarak tanımlanan uluslararası göç (Castles, 2000: 271), hem çok boyutlu hem çok dinamik hem de çok karmaşık bir olgu olmakla birlikte sürekli bir dönüşümün de içerisinde. Ele alınışına ve gerçekleşen göç hareketlerine bağlı olarak uluslararası göç farklı şekiller almakta ve bu şekillere bağlı olarak gelişmektedir (Şirin Öner, 2016a: 13). Kısacası, dünya üzerinde yaşanan tüm göçler, insanlara özgü, önlenemez bir hareketliliği içinde barındıran, daha güzeli ve iyiyi bulma içgüdüleriyle sonu gelmeyen bir arayışa sürükleyen yer değiştirme hareketleridir. Göçler her ne şekilde olursa olsun insan odaklı bir ihtiyaç veya sorun sonucunda ortaya çıkmakta ve gerçekleşmektedir.

2.2. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi

Tüm dünyayı etkileyen göç olgusunu belirli bir tarih ile başlatmak neredeyse imkansızdır. İnsanlık tarihi için eski bir olgu olan göçler, her dönemde farklı sebeplere bağlı olarak (doğal afetler, kıtlık, savaşlar ve sürgünler gibi) yurtlarını terk ederek hayatta kalmaya çalışan nüfus hareketlerine şahitlik etmiştir. Göçler, daha yerleşik hayata geçilmeyen dönemlerde iklim şartları ve coğrafi yapıya bağlı olarak gerçekleşmekteydi. Ancak yerleşik hayata geçilmesi ve sonrasında gelişen kapitalizme bağlı olarak ortaya çıkan sanayi devrimi, insanların sadece iklime bağlı olarak değil, ekonomik şartlardan ötürü de göç etmesine sebep olmuştur. Dünya değiştikçe ve küreselleştikçe göçlerinde boyutu değişmektedir. Göçler, aynı sınırlar içinde yaşanabildiği gibi ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir boyuta da dönüşebilmektedir. Tüm bu bağlamlar göz önüne alındığında, bu bölümde insanların buldukları sınırları aşmasıyla ortaya çıkan uluslararası göçün tarihsel gelişim süreci, Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası dönem olarak ele alınarak incelenmektedir.

2.2.1. Soğuk Savaş Öncesi ve Soğuk Savaş Döneminde Uluslararası Göç

Göç hareketleri, insanların var olmaya başladığı ilk günden itibaren başlamış ve farklı sebeplere bağlı olarak günümüze kadar devam etmiştir. Uluslararası göç hareketleri, 15. yüzyıl öncesi sömürge dönemine ait göç hareketleri ile 15. yüzyıl sonrası sömürgecilğe bağlı ortaya çıkan göç hareketleri birbirinden farklıdır. Bunun nedeni, 16. yüzyılla başlayan fetihler ve sömürgeleşme hareketlerine bağlı olarak insanların yaşadıkları yerleri terk etmeleri ya da zorunda bırakılmalarıdır (Massey, 1999: 34; Toksöz, 2006: 11). 16. yüzyılda yaşanan bu göç hareketleri, özellikle 1650’li yıllarında toplumsal hayatın ve siyasal ekonominin önemli bir ayağı olmuş, modernleşme ve sanayileşme ile daha da artmıştır (Castles ve Miller, 1998: 54). Böylece, Batı’nın işgücü ihtiyacı köle ticareti ile karşılamaya başlamış ve buna bağlı olarak gerçekleşen köle ticaretinin en önemli ayağını Afrika oluşturmuştur (Yılmaz, 2014: 1687).

17. yüzyıla gelindiğinde, kapitalizme bağlı olarak gelişen Avrupa devletleri, emperyalist atılımlar yaparak 300 yıl boyunca dünyadaki göç hareketlerine yön vermişlerdir (Weiner, 1999: 21). Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler, gereğinden fazla olan nüfuslarını kullanarak, yeni keşfedilen veya sömürgeleştirilen bölgelere göç hareketleri başlatmışlardır. Böylece hem ülke içinde fazlalaşan ekonomik yükü azaltmış hem de göç gönderdikleri yerlerde koloniler oluşturmuşlardır (Peköz, 2002: 14-15). Avrupa’dan göç eden ya da göç etmek zorunda bırakılan insanlar, yeni devletlerin (ABD, Yeni Zelanda ve Kanada gibi) oluşmasını da sağlamıştır (Castles ve Miller, 1998: 53-54). 17. yüzyıl boyunca devam eden kolonileşme ve sömürge hareketleri insanları başka bölgelere göç etmeye ya da ülkelerine yerleşenlerin kölesi olmaya itmiştir.

18. yüzyıl ile Avrupa ve Amerika’nın kolonileştirdikleri ülkelerdeki toplumları, ucuz işgücü oluşturmak için başka bölgelere götürme istekleri yeni bir göç hareketinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan sömürülmüş ülkedeki kölelik sistemi özellikle İngiltere ve Fransa tarafından şeker, tütün, pamuk ve kahve gibi malların üretiminde yaygın şekilde kullanılmıştır (Toksöz, 2006: 11). 1740 ile 1810 seneleri arasına bakıldığında her sene yaklaşık 60 bin köle yer değiştirmeye zorlanarak, zor şartlar altında ve ucuz maliyetlerle çalıştırılmıştır (Mutluer, 2003: 30). 18. yüzyılın ortalarından başlayan Endüstrileşme, Avrupa’daki göç hareketlerine hız kazandırmıştır. Çünkü sanayileşme ile sömürgelerden sağlanan karlar ticari tarımın artmasını sağlamak için imalatları yatırıma dönüştürmüştür (Castles ve Miller, 1998: 55). Buna bağlı olarak, endüstrileşme ve kentleşme Avrupa kıtasında iç göçlerle sağlanırken; Amerika ve Avustralya kıtalarında dış göçler sayesinde sağlanmıştır. Amerika’nın geliştirilmesine yönelik bu göçler, Avrupalı göçmenler ve Afrikalı köleler tarafından gerçekleştirilmekteydi (Peköz, 2002: 16-17). 30 yıl boyunca devam eden bu göç hareketleri bizzat devlet eliyle yapılmış, Avrupa’nın kendi içerisinde işgücü açığı oluşturmaya başlayınca göçler durdurulmaya çalışılmıştır (Hobsbawm, 2003: 164).

19. yüzyılda kölelik sisteminin sona ermesiyle beraber Avrupa’da işgücü talebinin karşılanması, oluşan boşluğun doldurulması ve yeni göçmen dalgalarının sağlanması için yeni bir yol olan “geçici kölelik” diye adlandırılan “sözleşmeli işçilik” getirilmiştir (Marfleet, 2006: 61; Giddens, 2010: 522). Kağıt üstünde on yıl çalıştıktan sonra özgür kalma hakkı tanınan bu işçilerin sözleşmeyi kendi ‘rıızaları’ doğrultusunda imzaladıkları ifade edilse de insanca yaşama hakkını bir türlü elde edememiş bu insanlara tıpkı kölelikte olduğu gibi pekte bir seçenek sunulmamıştır. Bu sözleşmeye bağlı olarak, I. Dünya Savaşına kadar Hindistan ve Çin’den gelen göçmenler sözleşmeli işçilik adı altında ucuz işgücü talebini karşılamaya çalışmış ve toplamda 30 milyon Hintli tarlalar ve madenlerde çalıştırılmak üzere Burma, Jamaika, Güney Afrika Sri Lanka ve Malezya’ya; milyonlarca Çinli de Güney Afrika, Güney Doğu Asya ve Pasifik Adaları’na gönderilmiştir (Hayter, 2000: 9).

I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla göç durma noktasına gelmiştir. Bu dönemde yaşanan göçler sınırlı şekilde devam etse de asıl göç hareketi daha önce göç edenlerin tekrar ülkelerine dönmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Savaşla birlikte bozulan ekonomi ve siyasi istikrarsızlar nedeniyle çok ya da az göç alan ülkelerde göçmenlere karşı sınırlamalar getirilmiş, özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa’da göçü kısıtlamaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Gerek bu düzenlemelerin gerekse de 1929 Ekonomik Bunalımı’nın yarattığı etkiler nedeniyle ülkeye girişler azalmıştır (Marfleet, 2006: 71; Toksöz, 2006: 15). Savaşa dahil olan ülkeler ise, göçmenlerin ülkelerine dönmesiyle azalan işgücünü tekrar kazanabilmek için göçmenlerin ülkelerine dönmelerini engellemeye çalışmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası göç hareketleri azalmıştır. Bunun nedeni savaş sonrası oluşan ekonomik durgunluk ve göç edilen ülkelerde göçmenlere karşı artan düşmanlıktır. Ancak savaşla birlikte, Osmanlı ve Habsburg imparatorluklarının yıkılmasıyla ortaya yeni devletler çıkmıştır. Oluşan yeni devletler homojen bir ulus oluşturmaya çalışmış ve buna bağlı olarak nüfus mübadeleleri yaşanmıştır (Abadan Unat, 2002: 32). I. Dünya Savaşı’ndan sonra kayda değer göç alan tek Batı Avrupa ülkesi olan Fransa, savaşlarla birlikte kaybettiği açığı göçmenlerle kapatmaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak, diğer Avrupa ülkeleri ile anlaşmalar imzalamış ve göçmenleri işçi olarak ülkesine kabul etmiştir (Castles ve Miller, 1998: 62-64). Ayrıca, bu dönemde yaşanan diğer göç hareketleri de Bolşevik İhtilali ile Nazi Almayasının Yahudi ve diğer etnik gruplara uyguladığı şiddetlere bağlı olarak yaşanmıştır (Yalçın, 2004: 101).

II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle tekrar yavaşlayan göç hareketleri, ekonomik büyüme veya kalkınma rejimlerine bağlı olmayan mülteci ya da yerinden gönderilmiş insanlardan meydana gelmektedir (Massey, 1999: 34). Savaşın bitmesiyle ekonomisi çökme noktasına gelen ve yeniden ayağa kalkmak için çabalayan Avrupa ülkeleri, işgücü gereksinimlerini karşılamak adına az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere göç almaya başlamıştır (Giddens, 2010: 522). Çoğunlukla daha iyi ekonomik imkanlardan dolayı kendi isteğiyle yaklaşık 7 milyon Avrupalı, Avrupa’dan ABD,

Avustralya, Güney Afrika, Kanada, Latin Amerika ve Yeni Zelanda gibi ülkelere işgücü göçü gerçekleştirirken; Yunanistan, İspanya ve Türkiye gibi ülkeler Almanya'nın, insan gücüne olan ihtiyacını karşılamak üzere göç etmişlerdir (Samuel, 1998: 5; Nayyar, 2000: 3; Giddens, 2010: 522).

II. Dünya Savaşı'nın son bulması ile Afrika, Asya ve Ortadoğu'da bağımsız yeni devletlerin kurulması aynı dönemde denk gelmiştir. Kurulan bu yeni devletlerin etnik olarak bölünmüş, baskın siyasal rejimlere sahip olmaları çatışmaları da beraberinde getirmiş ve milyonlarca insanın göç etmesine neden olmuştur. Böylece uluslararası göçün yapısı değişmiş, artık Avrupa'dan değil Avrupa'ya göçler başlamıştır (Massey, 1998: 3). Bu göçler, emeğin bol ve sermayenin kısıtlı olduğu Güney Avrupa ülkelerinden (İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan), emeğin kıt ama sermayenin yoğun olduğu Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine (Almanya, Belçika, Hollanda, İsveç, Fransa) doğru olmuştur. Göç akışından dolayı göç eden Avrupa ülkelerindeki boşluğu doldurmak için Avrupa ülkeleri Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan göç almaya başlamıştır (Massey vd., 1998: 4-5). Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında göç, takip edilen kalkınma politikaları ve Bretton Woods sisteminin etkisiyle çoğu zaman beyin ve işgücü göçü şeklinde az gelişmiş çevre ülkelerden gelişmiş merkez ülkelere doğru gerçekleşmiştir (Weiner, 1995: 19).

1973 Petrol Krizi ile ortaya çıkan ekonomik durgunluk gelişmiş ülkelerin işgücüne olan taleplerinin azalmasına, dünya ekonomisinin yeniden yapılanmasına ve uluslararası göçün kısıtlanmasına yönelik politikaların yapılmasına neden olmuştur. İşgücü göçünün azalmasını bekleyen ülkeler farklı yollarla (aile kurma, iltica, yasal olmayan) göçmen akımına maruz kalmış, açılan göç musluğunu kapatamamıştır (Erkiral Tavas, 2015: 69). 1973 Petrol Krizi'yle birlikte göç akımı kısa süreli de olsa Basra Körfezi ülkelerine yönelmiştir. 1980'lere gelindiğinde ise, göç hareketleri dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelen Güney Kore, Japonya ve Tayvan gibi yeni sanayileşmiş ülkelere doğru gerçekleşmiştir (Massey, 2004: 4-8). 1990 yılında ise SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan siyasal ve ekonomik istikrarsızlar ve yasal göç yollarının kapatılması yasadışı göç, sığınma, iltica hareketlerinin artmasına sebep olmuştur (Erkiral Tavas, 2015: 70).

2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç

Uluslararası göç, 20. yüzyılın sonlarına doğru göçün bilinen yapısı dışında yeni formlar almaya başlamasıyla giderek artmış ve uluslararası sistemde küresel bir boyut kazanmıştır (Castles, 2000: 269). 1990'lı yıllarda istihdam arayışında olan potansiyel göçmenler, göç etmek istedikleri gelişmiş ülkelerin kapalı kapı politikaları karşısında yasal olmayan yollara daha çok başvurmaya başlamışlardır. Buna bağlı olarak 2000'li yıllarda çok çeşitli nedenlerle yaşanan göç hareketleri, yasal olmadığından gidilen ülkede sorunlara yol açmıştır. Böylece 21. yüzyılla birlikte göç, uluslararası bir soruna dönüşmüş ve günümüz dünyasının en ciddi sorunlarından biri haline gelmiştir.

Tablo 2: Bölgelere Göre Toplam Göçmen Sayısı (milyon)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Afrika	15.7	16.4	14.8	15.5	17.0	23.4	24.7
Amerika	34.8	40	46.9	59.2	55.8	65	67.2
Asya	48.1	46.4	49.2	53.2	65.9	76.6	79.6
Avrupa	49.2	52.9	56.3	63.2	70.7	74.5	77.9
Okyanusya	4.7	5.0	5.4	6.0	7.1	8.1	8.4

Kaynak: UN DESA, 1990; 1995; 2000; 2005; 2010; 2015; 2017

Tablo 2’de görüldüğü üzere, Soğuk Savaş dönemiyle başlayan göç akımları hiç durmadan günümüze kadar devam etmiş ve devasa boyutlara ulaşmıştır. 21. yüzyıla kadar gerçekleşen tüm göçlerin ana sebebi doğal ve ekonomik nedenler iken, günümüzde göç hareketlerin başlıca sebebini siyasi nedenler oluşturmaktadır. Bu dönemde daha önce yaşanan savaşlardan daha şiddetli ve daha uzun iç çatışmalara bağlı olarak gerçekleşen savaşlar yaşanmıştır. Gerçekleşen bu savaşlar birden fazla göç sorununu da ortaya çıkarmış, özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından yaşananlar ve Müslüman coğrafyanın maruz kaldığı yoğun savaşlar, göç hareketlerinin ve uluslararası sistemdeki göç politikalarının tamamen değişmesine sebep olmuştur (Develi, 2017: 1348).

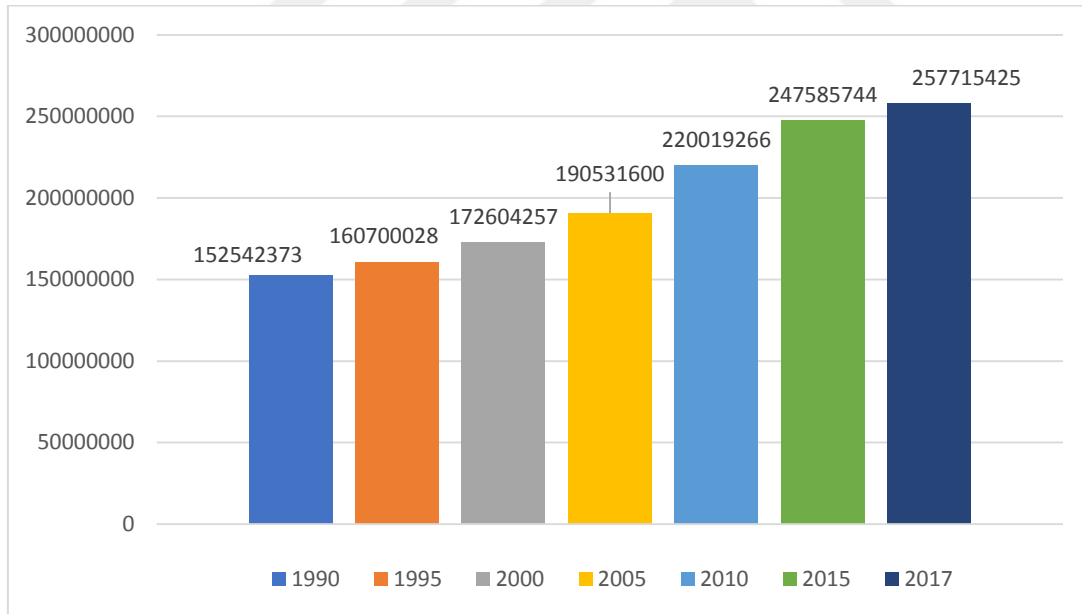
21. yüzyılın başlarında Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkelerinde birçok mülteci krizi ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak göç hareketleri gerçekleşmiştir. Orta Doğu’da yaşanan iç çatışmalar ve ideolojik sorunların (History of UNCHR, (t.y.), www.unhcr.org/history-of-unhcr.html) yanı sıra insanlar kendi ülkeleri tarafından uğradıkları şiddet yüzünden de ülkelerini terk etmiş ve hayatta kalmaya çalışmışlardır. Ortaya çıkan bu göç hareketinde amaç sadece hayatta kalmak olduğundan, insanlar ilk başlarda diğer etmenleri göz ardı etmektedirler. Afrika’da ise göç hareketlerinin sebebi iklim koşullarının kötüleşmesiyle, bu bölgeler de yaşayan insanların yaşam şartlarında sıkıntılar yaratması ve bu sıkıntıların hayati boyutlara varması, insanları göç etmeye zorlamıştır. Bu dönem de yaşanan göçlere sebep olan çevresel faktörler sadece Afrika’da baş gösteren kuraklık değil dünya üzerindeki büyük doğa felaketleri de yer almaktadır (News and Stories, (t.y.), www.unhcr.org/news-and-stories.html).

11 Eylül saldırıları sonrasında da dünyada büyük göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bunun en büyük sebebi saldırıların El-Kaide tarafından yasadışı veya geçici göçmenlere yaptırıldığı iddiası ile Afganistan ve Irak’a gerçekleştirilen saldırılardır. Bu saldırılar sonucunda 1.5 milyon Iraklının yerlerinden edilerek göçe zorlandığı belirtilmiştir (Bali, 2008: 471; Dönmez Kara, 2015: 63-65). ABD’nin gerçekleştirdiği bu müdahaleler özellikle Ortadoğu’daki siyasi yapılanmaları derinden etkilemiş ve 2010 yılında Tunus’tan başlayarak Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün, Yemen gibi ülkelere de sıçramasıyla ortaya çıkan toplumsal protestolar küresel ölçekte göç hareketlerine neden olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan bu hareket Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da birçok liderin

devrilmesiyle bölgelerde iç savaşlar başlamış ve bunun sonucunda birçok insan gruplar ya da toplu halde göç hareketlerine başlamıştır (Develi, 2017: 1348-1349).

21. yüzyılın günümüze yakın dönemlerine gelindiğinde, küresel göç sorunlarının temel sebebinin iç savaşlar ve siyasi baskılar olduğu görülmektedir. İç savaş ve siyasi baskılar yüzünden buldukları yerleri terk etmek zorunda kalan insanlar, göç etmeye başlamış ve daha önce hiç karşılaşılmamış boyutlarda bir mülteci krizine ve dolayısıyla küresel göç sorununa neden olmuşlardır. Tüm bu olaylar sonucunda farklı bir boyut kazanan uluslararası göç hareketleri, göç edilen ülkelerde güvenlik endişelerinin ve toplumsal korkuların oluşmasına sebep olmuştur (Sakman, 2014: 565). Buna bağlı olarak, Avrupalı devletler sınırlarını göçmenlere açma konusunda temkinli hareket etmeye başlamış; ABD ise, hem Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) öncülüğünde 193 üyenin katılımı ile Eylül 2016 yılında kurulan, amacı ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmen ve sığınmacıların gidecekleri yerlerde, eğitim almalarını, iş bulmalarını kısacası daha iyi bir hayat sürmelerini sağlayan “New York Mülteci ve Göçmenler Deklarasyonu”ndan ayrılmış hem de bazı ülkelere vize ve ülkeye giriş yasağı uygulamıştır (Develi, 2017: 1351).

Grafik 1: Dünyadaki Uluslararası Göç Stoku (karma) (milyon)

Kaynak: United Nations Database, 2017

Bugün dünyamızda ne kadar uluslararası göçmen olduğu bilinmemekle birlikte ILO tarafından yayınlanan bir rapora göre, 1965 ile 2000 seneleri arasında dünyadaki göçmen sayısı ikiye katlanmış ve 75 milyondan 150 milyona çıkmıştır (World Migration Report, 2000). 2010 yılında yayınlanan rapora göre ise, 150 milyon olan göçmen sayısı 10 yılda 225 milyona çıkmıştır. Bunun yanı sıra dünyada tahmini 15 ile 30 milyon olduğu düşünülen tam sayısı bilinmeyen yasadışı göçmenler bulunmaktadır. Avrupa Birliği (AB), birliğe üye olan devletlerde toplamda yaklaşık 8 milyon

yasadışı göçmen olduğunu ifade etmektedir (Yılmaz, 2014: 1692). Birleşmiş Milletler (BM)'in 2017 yılında yaptığı bir araştırmaya göre 2017 yılı sonu itibariyle dünya üzerinde çeşitli sebeplere bağlı olarak göç eden insanların sayısı 257 milyona yükselmiştir (Grafik 1). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'ne göre ise, dünya üzerinde var olan mülteci sayısı 65 milyona ulaşmıştır (UNHCR, (t.y.), www.unhcr.org/tr).

Özetlemek gerekirse, Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla ortaya çıkan yeni göç hareketleri devletler tarafından ulusal bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, uluslararası göçün, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oluşturduğu değişimler 2000'li yıllarda göç alanında “güvenlik” boyutuyla yeni bir literatürün ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Oğuz Gök, 2016: 68). 2000'li yıllarda başlayan ve devletlerin sadece ekonomilerini değil, dil, din, kimlik, kültür gibi toplumsal yapılarını da etkilemeye başlayan göç hareketleri, devletlerin en büyük güvenlik sorunlarından biri haline gelmiştir. Böylece, bugün bile hala güncelliğini korumaya devam eden uluslararası göç, sosyolojik bir olgu olmakla birlikte bugün siyasallaşan ve güvenikleştirilen bir olgu olma özelliği de kazanmıştır ve göçün güvenikleştirilmesi ile küreselleşme arasında bir paradoks oluşturmuştur (Şener, 2017: 5). Başka bir deyişle, göçün küreselleşme ile sınırları ortadan kalkan bir dünyaya karşı, küreselleşmenin neden olduğu uluslararası göç hareketleri için dikenli tellerle duvarları örülen bir dünya yaratılmıştır.

2.3. Uluslararası Göçün Nedenleri

Uluslararası göçe sebep olan nedenlere bakıldığında sorgulanması gereken ilk şey, “insanlar niçin göç ederler” sorusudur. İnsanlar birden çok nedenden kaynaklı olarak göç etmektedirler. Bu göçler bireylerin, kendilerini geliştirmeleri (eğitim), daha iyi yaşam ve çalışma şartlarına sahip olma isteği şeklinde olabileceği gibi zorunlu durumlar (sığınma, mülteci olma, ülkeden kovulma) sonucunda da gerçekleşebilmektedir. Yaşanan yer değişimlerini tetikleyen faktörler tarih boyunca farklılık göstermiş olsa da insanları göç etmeye sürükleyen temel faktörler; doğal/sosyolojik, ekonomik ve siyasal nedenler olarak üç grupta toplanabilmektedir (Akman, 2007: 31).

2.3.1. Doğal/Sosyolojik Nedenler

Dünyanın coğrafi ve jeolojik yapısını değiştiren doğal afetler, o topraklar üzerinde yaşayan insanların hayatlarını etkilemektedir. Çevresel yapının bozulması doğal nedenler sonucunda olabileceği gibi insan faaliyetleri sonucunda da gerçekleşebilmektedir. Yani, depremler, volkanik patlamalar, seller ve bunun gibi diğer tüm doğa olayları kendiliğinden ortaya çıkarken; insan faaliyetlerine bağlı olarak ormansızlaşma, erozyon, iklim değişikliği, su kıtlığı, nükleer kazalar, çatışma ve savaş gibi durumlar da doğaya zarar vermekte ve bu bölgelerde yaşayan insanların başka bir bölgeye hatta bazen başka bir ülkeye göç etmesine neden olmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 18).

Bunun sonucunda birçok insan yerlerinden olmakta ve başka bir ülkede sığınmacı ve mülteci olarak yaşamak zorunda kalmaktadır.

İnsan faaliyetleri sonucunda oluşan çevresel bozulmaların yol açtığı olumsuzluklardan genellikle gelişmemiş ülkeler daha fazla etkilenmektedir. Bundan dolayı doğal nedenlere bağlı olarak göç edenler bu bölgelerde yaşayan ve hayatta kalmaya çalışan insanlardan oluşmaktadır ve bu insanlar aslında kendi ülkelerini terk etmek istememekte fakat zorunda kalmaktadırlar. Bu göçler genellikle bir grup tarafından ya da kitlesel olarak yapılmakta ve gidilen ülkeler üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Bu duruma, düzensiz yerleşme, sınırlarda ve ülke içinde çatışmalar örnek olarak verilebilmektedir. Gelişmiş ülkeler, doğal nedenlerden kaynaklı sorunlara karşı daha kolay çözümler bulabilmekte ve karşılaştıkları durumu kendi içlerinde çözebilmektedirler. Bu bölgelerde yaşanan sorunların çözümünde göç hareketi ülkeden ülkeye değil, yaşanan ülkenin bir bölgesinden diğer bölgesine doğru ve geçici şekilde yaşanmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 19-20). Özetlemek gerekirse, doğal/sosyolojik nedenlere bağlı olarak gerçekleşen bu zorunlu göç hareketleri, bazen iç göç şeklinde bazen de sınır aşan nüfus hareketleri ile dış göçler şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Ekonomik Nedenler

Dünya üzerinde yaşayan insanlar, doğal kaynakların, tarım alanlarının ve iş imkanların az olduğu bölgelerden şartların daha iyi olduğu bölgelere göç etmektedirler. Burada insanlar, iş bulma, yüksek gelir sağlama ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam sürme arzusu içindedirler (Aksoy, 2012: 294). Dünya üzerinde yaşanan göçlere bakıldığında, ekonomik sebeplerden dolayı yaşanan göç hareketlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu duruma örnek olarak II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan “Güney-Kuzey Göçü” olarak kabul edilen, “göçmen işçi ve mülteci hareketleri” gösterilmektedir (Faist, 2003: 52). Ekonomik sebeplerle yapılan göç hareketleri bireysel ve toplumsal düzeyde olabileceği gibi büyüme oranları, enflasyon ve istihdam gibi makro ekonomik değişkenlerden dolayı da gerçekleşebilmektedir. Yani çalışma sebebiyle bulunduğu ülkeyi hatta kıtayı bile değiştiren bireyin göç etmesindeki birincil unsur ekonomiktir (Arslan, 2001: 152).

Ekonomik sebeplere bağlı olarak yapılan bu göçler, ilk başlarda sadece hayatlarını sürdürebilmek adına yapılırken zamanla daha iyi şartlarda çalışmak adına yapılmaktadır. Genellikle yaşam standartları yüksek ve ekonomik açıdan istikrarı yakalamış komşu ülkelere doğru gerçekleştirilen göçler, teknolojinin ve ulaşımın gelişmesiyle daha uzak yerlerde bulunan gelişmiş ülkelere doğru bir genişleme göstermiştir (Dönmez Kara, 2015: 16). Özetlemek gerekirse, küreselleşme ile diğer bölgelerdeki hayat standartlarını gören insanlar, daha iyi şartlarda, daha yüksek fiyatlara çalışma isteği ile ekonomik nedenlere bağlı olan göç etmektedirler. Ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşen göçler, döngüsel bir hareket olarak varlığını sürdürmeye devam

edecektir. Ekonomik nedenlere bağılı olarak yapılan bu göçler belirli dönemlerde zorunlu şekilde yapılırsa da günümüzde isteğe bağılı şekilde gerçekleşmektedir.

2.3.3. Siyasal Nedenler

Göçe neden olan bir diğere durum ise siyasal nedenlerdir. Ülkeler arasındaki rejim farklılıkları, savaşlar, terör olayları, siyasal baskılar, ihtilaller, sıkıyönetim ve ülkeden ihraç gibi yaşamı tehdit eden olayların yol açtığı durumlar yüzünden insanların kendi ülkelerinden göç etmesi siyasal nedenlere bağılı göçlerden bazılarıdır (Aksoy, 2012: 294). Siyasal göç aynı zamanda dinsel, etnik köken ve kültürel yapı gibi öğelerin bir araya getirdiğı insan topluluklarının, kendilerine karşı tehdit olarak gördükleri topluluklara üstünlük sağlama çabası çatışmalara yol açmakta ve bunun sonucunda bir tarafın zorunlu olarak göç etmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Siyasal nedenlerle göçe sebep olan başka bir durum ise, ekonomik istikrarsızlıklar sonucunda yaşanan krizler ve buna bağılı olarak yönetenlerin sorgulanması ile yönetenlerin daha baskıcı tutum sergilemesidir. Bu durumdan dolayı bölgede oluşan siyasal kaos, insanların bu bölgelerden kaçmasına ve göç etmelerine neden olmakla birlikte göç hareketlerine daha da ivme kazandırmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 20).

Dünyada siyasal sebeplere bağılı olarak yaşanan bölgesel istikrarsızlıklar göç hareketlerini etkilemektedir. Özellikle 1989 ile 1991 seneleri arasında Orta ve Doğu Avrupa'nın yaşadığı siyasal dönüşüm, uluslararası göç hareketlerinin artmasına neden olmuştur (Özyakışır, 2013: 19). Günümüzde ise bu duruma örnek Ortadoğu'da yaşanan bölgesel istikrarsızlıklar sonucunda yerinden olan insanların zorunlu olarak başka bölgelere göç etmesi ve orada sığınmacı ve/veya mülteci konumunda yaşaması gösterilebilmektedir. Özellikle Suriye krizine bağılı olarak yaşanan göç hareketi günümüzde hala devam etmekte ve başka bölgelerdeki sayıları gittikçe artmaktadır. Özetlemek gerekirse, siyasal nedenlere bağılı olarak gerçekleşen bu göç hareketinde insanların, ilk düşünceleri kaos ortamından kaçarak can güvenliklerini sağlamak ve tehlikeden kurtulmakken; ikinci nedeni daha iyi şartlar altında ve refah içinde yaşamak arzusudur.

2.4. Uluslararası Göçün Unsurları

Dünya üzerindeki göç hareketleri iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi aynı bölge sınırları içinde yaşayan kişilerin kendi bölgelerinden diğere yönelik yaptıkları yer değiştirme hareketi yani iç göç; diğere ise, farklı sınırları olan iki bölgeden birinden diğere yönelik gerçekleşen nüfus hareketliliğı yani uluslararası göçtür. Uluslararası bir göçten bahsedilebilmesi için göçün ülke sınırlarını aşması, isteğe bağılı olarak ya da zorunlu bir şekilde olması, geçici veya kalıcı yerleşme durumunun düzenli veya düzensiz şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bölümde, uluslararası göçü oluşturan bu dört unsur hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

2.4.1. Ülke Sınırlarını Aşması

Uluslararası göç için gerekli olan ilk unsur, göçün bir ülkeden başka bir ülkeye yönelik olarak gerçekleşmesidir. Yani, uluslararası bir göçten bahsedebilmek için göç sürecine en az iki ülkenin dahil olması gerekmektedir. Göç edenin bir birey ya da bir grup olması önemli değildir. Göç hareketinin bütün aşamalarında hem göç eden birey hem de göç gönderen ve alan ülke ilgili çeşitli faktörler ortaya çıkmaktadır. Bunlar, göç edilen ülkede, işgücü açığı ve nüfus azalması olarak karşımıza çıkarken; göç alan ülke de eğer işgücü açığı yoksa, ucuz işçi çalıştırma durumu ve buna bağlı olarak yerli halkın işsiz kalması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ülke sınırlarının aşılmasında, göç edenler daha önce çizilmiş olan rotaları kullanabildiği gibi farklı geçiş güzergahlarını da tercih edebilmektedirler. Uluslararası sınırları aşan göç hareketlerinde insanların terk ettikleri ülke “kaynak ülke”, gitmek istedikleri yani göç alan ülke ise “hedef ülke” olarak nitelendirilmektedir. Eğer bir ülkeden başka bir ülkeye göç edilirken herhangi farklı bir ülke sınırından geçiliyorsa, bu ülkeye de “transit ülke” adı verilmektedir (Somuncu, 2006: 3).

2.4.2. İsteğe Bağlı ya da Zorunlu Olması

Uluslararası göçün bir başka unsuru isteğe bağlı ya da zorunlu olmasıdır. İsteğe bağlı göçlerde, kişi kendi isteğiyle göç etme kararı alırken; zorunlu göçlerde kişi veya kişileri göçe zorlayan şartların olması gerekmektedir (Gençler, 2002: 28). İsteğe bağlı uluslararası göçler herhangi bir baskıya maruz kalmadan kendi kararıyla yapılan, genellikle işgücü göçü, yabancı öğrencilerin göçü ve aile birleşmeleri gibi göçleri içermektedir (Şeker ve Uçan, 2016: 199). Zorunlu uluslararası göçler ise, kişilerin dinsel sorunlar, doğal felaketler, siyasî istikrarsızlık ve savaşlar gibi kendi iradeleri dışında ortaya çıkan ve can güvenlikleri ile yaşam şartlarını tehdit eden çeşitli sorunlardan kurtulmak için yapılmakta ve gidilen ülkede sığınmacı ve/veya mülteci ya da yerinden edilmiş kişi ve kişileri içermektedir (Yaldız, 2014: 384).

2.4.3. Geçici veya Kalıcı Olması

Uluslararası göç, kişinin isteğine ve şartların durumuna bağlı olarak göç veren ülkeye tekrar dönmek üzere belli bir süreliğine olabileceği gibi, tamamıyla gidilen ülkede yaşanması olarak da gerçekleşebilmektedir. Tekrar geri dönmek üzere yapılan bu göçler, geçici ve kısa dönemlidir. Geçici göçler, ekonomik nedenlere bağlı olarak yer değiştiren mevsimlik işçileri ve eğitim amaçlı başka yere giden öğrencileri kapsamaktadır. Tamamen gidilen ülkede yaşamak için yapılan yolculuğa ise, kalıcı göç denmektedir. Burada amaç ilk aşamada bir daha geri dönmek arzusudur. Ayrıca uluslararası göçün geçici veya kalıcı olmasında kişinin isteğinin yanı sıra hem göç alan hem de göç veren ülkedeki koşullar ile bu iki ülke politikaları da etkin bir şekilde rol oynamaktadır (Yalçın, 2004: 20).

2.4.4. Düzenli ya da Düzensiz Olması

Uluslararası göç hareketlerine yasal çerçeve doğrultusunda bakıldığında, düzenli ya da düzensiz olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Düzenli göç, bir kişinin belli şartları sağlayarak yaptığı göçtür. Yani, yaşadığı ve yaşamak istediği ülkelerin kanun ve düzenlemelerine uygun bir şekilde, belli prosedürleri yerine getirerek giriş-çıkış ve ikamet etme biçimidir. Burada yapılan tüm işlemler yasaldir (Toksöz, 2006: 110). Burada, talep birey tarafından ve gidilmek istenen ülkenin onayıyla yapılabildiği gibi, gidilmek istenen ülkenin işgücü ve nüfus durumuna bağlı olarak kendi talepleri ile de gerçekleşebilmektedir (Gençler, 2002: 30). Düzensiz göç ise, sınır ötesi insan hareketlerinin ülkeler tarafından kontrol edilemeyen ve gözetlenemeyen kısmını oluşturmaktadır. Burada gönderen ve alan ülkelerin yasaları dışında gerçekleşen bu göç hareketleri yasadışı yollar (geçersiz ve sahte belgelerle) kullanılarak yapılmaktadır. Düzensiz göç sadece göçmen kaçakçılığını değil, bunun yanında, insan ticareti, yasal ve yasadışı göçmenlerin yasal ya da zorla çalıştırılması gibi durumları da kapsamaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2016: 501).

2.5. Uluslararası Göçün Türleri

Uluslararası göç, kendi içinde irade esasına göre, isteğe bağlı veya zorunlu; yerleşme süresine göre geçici ya da kalıcı, yasalara uygunluğuna göre düzenli ya da düzensiz şeklinde gruplara ayrılmaktadır (Yalçın, 2004: 17). Günümüzde ise bu grupların dışında kalan yeni göç türleri de; beyin göçü, işçi göçü ve mülteci göçü olarak oldukça fazla karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar her birinde gerçekleşen durum bir yerden diğer bir yere doğru gitme hareketi olsa da hepsi başka bir nedenden dolayı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu bölümde her bir uluslararası göç türü ayrı ayrı incelenmektedir.

2.5.1. İsteğe Bağlı ve Zorunlu Göç

İrade esasına göre isteğe bağlı veya zorunlu olarak gerçekleşen uluslararası göç türüdür. İnsanoğlu, bugün de olduğu gibi geçmişte de yaşam standartlarını yükseltebilmek veya yaşamını koruyabilmek için göç etmek istemiş veya zorunda bırakılmıştır. İsteğe bağlı olarak gerçekleşen göç, yüksek gelir elde edebilmek ve daha iyi bir hayat sürdürebilmek arzusu ile birey/bireylerin kendi ülkeleri dışındaki diğer bir ülkeye ve genellikle belli bir zaman aralığında orada yaşamak üzere gerçekleştirdikleri göç hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Çakmak, 2014: 289).

Zorunlu göç ise, doğal veya insan faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan bölgede yaşama yönelik tehditleri kapsayan, bir zorlama unsuru içeren durumlar sonucu kişi ya da grupların başka bölgelere gerçekleşen göç hareketlerini kapsamaktadır (Çiçekli, 2009: 69). Mülteciler, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları da kapsamına alan zorunlu göç, insanların hayatta kalabilme isteğiyle,

doğal afetler, çatışma, etnik ve dini baskılar, kıtlık ve salgın hastalıklar ile diğer siyasi ve toplumsal nedenlere bağlı olarak yer değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Şirin Öner, 2016a: 17). Ayrıca, bireylerin veya grupların kendisinden daha büyük ve güçlü bir grup ya da var olan siyasi otorite tarafından, yaşadıkları bölgeden cebri yollarla apar topar başka bir bölgeye gönderilmesi ya da gitmek zorunda bırakılması da zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir (Sayın vd., 2016: 3). Benzer şekilde savaşta yaşamsal bir tehdit oluşturmasından dolayı zorunlu göç sebebi kabul edilmektedir.

İsteğe bağlı olarak ortaya çıkan göçlerde genellikle göç veren ülkenin itici unsurları ile göç alan ülkenin çekici unsurları etkin bir rol oynamaktadır. Başka bir deyişle, bireylerin göç etmek istedikleri ülke şartlarının kendi ülke şartlarından daha iyi olması (hak ve hürriyetlerde ilerilik, yüksek ücret, çalışma şartlarında istikrar, yabancı bireyle evlenme vb.) bireyleri o ülkeye doğru göçe itmektedir. Burada göç isteğini doğuran şey kişinin kendi iradesidir, herhangi bir baskı veya olumsuz davranış yoktur (Gençler, 2002: 28; Yalçın, 2004: 16). Buna karşın ise zorunlu göçlerde, birey ve toplumların ilk amacı sadece hayatta kalmaktır. Yani, zorunlu göçlerde itici faktör sosyal yapının bizzat kendisidir. Ortaya çıkan göç hareketlerinde göç edenler, göç üzerinde ya çok az kontrol sahibidir ya da tamamen diğer unsurların kontrolü altındadırlar. Buna verilebilecek en güzel örnek Nazi Almanya'sıdır (Yalçın, 2004: 14).

Sonuç olarak, tamamen gönüllülük esasına dayalı olan isteğe bağlı göçlerde, göç çoğunlukla ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bunun dışında, insanların emeklilik sonrası başka bir bölgede yaşama arzusu ile göç etmesi de isteğe bağlı göçün kapsamına girmektedir (Özyakışır, 2013: 14). Anavatana ne zaman ve hangi koşullar altında dönüleceği hatta dönülüp dönmeyeceği bile belli olmayan zorunlu göçlerde ise (Çakmak, 2014: 289), önceleri doğal nedenler büyük rol oynamaktayken, günümüzde siyasi istikrarsızlar nedeniyle göç gerçekleşmektedir.

2.5.2. Geçici ve Kalıcı Göç

Uluslararası göçün ikinci türü olan geçici ve kalıcı göç birbirlerini takip eden süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Geçici göç, genel anlamıyla bireyin kendi ülkesi dışında belli bir işten dolayı belirli bir zaman dilimi içerisinde amacı doğrultusunda çalışmak veya yaşamak üzere başka bir ülkeye göç etmesidir (Yalçın, 2004: 19). Bu göç türünde genellikle sanatçılar, öğretmenler, yabancı ülkede görev yapan diplomatlar, eğitim amaçlı yer değiştiren öğrenciler ve uluslararası şirketlerce istihdam edilen göçmenler yer almaktadır.

Kalıcı göç ise, geçici göçün tam aksine, gidilen ülkede süresiz kalmak ve yerleşme amacı taşıyan göç türüdür. Burada amaç bir daha geri dönmek ve kalan hayatlarını göç ettikleri yerde devam ettirmektir (Mutluer, 2003: 10). Bir ülkeye geçici veya kalıcı bir şekilde yerleşmek genellikle

çalışma ve oturma izinleriyle sağlanmaktadır. Göç alan ülkeler tarafından ekonomik ve siyasal kaygılar kontrol altında tutularak en asgari sayıda verilmeye çalışılan bu izinler, geçici gözle bakılan göçmenlere daha kolay fakat daha sınırlı yerleşme, siyasal ve sosyal haklar olarak verilirken; kalıcı gözle bakılan göçmenlere, izinler daha zor fakat daha geniş haklar tanınarak verilmektedir. Tanınan en önemli hak ise vatandaşlık hakkıdır (İçduygu vd., 2014: 69).

Ayrıca ilk başlarda geçici şekilde göç etmek isteyen kişiler, göç ettikleri ülkede kalmayı tercih edebilmekte yani kalıcı göçmen olarak yaşamak istemektedir. Sonuç olarak, geçici göç eden bireyler er ya da geç kendi ülkelerine geri dönmekteyken, kalıcı göç eden bireyler ülkelerine nadiren ya da hiç gitmemektedirler. Günümüz koşullarında gelişen teknoloji ve ulaşım kalıcı göçlerin azalmasına, geçici göçlerin ise artmasına sebep olmuştur.

2.5.3. Düzenli veya Düzensiz Göç

Uluslararası göç, yasalara uygunluğuna göre düzenli ya da düzensiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Düzenli göç yasal çerçeve kapsamında belirli kuralların yerine getirilmesiyle gerçekleşen göç türüdür. Düzenli göç, birey tarafından yapılan talebin gidilecek ülke tarafından kabul edilmesi ile gerçekleşeceği gibi, bazı ülkelerin işgücü arzı ve nüfus durumuna bağlı olarak kendi talepleri ile başka ülkelerden göçmenler isteme durumu olarak da gerçekleşebilmektedir (Gençler, 2002: 29-30).

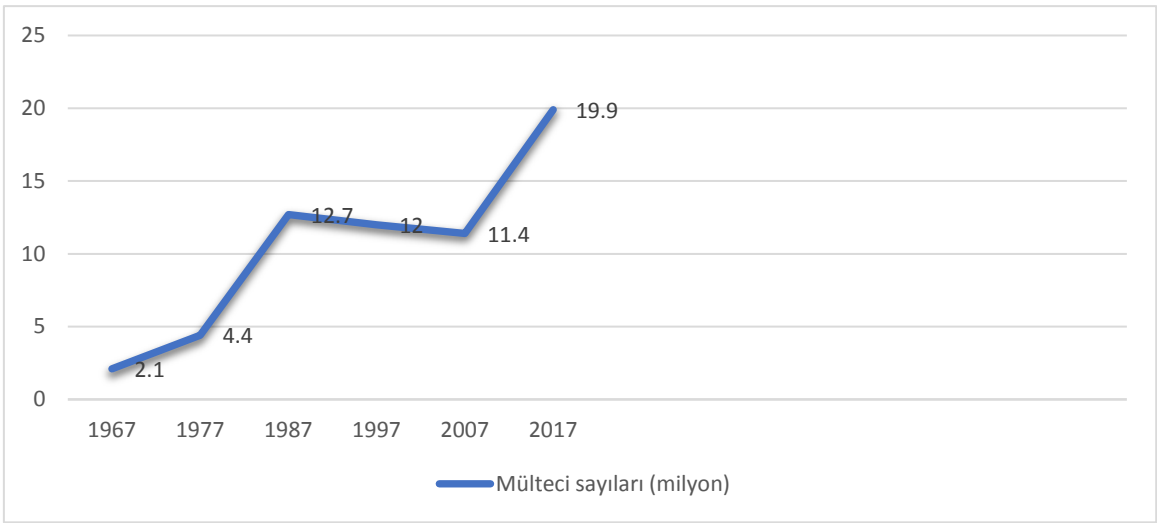
Düzensiz göç ise hem göç alan hem de göç veren ülke yasalarının dışında gerçekleşen göç hareketlerine denmektedir. Düzensiz göç, göç alan ülke açısından o ülkeye yasadışı giriş yapmak, yaşamak ve çalışmak anlamına gelmektedir. Buradaki göç türünde göç eden kişi ya da kişilerin yasal olarak istenen izin veya belge gibi herhangi bir koşula uygun olmaması söz konusudur (Çiçekli, 2009: 15). Düzensiz göç kavramı bazen devletler tarafından farklı politikalar yürütme ve uluslararası sistemde pazarlık konusu olarak da kullanılmaktadır.

Her ne kadar düzenli göçmen sayısı düzensiz göçmen sayısından fazla da olsa devletler düzensiz şekilde yapılan göçleri daha tehlikeli görmektedir. Ayrıca, düzensiz göçler sadece ülkeye yasadışı girmeyi ifade etmemekte, düzenli şekilde girmiş ama izinsiz çalışan ya da vizesi dolmuş ama orada kalmayı devam ettiren, yasal olmayan yollarla çıkış yapan göçmenleri de kapsamaktadır (Uehling, 2004: 79). Son olarak düzensiz göç; insan kaçakçılığı, insan ticareti ve kaçak göç olmak üzere üç biçimde karşımıza çıkmaktadır. İlk iki şekilde gerçekleşen göç biçiminde kişinin iradesi söz konusu iken; insan ticaretinde zorla göç ettirilme ve kullanılma söz konusudur (Somuncu, 2006: 8-9).

2.5.4. Mülteci Göçü

Dini, etnik kökeni, siyasi görüşü ve belirli bir sosyal gruba tabii olmasından dolayı haklı bir zulüm korkusu sebebiyle, kendi ülkesinden başka ülkeye göçmek ve göç edilen ülkenin koruması altında yaşamak isteyen bireylere mülteci, yaptıkları bu harekete de mülteci göçü denmektedir (Çiçekli, 2009:48). Mülteci göçü, can ve mal kaybı korkusu ile bir grup ya da kitleler halinde gerçekleşmektedir. Mülteciler sığınmak istedikleri ülkeye genellikle illegal yollar veya sahte belgeler düzenleyerek göç etmeye çalışmaktadırlar.

Grafik 2: BMMYK Tahminlerine Göre Yıllara Göre Değişen Mülteci Sayısı (milyon)

Kaynak: UNHCR, 2019

Göç eden bireylerin tekrar kendi ülkelerine dönmemesi ya da dönmek istememesi, buldukları ülkelerin mültecilere karşı önlemler almasına neden olmasının yanı sıra, mültecilere yönelik hakların oluşturulması için ülkeleri anlaşmalar yapmaya itmiştir. Bu konuda yapılan ilk sözleşme 30 milyon Avrupalı için Birleşmiş Milletler nezdinde 1951’de “Mültecilerin Statülerine Karşın Cenevre Sözleşmesi” imzalanmıştır. Mülteci hareketlerinin gittikçe yaygınlaşmasından ötürü sözleşme ile kurulan mülteci rejiminin coğrafi kapsamı genişletilmiştir (Somuncu, 2006: 17).

Özetle, farklı haklara sahip olan mülteciler, göç ettikleri ülkede mülteci olabilmek için başvurularında bulunmaktadır. Eğer göç edilen bu ülke gerekli şartların sağlandığına karar verirse bu kişilere mülteci statüsünü vermekte ve ülkesine yasal olarak kabul etmektedir. Mülteci sayısı sözleşmenin ilk yıllarında sadece 1 milyon iken günümüzde kayıtlı olan 22,5 milyon mülteci bulunmaktadır. Ayrıca mülteci olarak kayıtlara geçenlerin yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Oysa dünya üzerinde yaşanan olaylar sonucunda göç edenlerin sayısını BM, 68,5 milyon olarak açıklamıştır (UNCHR, (t.y.), <https://www.unhcr.org/>).

2.5.5. İşgücü Göçü

Uluslararası bir göç türü olan işgücü göçü, işgücünün geçici ve kalıcı olarak başka bir ülkeye yönelik hareketidir. İşgücü göçüne tarihsel süreç içinde bakıldığında en önemli ve en çok yapılan göç türlerinin başında gelmektedir. Başka bir deyişle, bir ülkenin işgücü açığının bir diğer ülkenin sahip olduğu işgücü fazlasıyla giderilmesi için çok olandan az olana doğru yapılan göçtür. Özellikle ucuz olan işgücünden pahalı işgücünün olduğu gelişmiş ülkelerle ikame edilmesi durumudur (Sayın, vd., 2016: 3).

İşgücü göçü, göç edilen ülkedeki piyasada rekabet ortamı yaratarak yüksek ücretlerin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum iş verenler için olumlu karşılırken göç alan ülke vatandaşları için olumsuz bir durumdur. Ayrıca, işgücü göçü göç veren ülkeler için de olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Yani işgücü piyasasındaki yoğunluğun azalmasıyla işsizlik oranının düşmesi ve göç edenlerin kazançlarını göç ettikleri ülkeye göndermesi göç veren ülkenin daha da gelişmesine ve piyasanın canlanmasına katkı sağlamaktadır.

2.5.6. Beyin Göçü

Uluslararası göç türlerinin sonuncusu olan beyin göçü, yetenekli ve iyi eğitim görmüş bireylerin fırsat azlığı ya da çatışma gibi nedenlerle göç etmesidir (Çiçekli, 2009: 5). Beyin göçü nitelikli, iyi eğitim görmüş ve alanında uzman bireylerin daha iyi çalışma koşullarında, statülerde ve yüksek bir gelir düzeyine sahip olmak için gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş ülkelere ya da gelişmiş bir ülkeden yine başka bir gelişmiş ülkeye göç etmesidir (Aksoy, 2012: 295).

Burada, göç etme durumu birey tarafından talep edileceği gibi gelişmiş ülke tarafında da talep edilebilmektedir. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelerin tüm olanaklara sahip olmasına bağlı olarak nitelikli eleman açığının olmasından kaynaklanmaktadır. Beyin göçünden dolayı kaynaklanan bu göç, göç veren ülke için beşeri sermaye açısından ciddi bir sorun içermektedir; göç alan ülke için pozitif sonuçlar doğurmakta ve ülkenin gelişmesine daha da katkı sağlamaktadır (Sayın vd., 2016: 3).

Sonuç olarak beyin göçü, alanında uzman kişilerin çalışmaları için imkan tanıyacak ve çalışma koşullarını sağlayacak ülkelere doğru gerçekleştirdikleri bir harekettir. Beyin göçü kaynaklı gerçekleşebileceği gibi sınırlı kaynakları ile uzun sürede yetiştirdiği nitelikli insan gücünü kaybetme şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Eğer eğitim almak üzere göç eden kişiler geriye dönmez ve gittikleri ülkelerde kalmaya karar verirlerse ve önüne geçilemez bir hal alırsa bu durum göç veren ülkenin gelişme hızının yavaşlamasına neden olabilmektedir.

2.6. Uluslararası Göç Teorileri

İnsanların göç etme nedenlerini inceleyen birden fazla bakış açısı ve disiplin söz konusudur. Özellikle gelişen dünya ile farklı nedenlerle göçün gerçekleşmeye başlaması, toplumsal varoluşun tüm boyutlarını kapsayan bir sürece dönüşmesine ve göçün sınırlı yanlarından ziyade tüm göç sürecine odaklanılmasını sağlamıştır. Çünkü göç tek bir teorik çerçeveden açıklanamayacak kadar eşsiz ve farklı kabul edilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 17).

Farklı teorik altyapıların oluşmasında etkisi olan göç teorileri çoğunlukla, göç edilecek yer mesafesi ve orada kalınacak süre, yaşanacak yerdeki ekonomik koşullar, gidilen yerde bulunan kimlikler, sosyal ağlar ve akrabalık ilişkileri gibi unsurlardan yola çıkılarak oluşturulan hipotezler farklı düzeylerde teorilerin oluştuğunu ve benimsendiğini göstermektedir (Özcan, 2017: 187). Makro düzeyli teoriler, bireyler, uluslar ve devletler arasındaki ilişkilerle yani iç ve dış göçü düzenleyen yasalar ve siyasi yapılarla ve de ekonomide yaşanan değişimlerle ilgilenirken; orta düzeyli teoriler, daha çok birey, ulus ve devletler arasında oluşan ilişkilere odaklanmaktadır. Son düzey olan mikro düzeyli yapılar ise, bireyin göç kararı almasına sebep olan unsurları araştırmakta yani göçmenlerle ilgilenmektedir (Faist, 2003: 60; Giddens, 2013: 551). Göç üzerine çalışan araştırmacılar göçün değişiminin bu üç düzeydeki süreçler arasındaki etkileşimlerden meydana geldiğini ileri sürmektedirler.

Sonuç olarak, göç düzeylerine ve süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkan birçok göç teorisi bulunmaktadır. Fakat bu bölümde ortaya çıkmış olan tüm teoriler yerine, Ravenstein'in Göç Kanunları, İtme-Çekme Faktörleri Teorisi, Petersen'in Göç Teorisi: Beş Göç Tipi, Neo-klasik Teori, İkili İşgücü Piyasa Teorisi, Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Teorisi, İlişkiler Ağı (Network) Teorisi, Göç Sistemleri Teorisi ve Ulus Aşırı Teorisi ele alınarak incelenmektedir.

2.6.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Teorik anlamda göçe ilişkin yapılan ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilen, İngiliz coğrafyacı ve harita uzmanı Alman kökenli Ernest Georg Ravenstein'in çalışmaları sonucu ortaya çıkan "Ravenstein'in göç kanunları" teorisidir. Ravenstein'in göç ile ilgili ilk çalışmaları 1885 ve 1889 yıllarında Londra'da bulunan Royal Statistical Society'ye sunmuş olduğu "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) konulu iki tebliğidir (Abadan Unat, 2017: 20). William Farr'ın "göçün kesin kanunlara bağlı olmadığı" fikrinin yanlış olduğunu kanıtlamak amacıyla 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verilerini kullandığı çalışması sonucunda, göç kanunlarını belirlemiştir (Yalçın, 2004: 22).

Ravenstein'in göç kanunlarına göre, göç edilmesi düşünülen yer hem sahip olduğu iktisadi ve sosyal ayrıcalıklara hem de mesafesinin uzaklığı yakınlığına bakılarak seçilmekle birlikte daha iyi fırsatlar sunan bölgelere yani kırsaldan endüstrileşmiş merkezlere doğru gerçekleşmektedir. Ravenstein'a göre, uzaklık bu süreci belirleyen en temel unsurdur (Çağlayan, 2006: 70). Ravenstein, ayrıca, göçü ortaya çıkaran etmenler olarak baskıcı ya da kötü yasalara, olumsuz iklim şartlarına işaret etmiş ama asıl önemli olanın ekonomik bağlamda daha iyiye sahip olma arzusu olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, göçün daima artarak devam eden bir süreç olmasının birincil sebebi sanayinin gelişmesiyle beraber çoğalan sanayi ve ticaret merkezleridir (Yalçın, 2004: 26).

Ravenstein'in Göç Kanunları (1885) başlıklı makalesinde ortaya koyduğu yedi adet göç kanunu vardır. Bu göç kanunları (Ravenstein 1885'ten aktaran: Yalçın, 2004: 25; Çağlayan, 2006: 69-71; Özcan, 2017: 188-189):

1. *Göç ve mesafe*: Göç edenlerin çoğunluğunun sadece kısa mesafede bulunan bölgelere göç etmesidir. Kısa mesafeli olarak yaşanan bu göçler, gidilen yerlerde göç dalgalarının ortaya çıkmasına ve dalgalarının daha çok göçmeni kapsamına alabilecek olan büyük ticaret ve endüstri bölgelerine doğru yayılmasına neden olmaktadır. Burada göçün boyutlarını belirleyen, göç edilen sanayi bölgelerindeki iş imkânlarının, o bölgede yaşayan yerli nüfusa oranıdır.

2. *Göç ve basamakları*: Ticaretin gelişmesi ve sanayileşmenin artmasıyla ivme kazanan ekonomik büyüme, bölgeyi çevreleyen kırsal yerdeki bireyleri hızlıca bu bölgeye çekmesi sonucunda kırsal bölgede ortaya çıkan azalma, daha uzak yerlerden gelen ve kendi yaşadıkları koşullarından daha iyi koşulların olduğunu düşünen göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Uzak mesafelerden gelen göçmenlerin kendi topraklarında yarattıkları boşluk ise o bölgeye daha yakın yerlerden gelen insanlarla doldurulmaktadır. Burada gelişen ekonomi ile kendi şartlarından daha iyi şartlarda yaşamak isteyenlerin bir döngüye girmesi ile ülke çapında bir yayılma süreci ortaya çıkmaktadır.

3. *Yayılma ve emme süreci*: Göç olgusunda birbirini desteleyen ve birlikte ilerleyen bir durumu ifade etmektedir. Ulaşılmak istenen amacın aynı olması yayılma ve emme sürecini benzer kılmaktadır. Ravenstein'a göre bireyler sadece yer değiştirme isteklerinden dolayı göç etmemektedirler. Onların göç etmelerindeki temel amaç, sanayileşme ile gelişen bölgelerdeki faaliyetlerden pay almak ve ekonominin sağladığı iyi yaşam şartlarından yararlanmaktır. Yaşanan bu yayılma süreci, gelişmiş bölgelerin ihtiyaç duyduğu işgücü tarafından emilmekte ve karşılıklı bir çıkar ilişkisinin oluşmasına neden olmaktadır.

4. *Göç zincirleri*: Göçün aşamalı olarak gelişim gösterdiğini savunan Ravenstein, göç alan bölgelerin aynı doğrultuda göç verdiğini, yani var olan bir göç dalgasının, bir diğer göç dalgasının oluşmasında tetikleyici etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu aşamada göç eden kişi ulaşmak istediği asıl bölgeye varana kadar önüne çıkan birçok bölgeye yerleşmektedir.

5. *Doğrudan göç*: Diğer dört basamaktan farklı olarak beşinci basamak, uzun mesafeli göçlerde, göç edenlerin büyük ticaret ve endüstri merkezlerine yönelerek direkt olarak bu bölgelere yerleşmeyi düşündüklerini ifade etmektedir. Ravenstein tarafından ortaya koyulan ilk beş göç kanunu, temelde iki göç modelinden bahsetmektedir. Birinci model, yaşanan göç hareketlerin kısa mesafeli, basamaklı ve zincirleme bir şekilde ticaret ve endüstri merkezlerine yönelik gerçekleştiğini gösterirken; ikinci model, göçün direkt olarak, hiçbir basamak olmadan ve uzun mesafeli ticaret ve endüstri merkezlerine yönelik gerçekleştiğini göstermektedir.

6. *Kır kent yerleşimcileri farkı*: Ravenstein'a göre kentte yaşayanların kırdaki yaşayan insanlara oranla daha az göç eğiliminde olmalarıdır. Kente yapılan bu göçler orada yerleşik hayat süren insanları çok fazla etkilemezken; kırsalda gerçekleşen bu göç hareketi insanları yerlerinden edebilmektedir. Bunun sebebi kentlerin emme kapasitesinin kırsala göre daha yüksek olmasıdır.

7. *Kadın erkek farkı*: Yedinci ve sonuncu göç kanunu cinsiyetle alakalıdır. Bu kanun, kadınların, erkeklere oranla daha fazla göç etme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. 1889'da yayınlanan ikinci makalesinde, kısa mesafeli iç göçlerde kadınların erkeklere göre daha fazla göç eğiliminde olduğunu tekrarlayan Ravenstein, daha uzak mesafeli ve yurtdışı göçlerinde erkeklerin daha fazla rol aldığını ve daha cesur olduklarını dile getirmiştir.

Ravenstein'in ortaya koyduğu bu göç kanunları, bulunduğu dönemin ekonomik koşulları temelinde oluşması ve bu konuda bilgiler vermesinden dolayı günümüzde ortaya çıkan çok faktörlü ve daha karmaşık göç olgusunun anlaşılmasında yetersiz kalmıştır. Bunun nedeni, ortaya koyulan kanunların İngiltere'deki nüfus verileri baz alınarak yapılmış bir çalışma niteliği göstermesinden dolayı kapsamının oldukça dar tutulmuş olmasıdır. Alanında yapılan ilk çalışma olan Ravenstein Göç Kanunları, günümüzde oluşan göçleri açıklamada yetersiz kalsa da daha sonra ortaya çıkan göç teorilerine ve modellerine referans olmuş ve yeni teorilerin geliştirilmesine zemin yaratmıştır (Çağlayan, 2006: 71).

2.6.2. İtme-Çekme Faktörleri Teorisi

Göç teorileri içinde en çok bilinenlerden biri olan İtme-Çekme Faktörleri Teorisi, Everett Lee tarafından 1966 senesinde yazılan "Bir Göç Teorisi" (A Theory of Migration) adlı makalede ele alınmıştır. Ravenstein'in göç üzerine odaklandığını, ancak göçmeni göz ardı ettiğini ifade eden Lee, bu makalesinde göçlerin karakteristik özelliklerini araştırarak göçmenleri göç etmeye yönlendiren itici ve çekici faktörleri belirlemeyi hedeflemiştir (Yalçın, 2004: 30).

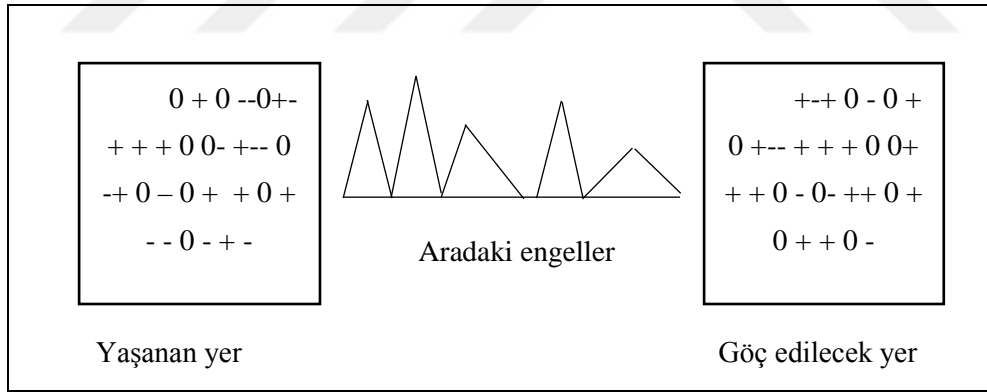
Göç olgusunun temel karakteristiklerini açıklamak amacıyla ortaya atılmış olan İtme-Çekme Faktörleri Teorisi, nüfusun çok olduğu bölgelerden az olduğu bölgelere yönelen bireylerin gelir

düzeyinin düşük olduğu bölgelerden, yüksek olduğu bölgelere doğru göç etme eğilimleri olduğunu vurgulamaktadır. İtici faktörleri, menşe ülkeler tarafından yürütülen olumsuz politikalar neticesinde ortaya çıkan işgücü göçü olarak tanımlamak mümkündür. Bu politikalar, demografik büyümeyi, ekonomik fırsat yoksunluğunu, düşük hayat standartlarını ve politik baskıları kapsarken; çekici faktörler hedef ülkelerdeki yüksek işgücü, refah, din ve siyasal özgürlükleri ve ayrıca daha iyi bir çevre algısını ifade etmektedir (İçduygu vd., 2014: 36).

Yaşanan tüm göç süreçlerinin bir çıkış ve bir varış noktasıyla ifade edilebileceğini savunan Lee, göç kararında ve sürecinde etkin rol oynayan dört bileşeni aşağıdaki şekilde özetlemiştir (Lee, 1966'tan aktara: Yalçın, 2004: 30):

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler
2. Göç edilecek yerle ilgili faktörler
3. Aradaki engeller
4. Kişisel faktörler

Şekil 2: Yaşanan-Göç Edilecek Yerdeki Faktörler ile Araya Giren Engeller

Kaynak: Yalçın, 2004: 31

İtme-çekme teorisinin temel bileşenlerini yukarıdaki şekilde ifade eden Lee, göç üzerinde etkili olan faktörleri pozitif (+), negatif (-) ve nötr (0) olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Kişilerin kendi menşe ülkelerinde yaşamalarına devam etmesini sağlayan faktörler (+), kişileri göçe yönlendiren faktörler (-) ve kişilerin aldıkları göç kararlarında hiçbir etkiye sahip olmayan faktörler de (0) ile ifade edilmiştir. Bu durum varılmak istenen yer içinde geçerli olmaktadır. Bu faktörlerden bazıları farklı kişileri aynı yönde etkilerken, bazıları da farklı yönde etkilemektedir. Yani iyi bir göç ortamı herkes için çekici, kötü bir göç ortamı da herkes için itici olmaktadır. Fakat farklı koşullara sahip farklı kişiler için bazen durum değişebilmektedir. Örneğin; iyi bir eğitim sisteminin olduğu bölge

okul çağındaki çocuklara sahip aileler için çekici olarak görülürken, çocuksuz aileler için (0) bir durum olarak görülmektedir (Özcan, 2017: 192).

Sonuç olarak, İtme-Çekme Faktörleri Teorisinde itmeye neden olan olumsuz faktörler ile çekmeye sebep olan olumlu faktörler birbirilerinden oldukça farklı ve çoktur. Teorinin yapısı gereği itme-çekme faktörleri kişiye göre farklılık göstermekle birlikte; göç edilecek yerdeki olumlu ve olumsuz faktörler de göç kararını etkilemektedir (Castles ve Miller, 2008: 31). Bundan dolayı, Lee'ye göre göç, anlaşılması oldukça karmaşık ve zor bir olgu olduğundan, göçü anlayabilmek için sadece itme-çekme faktörlerine bakmak yetersizdir. Bu yüzden, itme- çekme faktörlerine ek olarak göçü engelleyebilecek diğer düzeylerdeki etkenlerin de irdelenmesi gereklidir. Başka bir deyişle, Lee'ye göre göç, artılar ve eksilerden oluşan matematiksel bir hesabın sonucu olmamakla birlikte; bu hesaplama göçün temelini ilk basamağını oluşturmaktadır. Küreselleşme, ortaya pek çok yeni faktörün çıkmasına neden olurken; göç olgusunu da derinden etkileyip değiştirmiştir. Bunun sonucunda, itme-çekme faktörlerinin hesaplanması özellikle uluslararası göç için daha da zorlaşmıştır (Çağlayan, 2006: 74-75).

2.6.3. Petersen Göç Teorisi: Beş göç Tipi

Göç konusunda detaylı çalışmaları olan diğer bir araştırmacı William Petersen'dir. 1958 senesinde yazdığı "Göçün Genel Tipolojisi" (A General Typology of Migration) adlı makalesiyle itme-çekme faktörlerinin oluşmasında rol oynayan, asıl öğeleri araştırarak göç çalışmalarına katkıda bulunan Petersen, göç sürecinde, kişilerin göç etme sebeplerinin sadece itme-çekme faktörlerine bağlı olamayacağını; bunun yanında, kişisel ve sosyal faktörlerin de süreci etkileyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca yaptığı çalışmada, göçe yönelik tüm iç ve dış analizleri genel bir teori çerçevesinde ele alarak tek bir sınıflandırma yapmaya çalışmıştır (Özcan, 2017: 193).

Petersen, göç çalışmalarının göçü ele alırken sadece sınırlı bir dönem üzerine durmasını eleştirmekte ve çalışmalarında, bu konuda birincil önemli analiz olma özelliğini elinde bulunduran Fairchild'ın sınıflandırmasını örnek almaktadır. Fairchild'a göre; yer değiştirme olayı değişik formlarda yapılmaktadır. Bunlardan birincisi bir "istila" sonucu insanların yer değiştirmek zorunda kalmasıdır. İkincisi ise, zayıf bir devletin güçlü bir devlet tarafından "fethedilmesi" şeklinde ortaya çıkmakta ve oradakileri başka bölgelere ya da fetheden altında yaşamaya zorlamasıdır. Üçüncü yer değiştirme şekli ise, daha ileri teknolojiye sahip ve güçlü olan devletlerin, kendilerine göre gelişimi düşük olan diğer devletlerde kolonlar kurarak zaman içinde o bölgelerde "kolonileşme" şeklinde ortaya çıkarak, oraya yerleşme durumudur. Fairchild'ın yer değiştirmeye yönelik ortaya koyduğu son yer değiştirme şekli ise; birbirlerine eşdeğer gelişmişlik düzeylerine sahip uygarlıklar arasında barışçıl yollar kullanılarak yaşanan yer değiştirme eylemidir, yani "göç"tür (Petersen, 1958: 257).

Petersen, insanların bazılarının göç edip bazılarının göç etmediği gerçeğinden yola çıkarak insanların farklı olduğunu, önceleri itme faktörü olarak görülen bir durumun sonradan bir çekme faktörü olabileceğine dikkat çekmektedir. Bunun üzerine araştırmalar yapan ve ekonomik şartların göç için yadsınamayacak kadar önemli olduğunu dile getiren Petersen, ekonomide yaşanan iniş ve çıkışların toplumda bulunan sınıfları etkilediğini ve sınıfların her birinin yaşanan ekonomik değişimlere farklı tepkiler verdiğini ileri sürmüştür (Çağlayan, 2006: 75). Ekonominin genel durumunun, göçü belirleyen önemli faktörlerden biri olduğunu ifade eden Petersen, bu sürecin yaşanabilmesi için ekonomik şartlar ile göç arasında pozitif bir bağlantının olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, ekonomik yapının sınıflar için ne ifade ettiğini ve göçü nasıl etkilediğini açıklayabilmek adına göç sürecini sınıflandırarak beş gruba ayırmıştır (Petersen, 1958: 259-263).

1. *İlkel (primitive) göçler*: Doğal afetler, kıtlık, kuraklık ve kötü hava şartları gibi daha çok ekolojik sebeplerden kaynaklanan toplu göçleri içermektedir. Göç edenler ortaya çıkan şartlarla baş edemediği için yer değiştirme gereksinimi duymaktadırlar. Tıpkı göçebe toplumlardaki gibi ilkel göçlerde de göç hareketi çoğul yapılmaktadır.

2. *Zorunlu (forced) göç*: Devlet ya da eş değeri olan başka bir sosyal kurum tarafından bir topluluğun zorlaması sonucu itme etkisiyle ortaya çıkan göç türüdür. 1938-1945 yıllarında Naziler tarafından gerçekleştirilen Yahudi göçü buna örnek olarak gösterilebilmektedir.

3. *Yönetilmiş (impelled) göçler*: göçmenlerin, göç edip etmeme konusunda karar verme gücünü az da olsa elinde tutabildikleri göç türüdür. Burada devlet ya da diğer kurumlar yaptıkları çalışmalar, baskılar ve de söylemler ile insanları göçe teşvik etmektedirler. Burada kişi bunların hiçbirine aldırılmayıp o bölgede yaşamaya devam edebileceği gibi yapılan göç yönlendirme çalışmaları sonucunda göç etmeye de karar verebilmektedir (Yalçın, 2004: 34). Her ne kadar göç yönlendirilen kişiler göç etme kararını ellerinde tutsalar da çoğunlukla bu konuda pasif kalmaktadırlar.

4. *Serbest (free) göç*: Bireylerin göç etmesine neden olan herhangi bir zorlayıcının bulunmamasına rağmen kendi istek ve arzuları doğrultusunda göç etmeye karar verdikleri göç türüdür. Diğer göç tiplerinin aksine serbest göç tipinde göçe sebep olan herhangi bir durum bulunmamakta ve bireyler kendi istekleri doğrultusunda hareket etmektedirler (Petersen, 1958: 263).

5. *Kitlesel (mass) göç*: Teknolojinin ilerlemesine ve gelişmesine bağlı olarak artan iletişim ve ulaşım imkanları, toplu göç hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Burada kişisel tercihten değil sosyal bir grup olarak hareket eden bir göçten bahsedilebilmektedir.

Sonuç olarak, Petersen'in yaptığı bu sınıflandırma, farklı göç türlerinin ortaya çıkış sebeplerine göre gruplandırılmasına ve yeni teorilerin oluşabileceği bir zemin yaratılmasına katkıda bulunmuştur. İtme-çekme teorisinden etkilenmesinin yanı sıra çevresel, siyasi, sosyal ve toplumsal

girdilerin göç konusunda önemli bir referans kaynağı oluşturduğunu düşünen Petersen, özellikle kitlesel göçü diğerlerinden ayırarak önemli bir katkı yaptığını, disiplinler arası ele alınması gereken göç olgusunun kanunlaştırma çabası ile değil sınıflandırma yapılarak daha faydalı olacağını belirterek çalışmasına son vermiştir.

2.6.4. Neo-klasik Teori

Çağdaş göç teorilerinin başlangıç noktası sayılan Neo-klasik Teori, işgücünün farklı pazarlarda karşılaştığı getiri farklılıklarına bağlı olarak ortaya çıkan bir göç teorisidir. Bu alandaki en önemli çalışmalar, ekonomik kalkınma sürecinde içinde ortaya çıkan ve yaşanan göç süreçlerini açıklamaya çalışan Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris ve Todaro (1970) tarafından ortaya koyulmuştur (Özcan, 2017: 195). Neo-klasik göç teorileri mikro ve makro olarak ikiye ayrılmıştır. Mikro göç teorisi göç hareketlerini, rasyonel aktörlerin pozitif yönde kazanç sağlayacakları ülkeye göç etmeye karar vermeleri olarak ifade etmiştir. Ayrıca verilen bu kararın bireylerin göç kararında da etkili olduğunu savunan mikro göç teorisi, göç hareketinin nedenlerinden birinin gelir maksimizasyonuna ulaşmak olduğunu belirtmiştir. Makro göç teorisi ise, yaşanan göç hareketlerinin düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere doğru başladığını vurgulamaktadır (Şenol Sert, 2016: 33).

Neo-klasik Teorinin makro düzeyi, emeğin ve sermayenin coğrafi olarak eşitsiz dağıtıldığını ve bu durumun kendini ücretlere bağlı olarak yaşam standartlarının eşitsizliğinde gösterdiğini ifade etmektedir. Makro göç teorisine göre ortaya çıkan bu eşitsizlik durumu, yani arzın itmesi ve talebin çekmesi, insanları başka yerlere göç etmeye zorlamaktadır (Toksöz, 2006: 16). Burada, kırsal bölgelerdeki işgücü fazlası, kentsel sanayi sektöründeki işgücü açığına doğru hareket etmektedir. Ortaya çıkan bu göç hareketi olumlu şekilde algılanmaktadır. Çünkü, işgücü fazlasının oluşturduğu sermaye birikiminin, teknolojik ilerlemelere sahip kentsel sanayi sektörü tarafından kullanıldığı belirtilmektedir (Güllüinar, 2012: 58).

Özetlemek gerekirse Neo-klasik Teorinin makro düzeyi; işçilerin gerçekleştirdiği uluslararası göç hareketi, ülkeler arasındaki ücret eşitsizliğinden doğmaktadır. Eğer, ücret farklılıkları giderilirse, işgücü hareketi sona erecek, buna bağlı olarak farklılıkların ortadan kalktığı yerlerde göç hareketleri olmayacaktır. Fakat burada işgücünden değil insan sermayesinden doğan göç hareketleri sürmeye devam edecektir. Teoriye göre, her ne olursa olsun değişen sistemde devam edecek olan uluslararası göç hareketinin birincil mekanizmaları her daim işgücü piyasaları olacaktır. Bu yüzden, göç eden ve alan ülke hükümetlerine düşen görev, işgücü piyasasını denetlemek ve etkilemektir (Abadan Unat, 2017: 22).

Neo-klasik Teorinin mikro düzeydeki yaklaşımı ise, makro teoriye benzer varsayımlar ileri sürmektedir. Fakat, mikro teoriye göre, göçe neden olan faktör, sadece iş piyasasındaki makro

olgular değil; aynı zamanda, bireyin ta kendisidir. Başka bir deyişle, göç sürecinin başlamasının nedeni daha yüksek kazanç elde etmek isteyen bireylerdir. Teori, bireylerin aldıkları göç kararında rasyonel olduklarını, kendi sermayelerine azami katkıyı sağlayacak şekilde aldıklarını ve göç sürecine kendi istekleriyle katıldıklarını belirtmektedir. Fakat bireylerin yüksek kazanç sağlamayı hedefledikleri göç hareketine karar vermeden önce birtakım yatırımlar yapmaları gerekmektedir. Bunun nedeni göç etme kararı verdikleri ülkenin, yapacakları yatırımlar karşılığında en fazla kazanç elde edebilecekleri ülke olmasıdır (Güllüpmar, 2012: 59-60). Başka bir deyişle, daha yüksek ücretler teklif eden ülkelere giderek yaşam standartlarını artırmak isteyen bireylerin verdikleri rasyonel kararlar doğrultusunda ortaya çıkan bir göç türüdür (Toksöz, 2006: 17).

Bu teorinin öne sürdüğü varsayımları özetlemek gerekirse, ülkeler arasında yaşanan göç hareketleri, bireysel kar/maliyet hesaplarıyla bağlantılı olarak gerçekleşmekte hem istihdam hem de kazanç açısından farklılıkların algılanmasına dayanmaktadır. İşgücü piyasalarındaki dengesizliğin sonucu olarak ortaya çıkan göç hareketleri, sadece ülkeler arasında istihdam ve kazanç oranları arasında fark varsa gerçekleşebilmektedir. Ayrıca tüm faktörlerin eşit kaldığı yerlerde öğrenim, iş deneyimi, yabancı dil bilgisi gibi ekstra özelliklere sahip olan kişilerin gidilecek olan ülkede iş bulma olasılığı diğer bireylere göre daha yüksektir. Çünkü nitelikli göçmenler, göç edilen ülkenin kazanımlarını artıracığından dolayı olumlu karşılanmaktadır. Burada, göç veren ve alan hükümetler, ülkelerdeki kazançlarını olumsuz etkileyecek göçleri denetlemektedir (Abadan Unat, 2017: 23).

Sonuç olarak, Neo-klasik Teorinin göç yaklaşımı kavramsal eleştirilere konu olmakla birlikte çok sayıda ampirik çalışma tarafından da sınanmıştır. Neo-klasik göç teorisi, göç olgusunu incelerken yalnızca göçmeni ele almış; bireylerin göç kararını verirken kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini, dış etkenleri göz ardı ettiğini belirtmiştir. Başka bir deyişle, Neo-klasik Teori, titiz çalışmalar içermesine rağmen; piyasa kusurlarını görmezden gelerek göç belirleyicileri konusunda mekanik bir yaklaşım sergilemiş, göçmenleri ve göçmen topluluklarını homojenleştirmiştir. Ayrıca, göç konusunda ortaya çıkan tedbirler ve politikaları sadece göçü engelleyen faktörler olarak görmesi gibi nedenlerle de çokça eleştirilmiştir (Özcan, 2017: 197).

2.6.5. İkili İşgücü Piyasası Teorisi

1970'lerin sonlarında göçü sanayi toplumları için daima bir gereksinim olarak gören Michael J. Piore (1979) tarafından ortaya koyulan İkili İşgücü Piyasası Teorisi, göçü gelişmiş ülkeler başta olmak üzere güçlü yapısal işgücü talepleriyle ortaya çıkan çekici faktörlerin bir sonucu olarak ifade etmektedir. Piore'ye göre, göç hareketlerinin ortaya çıkmasındaki temel etken ülkelerde var olan düşük ücretler ya da yüksek işsizlik oranı gibi itici faktörler değil, düşük ücretli işgücü gereksiniminden dolayı işçi kabul eden ülkelerdir. O ülkede yaşayan işçiler tarafından yapılmak

istenmeyen az ücretli, düşük statülü işler dışardan gelen ve kendilerini o topluma ait hissedemeyen göçmen işçiler tarafından yapılmaktadır (Toksöz, 2006: 17-18; Şenol Sert: 2016: 33).

Gelişmiş, endüstrileşmiş toplumların ekonomileri daima ucuz ve esnek emek gücüne ihtiyaç duyduğundan dolayı göç hareketlerini engellemek neredeyse imkansızdır. Piore'nin teoriye de ismini veren en önemli varsayımı işgücü piyasası iki sektörden oluşmaktadır. Birinci sektörde bulunan işler genellikle yerli işçiler tarafından doldurulmaktayken; ikinci sektördeki işlerde göçmenler yer almaktadır (Abadan Unat, 2017: 26-31). İşgücü piyasasındaki bu ikili sistemde yukarı doğru hareket etmek oldukça zor olduğundan işgücü ikincil sektörde kalmakta ve ortaya çıkan enflasyon baskısından dolayı ücretler ve çalışma koşullarında bir düzeltme yapılmamaktadır. Bu yapılanmaya bağlı olarak ikincil sektördeki işleri kabul etmek zorunda kalan göçmenler, aldıkları ücretler kendi ülkelerindekinden daha yüksek olduğundan çalışmaya devam etmektedirler. Bu yüzden, esnek üretim yapısı içinde vasıfsız olarak nitelendirilen göçmen işçiler, olumsuz çalışma şartlarında istihdam edilmeye maruz kalmaktadır. Böylece, gelişmiş ülkeler, yerli halkın yapmak istemediği ikincil işlerde göçmen işgücünü kullanarak, birincil sektörün geliştirilmesine destek sağlamaktadırlar. Birincil sektörde istihdamın sürekli olduğu ve işçi inisiyatifine dayanan üst düzey işler mevcutken; ikincil sektörde istihdam şartlarının kötü olduğu, vasıfsız işgücünün çalıştığı ve çok tecrübe gerektirmeyen işler yer almaktadır (Piore, 1986: 23-33; Özcan, 2017: 199).

İkili İşgücü Piyasası Teorisinin göç ile ilgili varsayımlarını özetlemek gerekirse; ilk olarak, göç hareketleri, genellikle gelişmiş ülkelerin hükümetleri ya da işverenleri tarafından belirtilen işgücü isteği ve istihdam kararı doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda oluşan ikinci varsayım, göçmen işçi isteğinin istihdam uygulamaları doğrultusunda gerçekleşmesinden dolayı göçün gerekli olan koşulunun uluslararası ücret farklılıkları olmadığıdır. Üçüncü varsayım, hükümetler istihdam ve ücret konusunda ortaya çıkacak küçük değişikliklere bağlı olarak uluslararası göç hareketlerini etkileyememektedir. İkili işgücü piyasası teorisinin son varsayımı ise, göçmen kabul eden ülkelerdeki düşük düzeyli ücretlerin göçmen işçi sayısına bağlı olarak yükselmediği fakat göçmen işçi sayısının artmasıyla düşük ücretlerin daha da düşebilmesidir. Çünkü, ücretlerin artmasını ya da aynı seviyede kalmasını sağlayan faktörler olan kurumsal ve toplumsal mekanizmalar ücret düşüklüğünü önleyememektedir (Güllüpmar, 2012: 66-67).

Sonuç olarak, İkili İşgücü Piyasası Teorisi, göç etmek isteyen bireylerin rasyonel yoldan oluşan göç etme kararlarında kendi çıkarlarını ön planda tuttıklarını yok saymamakta; aksine göçmen işçinin elde ettiği kazanç ve tasarrufların geride bıraktığı ailesi açısından önemli bir destek sağladığını kabul etmektedir. Tüm bu varsayımlarına rağmen ikili işgücü piyasası teorisi, yalnızca göçün çekici faktörlerini ve piyasanın talep yönünü analiz etmesinden dolayı eleştirilere maruz kalmış ve alanı kısıtlı bulunmuştur. Başka bir deyişle göç kararının verilmesini yüzeysel olarak ele alarak incelemiştir (Hagen Zanker, 2008: 7).

2.6.6. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Teorisi

Kapitalist ekonominin Batı Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika gibi merkezlerden gittikçe uzaklaşmasıyla, geniş alanlara yayılan dünya nüfusunun gitgide büyüyen kısmı dünya pazar ekonomisine dâhil edilmeye başlamıştır. Çevre bölgelerin sahip olduğu hammadde, işgücü, toprak ve emekler dünya pazarının kontrolüne girdikçe ortaya farklı göç akımları çıkmakta ve bunların önemli bir parçası yüzünü dış ülkelere doğru dönmektedir (Sert, 2016: 512). Bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan bir teoride, 1970'lerde Immanuel Wallerstein, tarafından ortaya koyulan, Dünya Sistemi (merkez-çevre) Teorisidir. Teoriye göre göç, gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu işgücünün gelişmiş ülkelere doğru kaymasına neden olan bir harekettir (Güllüpinar, 2012: 67).

Dünya Sistemi Teorisine göre dünya, merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmasına rağmen var olabilmeleri için birbirlerine ihtiyaçları vardır (Çağlayan, 2006: 78). Ekonomik nedenlerle birbirlerine ihtiyaçları olan merkez ve çevre ülkeleri, merkez kapitalist ülkelerin kapitalist olmayan çevre ülkelerin toplumlarına sızarak onları etkilemekte ve göç etmeye teşvik etmektedir. Bazı durumlar da ise, merkez ülkelerin hiçbir şey yapmasına gerek yoktur. Çünkü çevre ülkeler kapitalist gelişmelerini tamamlamak ve refah düzeylerini arttırmak amacıyla merkez ülkelere ihtiyaç duyabilmekte ve buna bağlı olarak hem merkez ülkelere doğru hem de kendi içerisinde göç edebilmektedirler (Toksöz, 2006: 20; Abadan Unat, 2017: 31-32). Diğer bir ifadeyle, oluşan bu bağımlılık tam gelişmişlik ile az gelişmişlik ölçütlerine dayandırılarak yapılıyor olsa bile hiçbir zaman tek taraflı olarak gerçekleşmemektedir. Yani, her iki tarafında çeşitli sebeplerle birbirlerine ihtiyaçları vardır (Çağlayan, 2006: 80).

Sonuç olarak, Dünya Sistemi Teorisinin en temel noktası, kapitalizmin kapitalist olmayan çevre ülkelerle etkileşime girmesi sonucunda çevreden merkeze doğru bir göç hareketini başlatabileceği düşüncesidir (Şenol Sert, 2016: 36). Başka bir deyişle, merkez ve çevre ilişkisi etrafında gelişen kapitalist süreç çevre ülkelerde bir nüfus hareketliliğine sebep olmakla birlikte, yaşanan bu hareketlenme genellikle çevre ülkelerden işgücü potansiyeli yüksek ve işgücü ihtiyacı olan merkez ülkelere yönelik olarak yaşanmaktadır. Böylece, merkez ülkeler çevreyi sömürerek gelişmekte ve meydana gelen asimetrik bağımlılık sebebiyle de çevre ülkelerin kalkınması engellenmektedir (Toksöz, 2006: 17). Ortaya çıkan bu duruma bağlı olarak da üçüncü dünya ülkeleri yani çevre ülkeler birinci dünyaya yani merkez ülkelere daima bağlı yaşamak zorunda kalmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 35).

Kısacası, Dünya Sistemi Teorisi, sermayenin çıkarlarını her şeyden üstün tutmasına rağmen uluslararası göçü şekillendirmede küreselleşmenin yapısal unsurlarını önemsiz görmüş, kişilerin aileleri ya da haneleri kararıyla gerçekleştirdiği ve insanlara bağlı olan göç hareketlerini yok saymıştır. Göçü, insanların yapmış olduğu bir yer değiştirme hareketi olarak değil, daha çok bir süreç

olarak görmüştür (Sert, 2016: 512-513; Şenol Sert, 2016: 37). Günümüzde yaşanan nüfus hareketlerine bakıldığında ise işgücüne ihtiyaç duyan merkez ülkeler, göçmen kabul politikaları oluşturmakla birlikte, birçok sınırlama ve ön şart sunmaktadır. Bunun nedeni çevre ülkelerden gelen göçmenlerin ihtiyaç duyulan işgücüne yönelik olarak gerçekleşmesini sağlamaktır. Böylece, merkez ülkeler nitelikli işgücü göçleriyle üretilen malların maliyetini düşürebilmekte ve daha fazla kar sağlayabilmektedir.

2.6.7. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

Göçü, zaman ve mekân açısından ele alan yeni göç teorilerinden sayılan İlişkiler Ağı (Network) Teorisi, göç alan ve veren ülkelerdeki hareket halindeki, hareketsizliği ve geçmişi de kapsayan çok aşamalı bir uluslararası göç teorisidir. İlişkiler ağı, arkadaşlık, akrabalık ya da aynı topluma ait eski göçmenlerle göçmen olmayanlar arasındaki bağlarla oluşmakta ve yasal ya da yasadışı olarak gerçekleşmektedir (İçduygu vd., 2014: 42). Dolayısıyla kurulmuş olan bu bağlar, göç alan ülkeyle göç veren ülke arasında bir iletişim ağının meydana gelmesini sağlayarak göçmenlerin gittikleri yere adaptasyonunda kolaylıklar sağlamaktadır. İlişkiler Ağı Teorisinden bahsedebilmek için üç sosyal ağın oluşması gerekmektedir. Bunlar; göç veren, göç alan ve her iki bölge arasında hareket eden göçmenlerdir. Diğer bir deyişle, göçün sebeplerine değil sürekliliğine ve kendini yeniden tekrarlamasına odaklanan İlişkiler Ağı Teorisi (Toksöz, 2006: 21), göçmenlerle göç edilen bölgedeki göçmenler arasında kurulan akrabalık ve dostluk ilişkisine dayanmakta ve göçmenler arasında kurulan sosyal ağı canlı tutmaktadır (Massey, 1988: 396).

Jeff Crisp'e göre İlişkiler Ağı Teorisi, ilk olarak göçe katılmışlarla katılacak olanlar arasında bir bilgi akışının oluşmasını sağlayarak, göç edecek bireylere o ülkenin kurumsal yapısı, hukuk düzeni ve göçmenlere yönelik politikaları hususunda bilgi aktarmaktadır. Bunun yanı sıra göç edecek bireylere göç ettikleri ülkedeki eylemlerinde daha ekonomik davranabilmeleri için finansal konularda da bilgilendirme desteği vermektedir. Bu durum, tüm bilgilerin herkes tarafından kolayca öğrenilmesinden kaynaklı olarak yasadışı göçü tetikleyerek olumsuz bir etkiye neden olsa da İlişkiler Ağı Teorisi göç alacak olan ülkenin hiç tanımadığı bir grupla yüz yüze gelmesini engellemektedir (Crisp, 2006: 5-6).

Wilpert ise İlişkiler Ağı Teorisini, göç alan ve veren toplulukları birbirine bağlayarak bir altyapı oluşturmaya çalışan ve göç gönderen toplumdaki diğer kişilere de göç etme seçeneği sunan bir durum olarak açıklamaktadır. Burada, daha sonradan göç hareketine katılan göçmenler daha önceden göç edenlerin tecrübelerinden yararlanmaktadır (Yalçın, 2004: 50). İlişkiler Ağı Teorisi, göç edilen bölgelerdeki eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurulan ortak soy ve dostluğa dayanan ilişkiler sayesinde oluşmakta ve mevcut ağ potansiyelini güçlendirmektedir. Buna bağlı olarak, bireyler arasında göç etme eğiliminin artmasına ve

yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Çünkü bazı ilişkiler ağında yer alan göçmenlerin ailelerine özel giriş hakkı verilmektedir. Kurumsal bir yapıya ulaştıklarında ise göçmenler, gönderen ülke topluluğunu gittikleri ülke de temsil etmeye başlamaktadırlar. Sonuç olarak, göç edilmek istenen ülkede bu ağların kurulmasının ardından göç hareketi, göçmen gönderen ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaya başlayarak göç hareketini sınırsız bir şekilde dönüştürür ve kontrolünü zorlaştırır (Abadan Unat, 2017: 34-35).

Yapılan tüm tanımlamalarda kullanılan ölçütlerin dışında, siyasal ve ekonomik bağlar da İlişkiler Ağı Teorisi için önem arz etmektedir. Kurulmuş olan ilişki ağları, her iki ülkede zamanla katmanlaşarak farklı boyutlara ulaşmaktadır. Bu doğrultuda bakıldığında, teoriye göre üzerinde durulması gereken asıl konu, kurulmuş olan ağın içeriğinden ziyade varlığıdır. Çünkü kurulmuş olan ağ içeriği zamanla gelişerek başka alanlara kaymakta ve giderek daha karmaşık bir hale dönüşmektedir. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek, Almanya'ya göç etmiş olan Türk işçilerin kurmuş olduğu göçmen ilişkiler ağıdır. İlk dönemlerde ağın içeriği göç edenlerin ülkeye uyum sağlamasını kolaylaştırarak, kalacak yer ve iş bulması gibi ilk insani ihtiyaçları içerirken, bugün, Almanya siyasetinde ve ekonomisinde etkin rol alma gibi ihtiyaçları da içermeye başlamıştır (Çağlayan, 2006: 86).

Sonuç olarak, İlişkiler Ağı Teorisi diğer teorilerden farklı olarak teorisinin temel unsurunu göç olgusu olarak değil göçmen olgusu olarak açıklamış ve tüm analizlerini göçmen ağı üzerinden yapmıştır. Küreselleşme ile gelişen göç olgusu aslında göçten çok göçmenler üzerinde durulması gerektiğini açıkça göstermiştir. Her ne kadar teori göç ve göçmen ayrımı yaparak uluslararası göç hareketlerini incelemiş olsa da bu iki kavramın birbirinden ayrı olarak düşünülmesi mümkün değildir. Bunun nedeni göç eylemini gerçekleştiren bireyin ta kendisi olmasıdır yani, göçmen.

2.6.8. Göç Sistemleri Teorisi

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde geliştirilen Göç Sistemleri Teorisi politik ve ekonomik temelli kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu teoriye göre en az iki ülkenin karşılıklı olarak birbirlerinden göç alıp vermesi, bir göç sistemi ve ilişkiler zincirinin oluşmasına sebep olmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 36). Oluşturulan bu ilişkiler bütünü komşu iki ülke (Meksika ve Amerika arasındaki göç) arasında yaşanabileceği gibi, aralarında mesafe olan bölgeler ya da ülkeler (Batı Afrika ve Fransa arasındaki göç) arasında da gerçekleşebilmektedir (Çağlayan, 2006: 82). Teoriye göre, ülkeler arasında gerçekleşen göç hareketleri özellikle geçmişte aralarında sömürgeci ve sömürülen ilişkisi olan devletler arasında gerçekleşmektedir. Ülkeler arası ilişkiler devletlerarasında olabileceği gibi kültürel bağlar, aile bağları ve sosyal ağlar üzerinden de gerçekleşebilmektedir (Toksöz, 2006: 20). Diğer bir deyişle, teori tüm katmanlardaki bireylerin kararlarını ve fikirlerini

bildirdiği süreçleri hesaba katarak makro ve mikro seviyedeki faktörlere odaklanan, düzeyli ve disiplinli bir yaklaşımdan ibarettir (Sert, 2016: 514).

Göç Sistemleri Teorisi, hem göçe neden olan unsurların araştırılması hem de sistemi oluşturan ülkeler arasında oluşan tüm bağlantıların yani, devletlerarası ilişkileri, kitle kültür bağlantıları, göçmen eylemleri, birey-aile ilişkilerinin araştırılmasını hedefleyen geniş çaplı bir yaklaşımı ifade etmektedir (Abadan Unat, 2017: 37). Devletlerarası ilişkilerde siyasi ve ekonomik yapının belirleyiciliği kabul edilerek iki devlet arasında kurulan finansal ve hammadde ilişkileri ile ticari bağların göç sürecini kolaylaştırdığı gibi hızlandırdığı da görülmektedir (Castles ve Miller, 2008: 24).

Göç hareketinin tek seferlik bir olay olmadığını, zaman içerisinde sürekli değişen bir olay olduğunu ifade eden Faist, teorinin göç sistemlerindeki süreçlere yoğunlaşması gerektiğini savunmuştur. Çünkü, göçün içinde görülen ufak bir değişim bütün sistemi etkileyebilmektedir. Ayrıca Faist, insanlara değil, ülkeler arasında oluşan bağlantıların varlığı üzerinde durmuş ve bu bağlantıların göç hareketlerinin yaşanmadan önce mevcut olduklarını savunmuştur (Faist, 2003: 82–83).

Sonuç olarak, Göç Sistemleri Teorisine göre, göç hareketlerinin gerçekleşebilmesi için göç sisteminde yer alan ülkelerin birbirlerine yakın olmasından daha çok aralarındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler önem arz etmektedir. Göç hareketinin gerçekleşmesi için çok kutuplu sistemlere bağlı dağınık şekilde yaşayan ülkeler kendileri ile benzeyen ülke vatandaşlarını göçmen olarak kabul etmektedir. En fazla göç gönderen ülkeler, genellikle birden çok göç sistemine mensup olan ülkelerden oluşmaktadır. Ayrıca sistemlerin istikrarlı bir yapıya sahip olmamasına bağlı olarak ülkeler ekonomik dalgalanma, toplumsal değişme ya da siyasi nedenlerden dolayı sisteme dahil olabilmekte ya da sistemden ayrılabilir (Abadan Unat, 2017: 38).

2.6.9. Ulus-aşırı Göç Teorisi

Ulus-aşırı Göç Teorisi, küreselleşme olgusuyla birlikte daha önce bahsedilen tüm teorilerin evrilmesi sonucu ortaya çıkan göç teorisidir. Teoriye göre, küreselleşme ile gelişen ve hızlı bir değişim yaşayan ulaşım ve iletişim teknolojileri, göçmenlerin göç ettikleri bölgelerle ilişkilerini sürdürmede kolaylık sağlamıştır (Güllüpinar, 2012: 75). Ulus-aşırı Göç Teorisi göç süreçlerinde yaşanan sürekliliği, geriye göç, zincir göç ve nüfus akımlarının doygunluğu kavramlarını açıklamış, göçün zaman ve mekana bağlı olarak yaşanan olaylar serisi sonucu oluşan dinamik bir süreç olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu teori, sosyal ağ teorilerini geliştirmiş, göçmen ağlarının hazır olmadığını savunarak göçmen ağlarının ne şekilde oluştuğu ve bu ağların fikirlerin, sembollerin

bilginin ve malların dolambaçlı hareketini nasıl sağladığı sorusuna cevap aramaya çalışmıştır (Şenol Sert, 2016: 41-42).

Tüm devletlerin sahip olduğu sembolik ve sosyal ağların, örgütlerdeki konumlarının ve birleşiminden oluşan ulus-aşırı sosyal alanların (Faist, 2003: 61), Ulus-aşırı Teori ile varlıkları kavramsallaştırılmaktadır. Bunun yanı sıra, Ulus-aşırı Göç Teorisi, göçün nedenlerine odaklanmak yerine, göç alan ülkelere göç etme ve bu ülkelere uyum sağlama şeklindeki yeni gerçekliği tarif etmeye uğraşmakta ve özellikle, siyasi sınırlar arasında ekonomik ve sosyal gelişme arayışına girmiş olan göçmenlerin oluşturduğu ilişki ağları üzerinde durmaktadır (Özcan, 2017: 205). Kısacası, Ulus-aşırı Göç Teorisi hem göç alan hem de göç veren ülkelerdeki kültürel ekonomik, siyasi ve sosyal çevrelere aktif bir şekilde bağlı olan göçmenleri inceleyerek göç sebeplerini anlaşılır kılmış ve böylece sisteme yeni göç alanı hakkında katkı sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI GÖÇ VE TOPLUMSAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ

3.1. Devlet-altı/içi Güvenlik Sorunlarının Anlaşılmasında Yeni Bir Girişim Olarak Toplumsal Güvenlik Anlayışı

Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarında güvenlik üzerine öznel bir düşünce sistemi ortaya koymakta, 1990'larda somutlaştırdığı çok boyutlu güvenlik tanımlaması ile güvenlikleştirme yaklaşımının kapsamını genişletmektedir. Kopenhag Okulu, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları, rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklü yeni koruma yetenekleri olarak tanımlamıştır (Kılıçaslan, 2016: 51). 1990'lı yıllarla birlikte tırmanışa geçen toplumlar arası çatışmalarla birlikte, doğrudan bireyi ve toplumları ilgilendiren sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda, Kopenhag Okulu da toplumsal güvenlik üzerinde daha fazla durmaya başlamıştır. Güvenlik tartışmalarında daha geçerli bir hal almaya başlayan toplumsal güvenlik kavramını incelemelerine dahil etmiş, incelemelerinin başlangıç noktasını devlet ve toplum arasındaki ayırım üzerine kurmuştur. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında Wæver, toplumsal güvenlik üzerine yoğunlaşmış ve daha da gelişmesini sağlamıştır (Ağır, 2013: 63; Sandıklı ve Emeklier, 2012: 50).

3.1.1. Toplumsal Güvenlik Kavramının Ortaya Çıkışı ve Genişleyen Güvenlik Tartışmalarında Toplumsal Güvenlik

Devlet-dışı aktörlerin güvenlik çalışmalarındaki artan önemi, Uluslararası İlişkiler disiplininde yaşanan önemli gelişmelerden birisi olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte devletler ve onları oluşturan insan toplulukları arasında yaşanan çatışmalardaki dikkat çekici artış, toplumsal grupların karşılaştıkları güvenlik tehditlerine yönelik ilgiyi arttırmış ve ortaya yeni güvenlik sorunlarının çıkmasına neden olmuştur (Ağır, 2013: 63). Bu döneme kadar sadece devlet güvenliği ile ilgilenen sistemde çatlaklar oluşmaya başlamış ve sadece devlet güvenliğinin korunmasının yanı sıra tüm güvenlik alanları için en önemli kavram olan "ulusal güvenlik" kavramına odaklanılmıştır.

Uluslararası İlişkilerde, devletin ve yurttaşlarının güvenliğinin sağlanması anlamına gelen "ulusal güvenlik" kavramı tüm güvenlik alanları için anahtar kavram olmasına rağmen, ulus en az incelenen güvenlik birimi olmuştur. Sistem, korunması gereken en önemli nesne olarak devleti

görmüş ve devletten dolayı askeri sektöre odaklanmıştır. Eğer korunması ve odaklanması gereken şey ulus ise ele alınması gereken sektör askeri sektör değil, toplumsal güvenlik sektörü olmalıdır (Wæver, 2015: 259). Soğuk Savaş sonrası dönemde literatüre girmiş olan toplumsal güvenlik kavramı, bir devletin himayesi altında yaşayan toplumlara yönelik tehditler için kullanılmaya başlamıştır (Yenal, 2015: 242).

İlk kez Buzan tarafından “People, State and Fear” adlı kitabında kullanılan toplumsal güvenlik kavramı, askeri, politik, ekonomik ve çevresel güvenlik sektörlerinin beşincisidir. Buzan (2015)’a göre toplumsal güvenlik, geleneksel kültür, dil, din ve ulusal kimlik türleri ile devletin geleneklerini sürdürülebilir şekilde ifade edilmesidir. Toplumsal güvenlik kavramı devletten bağımsız kendi kendilerini yeniden üretebilen ve varlıklarını devam ettirebilen, ampirik açıdan zaman ve mekana göre değişebilen kimlik grupları olarak tanımlanmaktadır (Wæver, 2015: 262). Ayrıca devlet güvenliğinin kategorilerinden biri olarak görülmüş olan toplumsal güvenlik kavramı, Avrupa’nın hem doğusundaki (parçalanmalar ve etnik milliyetçiliğin yeniden canlanması) hem de batısındaki (bütünleşme sorunlarının anlaşılması çabaları) olaylara karşı bir tepki olarak da algılanmıştır. Bu yüzden, analitik bir kavram olan toplumsal güvenlik daha çok Avrupa bağlamında ele alınmış ve kendi başına güvenliğin referans nesnesi olmayı başarmıştır (Roe, 2017: 178). Böylece toplumsal güvenlik, bireysel ve evrensel güvenlik düşünceleri arasında yerini almıştır.

Küresel güvenlik açısından devletlerden ziyade toplumların etkilendiğini savunan Kopenhag Okulu’na göre toplumsal güvenlik, devlet merkezli güvenlik anlayışının göz ardı ettiği kimlikleri olan ama egemenlikleri olmayan toplumlara görünür kılmaya başlamıştır (Kılıçaslan, 2016: 53). Okul toplumsal güvenlik yaklaşımını etnik temele dayalı çatışmalar ve kimlik sorunları bağlamında oluşturmuş ve toplumsal güvenliğin geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Birdişi, 2017: 145). Kısacası, Kopenhag Okulu’nun toplumsal güvenlik ile ilgili çalışmaları, mevcut güvenlik teorilerindeki önemli bazı zayıf noktalara vurguda bulunan değerli bir girişimi temsil etmektedir (Ağır, 2013: 72). Özellikle toplumsal güvenliğe odaklanan Wæver, kavramı bir kimliğin algılanan tehdide karşı savunulması olarak açıklamıştır (Wæver, 2015: 259). Ona göre toplumsal güvenlik, siyasi güvenlikle yakından bağlantılı olmasına rağmen siyasi güvenliğin aksine kolektif yapılar ve onların kimlikleriyle ilgilenmekte ve ayrıca, “biz” kimlikleri savunmak için alınan öneme işaret etmektedir (Wæver, 2015: 262). Kısacası toplumsal güvenlik, toplumların ortak kimlik hissini ortaya çıkarılması sonucunda ön plana çıkmış, ayrı etnik, ulusal ve dini kimliklerin korunması olarak tanımlanmıştır (Roe, 2017: 180).

Soğuk Savaş sonrası dönemde devletler arası savaşların azalması ve yerini devlet içi çatışmaların almasıyla birlikte toplumsal güvenlik, sadece güvenlik anlayışının genişlemesini içermekle kalmamış, ayrıca devlet merkezli bakış açısının dışında etnik ve dini gruplar gibi diğer referans nesnelere güvenlik analizinin içerisine dahil edilmesine de yol açmıştır. Buna bağlı olarak

ulusal güvenlik anlayışı, tüm güvenlik alanı için öncelikli kavram haline gelmiş, devlet güvenliği ile eşit sayılmaya başlamıştır (Ağır, 2013: 68-69). Böylece diğerlerine göre daha güçsüz olan, diğerlerinin baskıcı ve saldırısı altında kalan ulusların ve kültürlerin baskın uluslar tarafından asimile edilmesi engellenmiştir (Birdişli, 2017: 130).

Küreselleşme ile genişleyen güvenlik alanı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tehditler, toplumsal güvenliğin daha da ciddiye alınmasına sebep olmuştur. Devletlerarası savaşların azalmasıyla iç sorunlarına yoğunlaşan devletlerde bulunan azınlık nüfus bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde homojen uluslara sahip devletler istisnai konumdadır ve ulus-devletlerin büyük çoğunluğunda önemli derecede azınlık nüfus bulunmaktadır. Bu durum, toplumsal güvenliğin ciddiye alınması için önemli bir neden olarak görülmektedir. Diğer bir önemli neden ise, ulus veya ulus benzeri topluluklara benzemeyen diğer kimliğe dayalı grupların (çok kültürlü bir devlette yaşayan ırka dayalı azınlıklar ve yaşam stili açısından tanımlanan alt kültürler vb.) varlıklarını sürdürmelerine yönelik tehditlerin olduğunu iddia etmeleri ve buna göre hareket etmeleridir (Wæver, 2015: 261).

Sonuç olarak, genişleyen güvenlik tehditleri ile ortaya çıkan toplumsal güvenlik, her durumda güvenliğin referans nesnesi olmamaktadır. Toplumsal güvenlik, kolektif kimlik oluşumunun dinamikleri, yapıları ve kökenleri ile kimlikler ve çıkarlar arasındaki sorunlara bağlı olarak devreye girmektedir. Eğer ortada toplumsal kimliğe yönelik bir tehdit yoksa, güvenliğin referans nesnesi olarak ele alınmamaktadır. Fakat toplumsal kimliğin varlığı sorun olarak görülmeye başladığında ve herhangi bir topluluk bir gelişmeyi veya potansiyel bir durumu, kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak tanımladığında bir toplumsal güvenlik sorunu ortaya çıkmakta ve buna bağlı olarak güvenliği sağlayacak nesnelere oluşturulmaktadır (Ağır, 2013: 72-73). Bu durum özellikle Soğuk Savaş sonrası oluşan etnik nedenlere dayalı çatışmalarda görülmektedir. Yugoslavya'nın dağılması ve sonrasında o bölgede yaşanan çatışmalar buna bir örnektir.

Kısacası, 11 Eylül saldırılarından günümüze kadar yaşanan pek çok olay ve gelişme uluslararası ilişkilerin boyut ve niteliğini derinden etkilemiş ve toplumsal güvenliği genişleyen güvenlik tartışmalarının en önemli referansı haline getirmiştir (Birdişli, 2017: 148). Fakat gittikçe önemi artan toplumsal güvenlik yaşanan tüm gelişmelere ve çatışmalara rağmen sadece referans nesnesi olarak kalmış, devlet güvenliğinin önüne geçememiştir. Çünkü bir devletin sınırları içinde yaşanan her çatışma özelde farklı isimlerle adlandırılabilirse genele bakıldığında güvenlik sorunu olarak görülmektedir.

3.1.1.1. Birey, Toplum ve Devlet Bağlamında Toplumsal Güvenlik

Soğuk Savaş sonrası insanlık trajedilerinin uluslararası sistemde yoğun olarak yer almaya başlaması birey güvenliğinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu dönemde bireylerin gereksinimlerine ağırlık verilmiş ve bu gereksinimlerin sağlanmasına yönelik teşviklerde bulunulmuştur. Birey güvenliği, diğer güvenlik nesnelere kadar kolay tanımlanamamaktadır. Çünkü bireyler için güvenlik, içinde birçok etkeni barındırmakta (yaşam, sağlık, statü, özgürlük, vb.) ve bundan dolayı kavram karmaşık bir hal almaktadır (Buzan, 2015: 49). Bireyin sahip olduğu hakları korumak devletin görevi olmasına rağmen, bireyin dışında gelişen tehditler, devlet tarafından engellenemediğinde doğrudan bireyin özgürlüğüne tehdit oluşturmaktadır (Aksu ve Turhan, 2012: 72). Birey güvenliğinin korunamaması sonucunda kaybedilen hakların yerine yenisi koyulamadığında (yaşam, statü, uzuvlar) ortaya en önemli toplumsal güvenlik sorunu çıkmaktadır (Kaygusuz, 2007: 143).

Bireylere yönelik bu tehditler, bireylerin toplumsal, ekonomik ve politik baskılar oluşturan bir çevreyle bütünleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bireylere karşı toplumsal tehditler; fiziksel (yaralama, öldürme), ekonomik (gasp, iş ya da kaynaklara ulaşımı engelleme), haklara karşı (hapsedilme, haklardan yoksun bırakma) ve son olarak kanun ve statüye yönelik (küçük düşürme, rütbe indirme) olmak üzere dört farklı biçimde oluşturulmaktadır (Buzan, 2015: 50). Tüm bu tehditler sonucunda oluşan birey güvensizliği bütün düzeylerde ve sektörlerde hissedilmektedir. Fakat, güvensizliğin biriktiği esas alan olan bireyler, en güçlü ifade olanaklarına sahip olmalarına rağmen ellerinde bulunan kısıtlı güçlerinden dolayı kendilerini koruyamazlar (Buzan, 2013: 169). Aksine, bazı durumlarda yaşanan anlaşmazlıklar, devletin bütünlüğünü tehdit ederek ulusal güvenliğin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Bireylerin oluşturduğu toplumların güvenliği de toplumsal güvenlik içinde yer almaktadır. Burada toplumsal güvenlik kavramının en temel zorluğu toplum kavramının kendisinden kaynaklanmaktadır. En genel anlamıyla, toplum, bir devlette bulunan dil, din, kültür ve diğer gelenekleri ortak olan bir grup insanın varlığını ifade etmektedir. Aynı zamanda toplumlar, “biz” kelimesinin kullanılmasına imkan tanıyan ortak kimlik hissinin ortaya çıkardığı birimler olarak da görülmektedir. Toplumsal güvenlik, toplumların biz kimliklerinin korunmasıyla ilgilenmektedir. Aksi takdirde, toplumun kimliğini kaybetmesi o toplumun yok olmasına neden olmaktadır (Roe, 2017: 178). Tüm toplumsal gruplar, toplumsal güvenlik kapsamında kullanılan ‘toplum’ kavramını karşılayamamaktadır. Toplumun, toplumsal gruplardan ayırt edilmesi gerekmektedir. Çünkü toplumun üyeleri, sadece ortak nitelikleri paylaşmakla kalmamakta, bunun yanında bir halk, ulus ya da topluluk gibi bir varlık oluşturdukları duygusuna sahip olmaktadırlar (Ağır, 2013: 79-80). Güvenlik analizi açısından ise sosyal gruplardan farklı olan toplumlar, uluslararası sistemde birimler olarak faaliyet gösterebilmekte ve var olma hakkına sahip sürekli şeyler olarak görülmektedirler

(Roe, 2017: 180). Wæver (2015: 261-264)'a göre ise toplumsal güvenlik bir toplumun sahip olduğu dil, din, kültürel kimlik gibi değerlerine yönelik tehdit unsurlarına karşı verdiği güvenlik mücadelesinden kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Yani, her toplum kendi değerlerini yansıtan bir kimliğe sahip olmakta ve onu korumak gibi doğal bir görev üstlenmektedir. Böylece toplumsal güvenlik, alt kültürlerin ve azınlıkların baskın kültürler tarafından asimile edilmesine engel olmakta, toplumda ayrımcılık ve ötekileştirmenin önüne geçmeye çalışmaktadır (Birdişli, 2017: 130).

Toplumsal güvenliğin korunması ve sağlanması için referans nesnesi olarak görülen bir diğer unsur devlettir. Devlet, toplumsal güvenliğin hem güvenlikleştiricisi hem de güveniksizleştiricisidir. Toplumsal güvenliğe yönelik tehditler, devlet tarafından tanımlanmakta ve tanımlandıkları tehdit türüne göre önlemler alınmaktadır. Devlet tehditleri önlerken kendi toplumunu koruyarak azınlıkları tehdit ederse, azınlıklar kendilerini korumak için devlete karşı harekete geçmektedirler (Çakmak, 2007: 26; Ağır, 2013: 84). Devletler toplumsal güvenliğe yönelik tehditleri askeri ya da politik olarak algılamakta karşısındaki aktörler toplumsal güvenlik kaygısı ile hareket etmektedirler. Bundan dolayı devletlerin toplumsal güvenlik adına koruması gereken asıl kriter kendi ait oldukları toplum (etnik, dini anlamda bağlı olan) değil, devletin egemenliği olmalıdır. Egemenliğini güvence altına alan devlet güvencedir (Kaygusuz, 2007: 143). Sonuç olarak toplumsal güvenliğin referans nesnelere sayılan birey, toplum ve devletten bir tanesinin varlığını kabul ederek diğer iki tanesini göz ardı etmek güvenliğin sağlanmasını imkansız hale getirecektir. Herhangi bir nesnenin ya da düzeyin tek başına güvenliği sağlayamayacağı, her biri için diğer bir düzeye ihtiyaç olduğu görülmektedir.

3.1.1.2. Toplumsal Güvenliğin Bölgesel ve Uluslararası Boyutları

Dünya üzerinde var olan her toplumun bağlı olduğu bir devlet bulunmaktadır. Bu devletler homojen bir topluma sahip olabildiği gibi birkaç toplumun birleşmesiyle de oluşabilmektedir. Farklı toplumların oluşturduğu devletlerde, etnik, dini ve kültürel olarak bazı sorunlar yaşanabilmekte ve bu sorunlar, devlet-içi sorunlar olmaktan çıkıp bölgesel hatta uluslararası tehditlere dönüşebilmektedir. Özellikle, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan çatışmaların çoğu, temelinde içsel bir özellik göstermiş olmakla birlikte, bölgesel ve uluslararası yansımaları da neden olmuştur. Kopenhag Okulu'na göre bunun nedeni, güvenliğin iç ve uluslararası boyutları arasında kesin bir ayrımın olmamasıdır. Başka bir deyişle, devletlerin içinde yaşanan içsel çatışmaların ve bu çatışmalara bağlı olarak ortaya çıkan iç göçlerin ve insani acil durumların önce bölgesel çatışmalara ardından yayılmaya devam etmesiyle küresel boyutta bir tehdiye dönüşmesi istikrarı zedeleyici başka sorunlara neden olmaktadır (Ağır, 2013: 84).

Yeni kuralsız ve kaotik uluslararası sistemde toplumsal güvenlikten bahsedilebilmesi için, bölgesel güvenlik oluşumlarının birden çok güvenlik bölgesine dahil olan sorunlara sahip olması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2014: 80). Farklı coğrafyalarda farklı tehdit algıları ve riskler olduğunda,

bölgesel düzeyde ele alınan toplumsal güvenlik, devletlerarası ilişkilerde kendi yansımalarını bularak, sadece yakın çevresini değil tüm dünyayı etkileyebilmektedir (Buzan, 2013: 170). Her ne kadar toplumsal güvenlik, devletler tarafından uluslararası sorun haline getirilse de alınmak istenen önlemler her zaman devletten devlete farklılık göstermektedir. Bazı devletler sadece iç ve bölge sorunlarıyla ilgilenirken bazı devletler kendinden çok uzakta bulunan devletlerin de güvenlik tehditlerine müdahil olabilmektedir (Dedeoğlu, 2014: 85). Bu durumun sebebi, devletlerin ortak bir etnik yapıya veya dine bağlı olmasından kaynaklanabildiği gibi bazen de devletlerin sahip oldukları güçlerini diğer devletlere gösterme çabasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, benzer ya da aynı tehdit kaynakları nedeniyle bir toplumsal güvenlik sorunu sınır aşan bir eğilime dönüşebilmekte, toplumsal güvensizlik yaşayan toplum gruplarının ayrılıkçı talepler dile getirmelerine ve devletin egemenliğinin sorgulamasına yol açabilmektedir. Fakat asıl unutulmaması gereken şey, güvenliğin rekabetçi ortam normu içinde tanımlanması gerektiğinden, her tehdidi ulusal tehdit olarak değerlendirme kolaycılığına kaçılmaması gerekliliğidir (Buzan, 2015: 106).

3.1.2. Toplumsal Güvenlik Kavramının Eleştirisi ve Toplumsal Güvenlik Çıkmazı

Günümüzde yeni güvenlik çerçevesinin önemli bir boyutu olarak Kopenhag Okulu tarafından ortaya koyulan toplumsal güvenlik kavramı, tüm çevreler tarafından kabul edilmediği gibi eleştirilere de maruz kalmıştır. Toplumsal güvenliğe karşı yapılan en temel eleştiri Bill McSweeney tarafından gelmiştir. McSweeney, Kopenhag Okulu'nun toplumsal güvenliğini ve buna bağlı olarak kimliğin somutlaştırmasını eleştirmiş, toplumların ve toplumsal kimliklerin doğal olarak var olan şeyler olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, toplumlar, devletler gibi gözlemlenebilecek güvenlik dinamiklerinin nesnelere değildir. İkinci eleştiri nedeni ise; toplumsal güvenliğe yönelik tüm kaygı ve saldırı durumlarında bunu dile getirenin devlet adına konuşan hükümetlerin ya da siyasi partilerin olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal güvenliğe yönelik yapılan tüm tehditlerin devlete karşı yapılmış sayıldığı ve bu yüzden toplum ve devlet güvenliğinin aynı şey olduğu kanaatidir. Fakat Kopenhag Okulu'na göre devlet güvenliğine karşı duyulan kaygı egemenlik üzerinden dile getirilmekteyken; toplumsal güvenliğe karşı duyulan kaygı kimlik üzerinden dile getirilmektedir. Ayrıca Kopenhag Okulu, toplumsal güvenliğin devlet güvenliği olarak görülmediğini, azınlıkların kaygılarının devlet tarafından yok sayılması ve gündeme getirilmemesiyle açıklamıştır (Ağır, 2013: 104-106; Roe, 2017: 187).

İkinci eleştiriye bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer eleştiri ise, toplumsal güvenliğin seslendirilmesinin siyasi sonuçlarıyla alakalıdır. Yani Kopenhag Okulu'nun genişlettiği toplumsal güvenliğe yönelik algılanan tehditlerin politikacılar tarafından ırkçı ve yabancı düşmanlığı olarak kullanılması ile saldırıların meşru hale getirilme kaygısıdır. Fakat Wæver' a göre sonuç ne olursa olsun bu durum göze alınmaya değer bir risktir. Son eleştiri ise toplumsal güvenliğin Avrupa dışında çok geniş çaplı kullanılıp kullanılmadığı üzerine olmuştur (Roe, 2017: 188).

Tüm bu eleştirilere rağmen toplumsal güvenlik günümüzde en çok kullanılan ve korunması gereken ikinci referans nesnesidir. Tüm bu eleştiriler sonucunda ortaya çıkan toplumsal güvenlik çıkmazı kavramı güvenlik çıkmazı ile toplumsal güvenlik kavramının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Toplumsal güvenlik çıkmazı bir toplumun kendi kimliğini güçlendirmek için toplumsal güvenliğini artırmaya yönelik yaptığı tüm girişimlerinin, ikinci toplumun, birinci toplumun kimliğini zayıflatması ile toplumsal güvenliğini azaltması durumunda ortaya çıkmaktadır (Roe, 2017: 185). Toplumsal güvenlik çıkmazında asıl vurgulanan kimliktir. Burada söz konusu olan toplumun din, dil, gelenekler gibi kültürlerini korumak ve bekasını sağlamak için diğer toplumlara ötekileştirilerek düşman haline getirilmesidir (Ağır, 2013: 102-103). Toplumsal, güvenlik çıkmazı durumlarında bir toplumun diğer toplum üzerinde kültürel özerklik stratejisi mi yoksa siyasi özerklik stratejisi mi uygulandığını anlamak ve bu konuda emin olmak zordur. Buna karşın en kötü olasılığı düşünmek ise hiç çözülemeyen bir çatışma sarmalına neden olmaktan başka bir şey değildir (Roe, 2017: 186). Kısacası, toplumsal güvenlik çıkmazı, geleneksel güvenlik çıkmazlarının atladığı askeri olmayan dinamiklere işaret eden etnik çatışmaların bir açıklaması olarak da görülmektedir.

3.1.3. Toplumsal Güvenliğe Yönelik Tehditler ve Toplumsal Güvenliğin Savunulması

Toplumsal güvenliğe yönelik tehditlerin nesnel tanımları, en az devlet güvenliğine yönelik tehditleri tanımlamak kadar zordur. Çünkü bir toplumsal gruba ne tür eylemlerin zarar vereceğini belirlemek oldukça güçtür. Bunun nedeni, toplumların kimlik inşalarında farklı hassasiyetlere sahip olmasından dolayı güvenlik ihtiyaçlarının nasıl ve neye göre tanımlandığı belirsizliğidir (Ağır, 2013: 86). Toplumsal güvenliğe yönelik tehditler, gerçek ne olursa olsun toplumun “biz” kimliğinin sorgulanması hissine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tehditler, toplumların kimliklerini ifade etmelerine yönelik baskılardan başlayarak sürekli olarak kendini yeniden üretmesine kadar uzanmaktadır. Buzan’a göre toplumun özüne ait değerlerin (dil, isimler, kıyafetlerin kullanımı, din ve eğitim yerleri) yok edilmeye çalışılması (kültürel temizlik) ile toplum üyelerinin sınır dışı edilmesi ya da öldürülmesi (etnik temizlik) toplumsal güvenliğe yönelik tehditlerdendir. Bu tehditlerin uygulanması ile bir nesilden diğer bir nesile aktarılacak olan kimliğin yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı oluşan toplumsal güvenlik tehditleri çoğunlukla devletin dışından değil, içinden gelmektedir (Buzan, 2015: 112).

Toplumsal güvenliğe yönelik tehditleri yatay rekabet, dikey rekabet, nüfusun azalması ve göç olarak açıklayan Wæver (2015: 264)’a göre, yatay rekabet, bir ülkede bulunan küçük halk topluluğunun aynı yerde yaşamaya devam etse bile komşu ülke topluluklarının öne çıkan kültürel ve dilsel etkilerinden dolayı yaşam şekillerinin değişmesi durumudur. Yatay rekabet tehditleri, baskı, asimilasyon ve azınlıklara karşı ayrımcı uygulamalara yol açabilen ve alt-kimlik gruplarının homojenleştirilmesini içeren ulus-devlet inşası süreçleri ile ilgili olabilmektedir. Dikey rekabet ise, daha çok niyete dayalı olarak ayrılıkçı veya bütünleştirici bir sürecin dayatılması sonucunda kimliğin

değiştirilmesine denmektedir. Burada bütünleştirici duruma örnek Avrupa Birliği (AB) gösterilirken, ayrılıkçı duruma Quebec ve Katalan gösterilmektedir. Daha küçük olan toplumlar, alt kimliklerin baskı altına alındığı dikey rekabet koşullarında, kendilerini eskisi gibi görmeyi bırakmaktadır. Üçüncü bir tehdit olarak görülen nüfusun azalması da veba, savaş, açlık, doğal felaketler veya yok etme politikaları ile ortaya çıkmaktadır. Sonuncusu ve Wæver'a göre en önemli olan tehdit ise göçtür. Göç, X halkının, Y halkı tarafından istila edilmesi ve buna bağlı olarak kendine has tüm değerlerini kaybetmesi sonucundan kimlik ve nüfusun değişmesidir. Bu tehdit türü sadece devlet içinden değil; küçük devletlere, kendilerinden daha büyük komşu devletler tarafından ya da küresel düzeyde uygarlıklar çatışması söylemi bağlamında olabilmektedir. Göç eden toplum, göç alan toplumun kimliğini tehdit etmesi, göçün tehdit olarak algılamasına, göçün yoğunluğuna ve göç alan toplumun bütünleşme kapasitesi ile kimliğinin inşa sürecine bağlı olarak değişebilmektedir (Ağır, 2013: 91).

Buzan tarafından güvenliği korumak için ortaya atılan beş referans nesnesi de toplumsal güvenlik açısından tehdit oluşturabilmektedir. Askeri güvenlik sektörü açısından bakıldığında, toplumsal güvenliğe yönelik tehdit nüfusun azalmasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir grubu temsil eden rejimin, diğer azınlıkları bastırmak adına askeri güçlerini kullanması ile sonuçlanmaktadır. Politik sektörde ise, toplumsal güvenliğe yönelik tehdit toplumun ait olduğu devletin hükümetinden gelmekte ve azınlıkların bastırılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ekonomik sektör, teknolojinin gelişmesiyle küreselleşen dünyanın ait olduğu kimlikleri yok ederek tek tipleşmeye neden olmaktadır. Son olarak çevre güvenliği sektöründe, toplumsal güvenliğe yönelik tehditler belirli bir bölgede ortaya çıkmakta, kültürün bulunduğu bölgeye adapte edilmektedir. Bu durum bazen insanların varlıklarını tehlikeye sokmaktadır (Roe, 2017: 180-181).

Bazı toplumsal güvenlik sorunlarında, yukarıda sayılmış olan tehditlerin hiçbiri var olmayabilir. Dilin kendiliğinden yavaşça ortadan kaybolması, bir toplumun bazı koşullar (işsizlik, eğitim görme, evlenme vb.) sonucunda dışarıya göç vermesi gibi durumlarda da bir toplumsal tehdit ortaya çıkabilmekte ve bir toplumu yok edebilmektedir. Fakat her ne olursa olsun tüm toplumsal tehditler her daim "kimlik" ile ilgili olmaktadır (Wæver, 2015: 267). Asıl olan, ortaya çıkan bu durumların tehdit olarak algılanıp algılanmaması durumudur. Algılanan bu toplumsal tehditleri kimi zaman politik tehditlerden ayırt etmek zordur. Bunun nedeni toplumsal tehdit olarak görülen bazı durumların devletler tarafından siyasallaştırılmasıdır. Bu yüzden günümüzde toplumsal tehditler askeri ve politik tehdit olarak da görülmektedir (Buzan, 2015: 111).

Toplumsal güvenliğe yönelik tehditler her açıdan birbirlerinden farklı olsalar bile sonucunda bir toplumun varlığını yok etme amacı taşımaktadır. Toplumlar, karşı karşıya kaldıkları tehditlere temel olarak iki şekilde karşılık vermektedirler. Birincisi, toplumsal güvenliğe karşı yapılan tehdidi askeri güvenlik sektörüne taşıyarak devlete ait araçları kullanarak; diğeri ise, toplumun kendi çabalarıyla yürüttüğü faaliyetlerle karşılık vermesidir. Bu faaliyetler ya kültürel ya da siyasi şekilde

yapılarak toplumların milliyetçilik tarafları güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Kültürel olarak güçlendirmek için genelde okullar ve dini yerler kullanılırken; siyasi açıdan güçlendirmek için toprak temelli devlet yönetimini güçlendirecek yönetim tarzları uygulanmaktadır (Wæver, 2015: 267; Roe, 2017: 183). Sonuç olarak, toplumsal güvenliği tehdit edilen bir toplumun en temel koruması gereken şey toplumsal kimliğidir. Bunun için yapması gereken kendine ait tüm imkanları kullanmasıdır. Dilin, dinin, kültürün ve o topluma ait tüm özel günlerin yaşatılması; sembollerin korunması gibi değerler o toplumun yok edilmesine karşı kullanılacak en önemli araçlardır. Toplumlar, toplumsal güvenliklerini korumak için gerekirse bağlı buldukları toplumdan bile ayrılmaktadır (Roe, 2017: 185).

3.2. Uluslararası Göçün Toplumsal Güvenliğe Etkileri ve Göçün Güvenikleştirilmesi

Uluslararası göç, bir kişi veya bir grup tarafından herhangi bir sebeple isteğe bağlı ya da zorla; yasal ya da yasadışı şekilde gerçekleştirilen ve ülke sınırlarını aşan yer değiştirme hareketine denmektedir (Yalçın, 2004: 17). Göç edenler, göç ettikleri ülkelere kendi kültürel karakterlerini, dinlerini, dillerini ve kimliklerini de götürmektedirler (Kaplan ve Chacko, 2015: 129). Bazı durumlarda göç edenler gittikleri ülkelerin kültür ve kimliğiyle birleşerek ortak yeni kimliklerin ortaya çıkmasına sebep olurken; bazı durumlarda göç edenler, ait oldukları kimlikleri korumaya çalışmış ve üst kimlikleri benimsememişlerdir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 250). Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası göç hareketlerine maruz kalan toplumlar, toplumsal kimliklerinin korunması gerektiğine inanmışlardır (Çağırkan, 2016: 2617).

Uluslararası göçe karşı toplumsal güvenliğini korumak isteyen ülkeler göçü güvenikleştirmeye başlamıştır. Güvenikleştirme, referans nesnesinin güvenikleştirici aktörler tarafından söz eylem yoluyla dinleyiciye empoze etmesi durumudur. Yani, tehdit altında gösterilen ve güvenliğinin sağlanması gereken konunun (referans nesnesi) toplumda söz sahibi olan aktörler (güvenikleştirici aktörler) tarafından güvenlik sorunu olarak dile getirilmesi (söz eylem) ve dinleyici konumda olan ülkenin “yerli” halkının buna inanması ile ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki birincil güvenikleştirici aktörler olarak hükümetler, bürokrasi, siyasi liderler ve medya gösterilebilmektedir (Özerim, 2012: 20). Bu çerçeveden bakıldığında, güvenikleştirmenin üç temel aşamasından söz edilebilmektedir. Bu aşamalar; mevcudiyete dair varoluşsal tehditler, var olduğu söylenen tehdidin ortadan kaldırılmasına yönelik alınan istisnai önlemler ve dinleyici kitlenin tehdit durumuna inanarak alınan tüm olağanüstü kararları kabul ederek onaylaması şeklinde sayılabilmektedir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 61). Özetle, bir sorunun güvenlik problemine dönüşebilmesi için güvenikleştirici aktör tarafından o konunun güvenikleştirilmek istenmesi ve sonrasında “yerli” halk tarafından bu sorunun tehdit olarak görülmesi gerekmektedir. Sorunun tehdit olarak görülebilmesi de aktörlerin söylemleri ve eylemlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Aktörlerin siyasi alanlarda güvenikleştirme yolunu tercih etmelerinin nedeni güvenlik kavramının dinleyici kitle üzerinde yarattığı otorite durumudur.

Böylece güvenikleştirilen her durum kaynak aktarımı, özgürlüklerin kısıtlanması gibi uygulamaların meşru kılınmasını sağlayarak toplumu kontrol altına alabilmektedir (Bilgin, 2010: 43). Özellikle yaşanan uluslararası göç hareketlerinin göç alan ülkenin kültürel yapısında istenmeyen değişikliklere yol açarak, ülkenin toplumundan baskın olabileceği fikri empoze edilmeye çalışılmaktadır. Böylece sahip oldukları değerlerin asimile olacağına inandırılan bir toplum oluşturularak uluslararası göç güvenikleştirilmeye çalışılmaktadır.

Soğuk Savaş öncesi dönemde yaşanan göç hareketleri doğal ve ekonomik sebeplere bağlı yaşandığından ve göç edilen ülkelerin işgücü açığına sahip olmasından dolayı göçmenler sıcak bir şekilde karşılanmış ve her alanda ucuz işgücü olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise, olası nükleer savaş korkusu ve yaşanan petrol kriziyle ekonominin bozulması göç hareketlerini durdurmuştur. Ayrıca, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısı, aynı ülke içinde yaşayan ya da göç eden toplumların kimliklerini bastırmasına neden olmuştur. Çünkü bu dönemde devletler için en önemli konu kendilerini diğer devletlerin saldırılarına karşı korumak yani, dış güvenliklerini sağlamaktır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, devletlerle özdeşleştiği düşünülen bastırılmış kimlikler tekrardan ortaya çıkmış ve “ben kimim?” sorusunun oluşmasına neden olmuştur. Toplumların bu kimlik arayışı zamanla etnik ve dinsel ayrımlarında belirmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle yaşanan uluslararası göç hareketlerinin düzensizleşmesi ile daha da ön plana çıkan toplumsal güvenlik kavramı, hükümetler ya da diğer aktörler tarafından bir güvenikleştirme aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, aktörlerin uluslararası göçü denetim altına alma yolundaki çabalarına göçü bir “sorun” ve hatta bir “tehdit” olarak inşa eden bir söylem de eşlik etmeye başlamıştır (Şirin Öner, 2016a: 14-15).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşme ile artan yasadışı göç hareketleri, kitlesel boyutlara gelip kontrol edilemediğinde göç alan ülkelerde ekonomik, siyasi ve toplumsal güvenliğe yönelik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uluslararası göçün yol açacağı en büyük tehditlerden birinin toplumsal yapıya olacağına inanan devletler, toplumsal kimlik ve kültürlerini korumak adına ülkelerinde yabancı düşmanlığı siyaseti yürüterek göçü engellemeye çalışmaktadırlar (Kicinger, 2004: 2). Buna bağlı olarak, Soğuk Savaş öncesi dönemde insan gücüne ihtiyaç duyan ülkeler, göç hareketlerini destekleyip sınırlarını göçmenlere açarken, Soğuk Savaş sonrası dönemde aynı ülkeler göçmenlerin toplumsal güvenliklerini tehdit ettiğini iddia ederek sınırlarını kapatmaya ve aynı zamanda toplumsal güvenlik üzerinden göçü güvenikleştirmeye başlamışlardır.

Belli koşullar altında dil, din, kültür, ulusal kimlik ve geleneklerin devamlılığı ile ilgilenen toplumsal güvenlik, bir grubun, topluluğun, ulusun kimliğinin varlığını tehdit ettiğinde güvenikleştirilme potansiyeli taşımakta ve büyük ölçüde, ulusal ve dinsel “biz” kimliklerinin güvenliğine odaklanmaktadır. Dolayısıyla değişen dünya ile ortaya çıkan uluslararası göç hareketleri, mültecilik, yabancılar, toplumsal kutuplaşma, ötekileşme, marjinalleşme, eğitim eksikliği, cinsiyet

ayrımcılığı, sosyo-ekonomik adaletsizlikler, salgın hastalıklar, kimlik mobilizasyonu gibi konularla devletlerin toplumsal kimliğini etkilemekte ve devletleri uluslararası göç konusunda toplumsal olarak güvenleştirmeye itmektedir (Bingöl, 2016: 29; Birdişli, 2017: 145).

Uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenliği etkilediğini savunan, güvenliği genişleten ve derinleştiren Kopenhag Okulu, özellikle Wæver, yaşanan her türlü göç hareketinin göç edilen ülkede bir toplumsal güvenlik sorunu oluşturduğunu ifade etmektedir. Wæver'a göre X halkı, Y halkı tarafından bir göç hareketine maruz kalmakta ve buna bağlı olarak kendi özelliklerini kaybetmektedir. Dolayısıyla, X halkı benliğini koruyamayacak ve olduğu şekilde kalamayacaktır; çünkü göç eden Y halkı, X halkının toplumsal yapısına etkilerde bulunacak ve toplumun var olan özelliklerini yeniden dizayn edecektir. Böylece, göç eden toplumun yoğunluğu, X toplumunun bir asimilasyon geçirerek, dil, din ve kültür olarak farklılaşmasına neden olacaktır (Wæver, 2015: 264). Dolayısıyla göç alan ülkelerdeki güvenleştirmeci aktör toplumsal yapısını ve kimliğini koruyabilmek, ayrıca toplumu bir arada tutabilmek için sığınmacı¹, göçmen², mülteci³ ve yasadışı göçmenleri tehdit unsuru olarak göstererek göçü güvenleştirmektedir.

Uluslararası göç hareketleri, ayrıca göç edilen ülke nüfusunun azlığına bağlı olarak demografik güvenliği de tehdit edebilmekte ve “yerli” halkın azınlık durumuna düşmesine sebep olabilmektedir. Özellikle göçmen gruplar arasında yaşanan çatışmalar ve suç oranlarının artışı ya da bu yönde yapılan algılar nedeniyle devletler, hükümetler, politikacılar veya medya toplumsal birliğin korunması için uluslararası göç hareketlerinin sınırlandırılması gerektiğini ifade etmektedirler. Sahip oldukları toplumsal değerlerin yok olacağı inancı halkta yabancı düşmanlığının oluşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla göçmenlere karşı ortaya çıkan entegrasyon eksikliği ve yabancı düşmanlığı sosyal istikrar açısından risk oluşturabilmektedir. Ayrıca göçmenlerin sosyal yardımlarla yaşayan ve ülkenin hizmetlerinden faydalanan kişiler olarak algılanmaları, “yerli” halk tarafından huzur ve refah bozan, iç güvenliği tehdit eden, yaşanan tüm suç ve terör olaylarında başat rol oynayan kişiler olarak aksettirilmektedir (Kicinger, 2004: 2-3).

Başka bir deyişle, göçmenlerle birlikte ortaya çıkan dil, din, kültür, mezhep ve etnik farklılıklar iç güvenliği tehdit etmektedir. Dolayısıyla göç karşıtı olan aktörler yaşanan tüm olumsuz vakalarda göçmenleri günah keçisi olarak göstermekte ve “yerli” halk üzerinde etki kurmaya çalışmaktadır

¹ İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Detaylı bilgi için bakınız: Bülent Çiçekli (Ed.), **Göç Terimleri Sözlüğü**, IOM Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, İsviçre, 2009, s. 43

² Uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir tanımı olmayan göçmen, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Çiçekli, a.g.e., s. 22

³ “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi”. Detaylı bilgi için bakınız: Çiçekli, a.g.e., s. 49

(Erdoğan, 2013: 282). Hükümetler tarafından yapılan bu söylemler, sadece sonradan gelen göçmenleri değil, daha önceden orada yaşıyor olan farklı grupları da ötekileştirmekte ve toplumsal dinamikleri harekete geçirerek ırkçılığı ve dini ayrımcılığı körüklemektedir (Erdoğan, 2013: 274). Ortaya çıkan bu ikililik var olan toplumun yapısını aşındırarak, uluslararası göçü bir kimlik pazarlığı haline getirmekte ve göç ile göçmeni politikleştirerek güvenlikleştirmeye çalışmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2016: 507).

Tablo 3: Bölgelerin Toplam Nüfusunun Bir Yüzdesi Olarak Uluslararası Göçmen Stoku

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Afrika	2.5	2.3	1.8	1.7	1.6	2.0	2.0
Amerika	4.8	5.1	5.6	5.9	6.3	6.6	6.7
Asya	1.5	1.3	1.3	1.4	1.6	1.7	1.8
Avrupa	6.8	7.3	7.7	8.7	9.6	10.1	10.5
Okyanusya	17.5	17.2	17.2	17.9	19.4	20.4	20.7

Kaynak: UN DESA, 1990; 1995; 2000; 2005; 2010; 2015; 2017

Tablo 3'te görüldüğü üzere Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ülkelerde bulunan göçmen sayısının nüfusa oranla artmaya başlaması, göçmenlere yönelik yükselişe geçen ırkçı ya da aşırı sağcı söylemlere ve bu söylemlerin bir "ulusal hassasiyet" üzerinden oluşturulmasına neden olmuştur. Bu durumunun, Soğuk Savaş sonrası konjonktürle ilgili olduğu düşünülmektedir. Zira bu konjonktür, ideolojik tartışmaların, yerini kültür–kimlik odaklı tartışmalara bıraktığı, teknolojik gelişmelerin de etkisi ile globalleşmenin standardizasyon sürecine karşılık bir direnç mekanizması olarak mikro ölçekli kimliklerin belirginleştiği bir muhteva arz etmektedir. Dolayısıyla, uluslararası göçü kavramsal düzeyde anlamak için, artık uluslararası kelimesinin kalbinin aslında "ulus" olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Bir ülkeden bir diğer ülkeye göç, milliyet farklılıkları ya da insanlar arasında milliyet ile bağdaştırılan farklılıklar yüzünden sonuçları olan bir olgudur (Bartram vd., 2017: 14).

Göçmenlerin 1990'lı yıllarda göç ettikleri bölgelerde işgücünde var olmaya başlamaları, dini ve kültürel yaşantılarının kendi kimlikleriyle doğru orantılı olmasından dolayı Batı ülkeleri göçmenlerin, Avrupa'nın kültürel birliğini parçaladıklarını ve Avrupa toplumuna uyum sağlayamadıklarını ileri sürerek sosyal güvensizliğin sorumluları olduklarını dile getirmektedirler (Arzheimer, 2009: 263). 1990'lı yıllardan sonra artan biçimde özellikle medya ve politikacılar tarafından dışardan gelenlere karşı toplumda sosyal bir korku inşa edilerek, göçmenlerin toplumsal güvenlik için risk oluşturacağı algısı yaratılmıştır. Bu bağlamda kimlik konusuna odaklanan aktörler, göç edenlerin yerel toplumun milli kimliğine, kültürel ve dini değerlerine zarar vererek değiştireceğini düşünmektedir (Meç, 2018: 133-134). Bu durum özellikle aşırı sağ partileri besleyen bir unsur haline gelmiş ve sağ partiler tarafından "göçmenlerin güvenlik açısından sorun

oluşturduğu”, düşüncesi merkez partilere güvenmeyen seçmenlere karşı kullanılmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013: 119). Diğer bir deyişle, göçmenleri güvenliği tehdit edici unsur olarak gören, aşırı sağ partiler için uluslararası göç ve göçmenler istismar konusu olmuştur (Türkeş Kılıç, 2018: 10).

Göçün suç olarak kabul edildiği bu süreçte, çok kültürlülüğe karşı çıkan ve göçmenlerin göç ettikleri ülkelerin değerleriyle örtüşemeyeceği, aksine göç alan ülkenin liberal değerlerini tehdit edeceğini savunan aşırı sağ partiler ve gruplar, kültürel farklılıklar nedeniyle, göçmenlerin topluma entegre olmakta zorlandıkları ve ekonomik açıdan yük oldukları yönünde deliller öne sürmekte ve toplumun bu konuda dikkatini çekmektedir. Örneğin kıyafet özgürlüğü, eşcinsel hakları, din özgürlüğü, kadın hakları gibi faktörler modern batı çizgisini oluşturan unsurlar olarak görülmekte ve ‘öteki’ olan göçmenlerin bu değerleri benimsemekte ve kabul etmekte zorlanacağı ifade edilerek göçmenlerin bu unsurlara karşı bir tehdit oluşturacağı kamuoyuna gösterilmektedir. Sorunun bu şekilde değerlendirilmesinin en önemli sebebi ise dinsel ve etniksel farklılıklardır (Goodwin, 2011: 11). Burada vurgulanmak istenen husus, göçmenlere yönelik tehdit algısında kültür ve kimlik eksenli faktörlerin belirgin bir biçimde ön plana çıkıyor olmasıdır. Ayrıca bu eksen üzerindeki faktörler, özellikle 11 Eylül saldırıları ile göçmenlerin sadece toplumsal adi suçlarla değil, terör olayları ile de beraber anılmaya ve resmedilmeye başlaması da sağ partilerin söylemlerini güçlendirmiştir. Uluslararası göç üzerinden yaşadıkları bu ‘tehdide’ ilişkin temel çözümleri ise sınırların kapatılması, göç ve mülteci haklarının kısıtlanması, sınırlarda görev yapan asker ve polisin yetkilerinin genişletilmesi ve askeri güvenlik önlemlerinin artırılması şeklinde olmuştur (Mandacı ve Özerim, 2013: 123).

Özetle, farklı zamanlarda farklı yerlerde yaşanan uluslararası göç hareketlerinden dolayı toplumsal güvenliğin tehdit edilmesi sadece yasadışı göçmenler ve sığınmacılar açısından sorunlara neden olmamış, göç alan ülke için de problemlere yol açmıştır. Dolayısıyla bazı toplumlarda sadece göçmenlerin uyum (entegrasyon) süreci sorgulanırken, bazı toplumlarda göçmenlerin kimlik, din, dil ve kültür yapıları da sorgulanmıştır. Bu kapsamda uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi, göçmenler ile “yerli” halk arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine, iki grup arasındaki uyumu yavaşlatarak “biz ve ötekiler” olgusunun oluşmasına neden olmuştur (Köşer Akçapar, 2016: 566-567). Yaşanan bu durum, özellikle son zamanlarda artış gösteren terör olayları ve milliyetçilik hareketleriyle birleşince, toplumsal kimliğini korumak adına hükümetler sınır güvenliği ve ulusal güvenlik alanlarında daha kapsamlı ve daha sıkı politikalar ortaya koymuşlardır. Burada göçün toplumsal güvenlik üzerinden güvenlikleştiriliyor olması çoğunlukla hükümetler ya da diğer siyasetler tarafından söylemsel olarak ifade edilerek, “yerli” halka empoze edilmeye çalışılmıştır (Oğuz Gök, 2016: 72). Diğer bir deyişle uluslararası göçün toplumsal güvenlik alanında yarattığı etkilerden dolayı acil önlenmesi gereken bir tehdit olgusu olarak hükümetler tarafından günlük pratiklerle ve toplumsal alanda içselleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, göç alan ülkede ırkçı eylemlerin ve yabancı düşmanlığının artmasını etkilemekte, göç hareketleri üzerinden propaganda ve politikalar

yapan hükümet ya da diğer politikacılara fırsatlar sağlamaktadır (Yazan, 2016: 15; Meç, 2018: 126-127).

Uluslararası göçün toplumsal güvenliğe etkileri, göç edilen ülkeden ülkeye değişebileceği gibi göç edilen ülkenin hükümetlerine, siyaset yapıcılarına ve medyasına göre de değişebilmektedir. Bu aktörlerin bazıları yaşanan göç olaylarının sadece, kimlik ve kültürü etkilediğini dile getirirken, bazıları ülkelerinde yaşanan her türlü güvenlik sorunundan göçmenleri sorumlu tutmaktadır. Wæver toplumsal güvenliği tehdit eden olguların sadece dil, din, kültür ve etnik yapı olduğunu ifade etmiş olsa da, hükümetler yaşanan terör olaylarının da bir toplumsal güvenlik sorunu olduğunu ve göçmen nüfusun artmasıyla yükselişe geçtiğini savunmaktadırlar. Başka bir deyişle, hükümetler göçü güvenlikleştirerek toplumsal güvenliklerini korumaya çalıştıklarını söyleyerek aslında sahip oldukları toplumu bir arada tutmaya çalışmaktadırlar. Yani uluslararası göç ile ortaya çıkan toplumsal tehditler kendiliğinden güvenlikleştirilmemekte, buldukları toplum üzerinde büyük etkiye sahip aktörler tarafından kendi istekleri doğrultusunda güvenlikleştirilmektedir.

Sonuç olarak, 1990'lı yılların başlarında uluslararası göçün güvenlik çalışmaları içerisinde yer bulması ve güvenlikleştirilmeye çalışılması ilginç bir gelişme olarak gösterilirken; 11 Eylül ve sonrasında yaşanan terör saldırılarının (Madrid (2004), Londra (2005), Paris (2015), Brüksel (2016), Manchester (2017) ve birçok küçük çaplı terör saldırıları) göç yolları kullanılarak yapılmış olması göçmenlerin, siyasiler ve medya tarafından suçlu ve potansiyel terörist olarak aktarılmasına ve toplum tarafından tehdit olarak algılanmasına ve böylece ötekileştirilmeye başlamasına neden olmuştur. Tüm bu yaşananlar sonucunda göçmenler, ülke vatandaşlarının işlerine ve evlerine, ülkelerin sınırlarına, ahlaki değerlerine, kolektif kimliklerine ve kültürel homojenliğine yönelmiş tehditler olarak görülmeye başlanmıştır. Tüm bu söylemler nedeniyle, göçmenlerin kontrol edilmesi hatta ülkeye girişlerinin engellenmesi üzerine politikalar yürütülmeye başlamıştır (Boswell, 2009: 589; Kaya, 2016: 9). Hatta, toplumsal güvenlik üzerinden uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi sadece devlet politikalarında değil, terörle ilgili raporlarda bile yoğun biçimde kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, göç ve göçmenlerle ilgilenen Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2003 yılında ilk kez "Uluslararası Terörizm ve Göç" adı altında bir rapor yayınlamış ve yine bu raporu aynı isimle 2010 yılında güncel gelişmeler ekseninde yenilemiştir (Özerim, 2012: 59).

3.3. Uluslararası Göçün Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Örgütler

Uluslararası örgütler, bir anlaşma ya da uluslararası hukuka ilişkin bir belgeyle kurulan ve kendine has hukuksal bir kişiliğe sahip olan yapılanmalardır (Başlar, 2012: 1-2). Küreselleşmeye bağlı olarak farklı amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan birçok örgüt bulunmaktadır. Özellikle devletlerin yetişmekte zorlandığı uluslararası alanlarda bu örgütler, sahip oldukları temsilcilikler ile işlevsel bir rol üstlenmekte ve ülkeler ile kuruluşlar arası koordinasyonun sağlanmaktadır. Örgütlerin

yardıma ihtiyaç duyulan en önemli alanlardan birisi de uluslararası göç hareketleridir. Uluslararası göç alanında faaliyetlerde bulunan örgütler, göç hareketlerinin düzenlenmesi, iş birliğinin geliştirilmesi, dünya genelinde yaşanan göç sorunların belirlenmesi ve belirlenen sorunlara müdahale alanlarının oluşturulması, göç edenlerin konumu gibi birçok konuda devletlere yardımcı olmaktadır. Bu bölümde, uluslararası göç alanında önde gelen örgütler olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR)'nin amaç, hedef ve görevlerinden kısaca bahsedilmektedir.

3.3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Kalıcı ve evrensel barışın yalnızca sosyal adalet temelinde gerçekleştirilebileceğine inanan ve 1946 yılında BM'nin ilk uzmanlık kuruluşu olan, günümüzde 185 üyesi bulunan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1919 yılında, I. Dünya Savaşı'na son veren Versay Antlaşması ile kurulmuştur (History of the ILO, (t.y.), <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--index.htm>). Aynı yıl içerisinde hükümet temsilcileri, işveren ve işçileri içeren üçlü bir yapının oluşturulması ile örgütün statüsü hazırlanmıştır (İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, (t.y.), <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/33-uluslararası-calisma-orgutu/>). Buna ek olarak 1944 yılında bir araya gelen hükümet temsilcileri, işveren ve 43 ülkeden işçiler, ILO Anayasasına ek olarak Philadelphia Bildirgesini kabul ederek ILO'nun amaç ve hedeflerini belirlemişlerdir (History of the ILO, (t.y.), www.ilo.ch/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm). ILO, hazırladığı tavsiye kararları ve sözleşmelerle temel haklar, zorla çalıştırılmama, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışma hayatını ilgilendiren konulardaki düzenlemeleriyle uluslararası çalışma standartlarını oluşturmuştur (Politika Alanları, (t.y.), <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/lang--tr/index.htm>).

Çalışma yaşamına dair standartların temel ilke ve hakların yaygınlaştırılması ile hayata geçirilmesi, insanların kadın erkek ayrımı olmaksızın eşit şartlarda ve aile yaşantısını koruyacak işlerde ve yeterli kazanç sağlaması adına var olan fırsatların artırılması, sosyal koruma kapsamının genişletilmesi ve etkinliğin artması gibi stratejik hedeflere sahiptir. ILO, bu konularda politikalar ve programlar geliştirerek, uluslararası çalışma standartları belirleyerek, ülkelerde yardım amaçlı ortaklık kurarak, etkili çalışma programları yürüterek ve son olarak bu konularda eğitim ve araştırma çabaları ile hizmet vermektedir (ILO'nun Görevi ve Hedefleri, (t.y.), https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372872/lang--tr/index.htm).

Örgütün yaptığı politikalar, hiçbir çocuğun gelişimine ve sağlığına zarar verecek ya da ilerleyen hayatında saygın bir işe sahip olmasına engel olacak bir şekilde çalışmaya zorlanmadığı bir dünyayı hedeflediği için “çocuk işçiliği”, kadın-erkek eşitliğine inanmalarından dolayı iyi şartlarda ve işgücünde varlıklarının olması için “kadın istihdamı”, kayıt dışı, güvencesiz işlerde az ücretle

uzun saatler çalışan gençlere üretken ve saygın işler sağlayabilecek desteği verebilmek ve tüm dünyada uygulanabilir program ve politikalarla kendilerini geliştirebilmeleri için “genç istihdamı”, işveren, hükümet ve işçi kuruluşları arasında sosyal ve ekonomik politikayla ilgili bilgi aktarımı ve paylaşımı için “sosyal diyalog ve kayıt dışı istihdam” ile “iş sağlığı ve güvenliği” üzerinedir (Politika Alanları, (t.y.), <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/lang--tr/index.htm>).

ILO, ikincisini yayınladığı, 2013-2017 dönemleri arasını kapsayan “Göçmen İşçiler Küresel Tahminleri”ne göre, göçmen işçilerin çoğunluğunu oluşturan erkeklerin 96 milyon, kadınların ise 68 milyon civarında olduğu açıklamıştır. Bu dağılım, erkeklerin payında yarattığı %2’lik bir artışla %56’dan %58’e yükseldiğini ve kadınların payında ise aynı oranda oluşan bir azalmayla %44’ten %42’ye düştüğünü ifade etmektedir. Rapor ayrıca, göçmenlerin çalıştıkları alt bölgeler ve gelir gruplarının dünya genelinde 164 milyon göçmen işçinin yaklaşık 111,2 milyonu (%67,9) yüksek gelirli ülkelerde ve işgücünün %18,5’ini oluştururken; 30,5 milyonu (%18,6) üst-orta gelirli ülkelerde; 16,6 milyonu (%10,1) alt-orta gelirli ülkelerde ve 5,6 milyonu da (%3,4) düşük gelirli ülkelerde ve işgücünün yalnızca %1,4 ile %2,2’sini oluşturduğunu göstermektedir. Son olarak rapor, 2013 yılından 2017 yılına kadar geçen zaman içerisinde, göçmen işçi yoğunlaşması gelişmiş ülkelerde %74,7’den %67,9’a düşerken; üst-orta gelirli ülkelerde artışa geçmektedir. Bu durum, üst-orta gelirli ülkelerdeki ekonomik kalkınma gücünün gittikçe arttığının bir göstergesidir (ILO’nun yayınladığı yeni rakamlar, dünyada 164 milyon göçmen işçi olduğunu gösteriyor, 2018: https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm).

Özetlemek gerekirse, ILO sadece yasal yollarla başka ülkelere giden göçmen işçilerle değil aynı zamanda yasadışı yollarla göç eden yabancı kaçak işçilerin çalışma standartları ile de ilgilenmektedir. ILO’nun ortaya koyduğu koşullar ve yasadışı çalıştırılan göçmen işçilerin korunması ile ilgili standartlar hem göç alan hem de göç veren ülkelerde yaşanan göç hareketlerini yönetmek ve işçiler arasındaki en zayıf halka olan göçmen işçilerin yeteri derecede korunmasını sağlamak için en etkili araçlardan olmuştur. ILO 2004 senesinde yaptığı “Uluslararası İşgücü Konferansı”nda iyi bir göç yönetiminin önemini vurgulamış ve göçmen işçilerin durumlarının düzeltilmesi ile ilgili bir eylem planının oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Eylem Planı, göçmen işçilerin çalışma standartlarının düzeltilmesi, kapasite artırımı gibi konuları kapsamaktadır (Baig ve Ashgar, 2012, 93).

3.3.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Göç yönetimine insani bir boyut kazandırmak ve göç yönetimine yardım etmek amacıyla 1951 yılında kurulan, 2016 yılında BM’ye bağlı bir kuruluştur. IOM, 172 üye devlet ve gözlemci 8 devlete sahip hükümetler arası bir örgüttür (IOM History, (t.y.), <https://www.iom.int/iom-history>). Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün amacı, ulaşım imkanı hiç olmayan ya da yetersiz olan

göçmenlerin göç etmelerine izin veren ülkelere varmalarını sağlamak için çalışmalar yürütmek; düzenli ve insani göç yönetiminin sağlanmasına yardımcı olmak; göç problemlerinin pratik çözümlerini desteklemek ve mülteciler ile yerinden edilmiş ülke içi veya dışı tüm göçmenleri ülkesine kabul eden devletlerle anlaşma ve ayarlamalar yaparak ilgili ülkelere ulaştırmak; ilgili devletin rızası ve isteğine bağlı olarak göç eden bireylerin işe alınma, seçilme, dil eğitimi, işlem yapma, yerleştirme, danışmanlık, tıbbi yardım, yönlendirme faaliyetleri, kabul ve entegrasyon kolaylaştırma ve diğer yardımlarla ilgili göç hizmetlerini sağlamaktır. Başka bir deyişle IOM, göç eden ve mülteci durumuna düşen herkese ihtiyaçları doğrultusunda yardım etmektedir (Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM), (t.y.), <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%C5%9Flar/IO%20M%20TR.pdf>). Kalkınma ve göç, göçün kolaylaştırılması ve düzenlenmesi ile zorunlu göç konuları da IOM'un diğer çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Göçün yol açtığı sorunların çözümüne yardım etmek, ülkeler arası göç konularında ortak anlayışı geliştirmek, göçe bağlı olarak ekonomik ve sosyal kalkınmanın teşvikini sağlamak ve göçmenlerin refah ile insan onurunun savunulmasına yönelik çalışmalar yürütmek de IOM'un temel görevleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, IOM göç eden ve tekrar geri dönmek isteyen göçmenler konusuyla da ilgilenmekte, insani yardım operasyonlarına katılmakta, acil durumlarda ya da kriz sonrasında oluşan şartlarda göçmenlerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayarak korunmalarına katkıda bulunmaktadır. Örgüt, bunun dışında mülteciler, göç ve insan kaynakları arasındaki uluslararası faaliyetlerin koordinasyonunu kolaylaştırmak için yürüttüğü çalışmalarını sivil toplum kuruluşları ve ilgili uluslararası hükümet kuruluşlarıyla kurduğu yakın iş birliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Ayrıca Örgüt uluslararası göçle ilgili işlemlerde bulunurken ilgili devletin politikalarına, düzenlemelerine ve en önemlisi yasalarına uymayı da taahhüt etmektedir (Mission, (t.y.), <https://www.iom.int/mission>). IOM göç konusunda veri toplama ve paylaşma konusunda da temel referans noktası işlevi görmektedir.

IOM yaptığı projeler ve politikalar ile uluslararası göçün sebep olduğu tüm olumsuz şartları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Örgüt, tüm bölgelerde faaliyet göstermekte ve bu bölgelerde oluşan göç hareketlerini takip ederek oluşan göç sorunlarını çözmeye yönelik projeler oluşturmaktadır. Özellikle “Operasyonlar ve Acil Durumlar” bölümü ile yaşanan göç hareketlerine yönelik gerçekleştirilecek operasyonel konular hakkında stratejik tavsiyeler sunarak proje geliştirme, uygulama ve kurumlar arası koordinasyon konusunda saha operasyonlarına rehberlik etmektedir. Bunun yanı sıra, insani yardım ilkeleri, cinsel istismar ve sömürünün önlenmesi ile ilgili de bireysel projeler yürütmektedir (Operations and Emergencies, (t.y.), <https://www.iom.int/operations-and-emergencies>). Ayrıca, “Küresel Göç Veri Analizi Merkezi” ile dünyada yaşanan göç hareketlerini, kayıp göçmenler ve harita ile göçe bağlı ortaya çıkan ölümleri

hakkında bilgi vermektedir (Data and Analysis, (t.y.), <https://gmdac.iom.int/data-and-analysis-search>).

Tablo 4: 2017 Verilerine Göre Bölgelere Gelen ve Giden Göçmen Sayıları (İç ve Dış göç)

	Gelen	Giden
Afrika	24.650,223	36.266,428
Asya	79.586,709	105.684,094
Avrupa	77.895,217	61.190,900
Amerika	67.172,343	42.133,286
Okyanusya	8.410,933	1.880,476
Bilinmeyenler	0	10.560,241

Kaynak: IOM, 2017

Tablo 4'te görüldüğü üzere IOM'un Küresel Göç Veri Analiz Merkezi'ne göre, dünyada göç eden milyonlarca insan bulunmaktadır. En çok Asya, Avrupa ve Amerika'ya yapılan bu göçler, göç edilen bölgeleri olumsuz şekilde etkilemektedir. Kimi bölgelerde yaşanan bu insan hareketi iç göç şeklinde olurken, bazı bölgelerde özellikle Avrupa'da yaşanan göçler dış göç şeklinde olmaktadır. Her iki durumda da ortaya çıkan olumsuz şartlardan etkilenen göçmenlere ise IOM yardımlarında bulunarak yaşanan trajediyi tamamen yok edemese de azaltmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, göç alanında öncü örgüt olmasına rağmen ülkeler üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahip olmayan IOM, sadece yol gösterici, destekleyici ve iş birliği şeklinde varlığını sürdürmektedir. Çünkü örgüt, göçle ilgili yaptığı her faaliyette bulunduğu devletin yasaları ve düzenlemelerine uymak zorundadır. IOM'un görev alanına giren bir konuda harekete geçebilmesi için ilgili devlet tarafından bir talebin olması gerekmektedir. Kısacası, IOM uluslararası göç sorunu ile karşı karşıya kalan ülkelerin yaşadıkları ya da yaşayacaklarını düşündükleri sorunlara karşı çözüm arayışlarında başvurdukları bir forum niteliğindedir (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2019: cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr/mission/ShowInfoNote/353795). IOM, göçmenlerin korunması amacına yönelik faaliyetler yürütme ve insan haklarının korunmasına da katkı sağlamaktadır.

3.3.3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

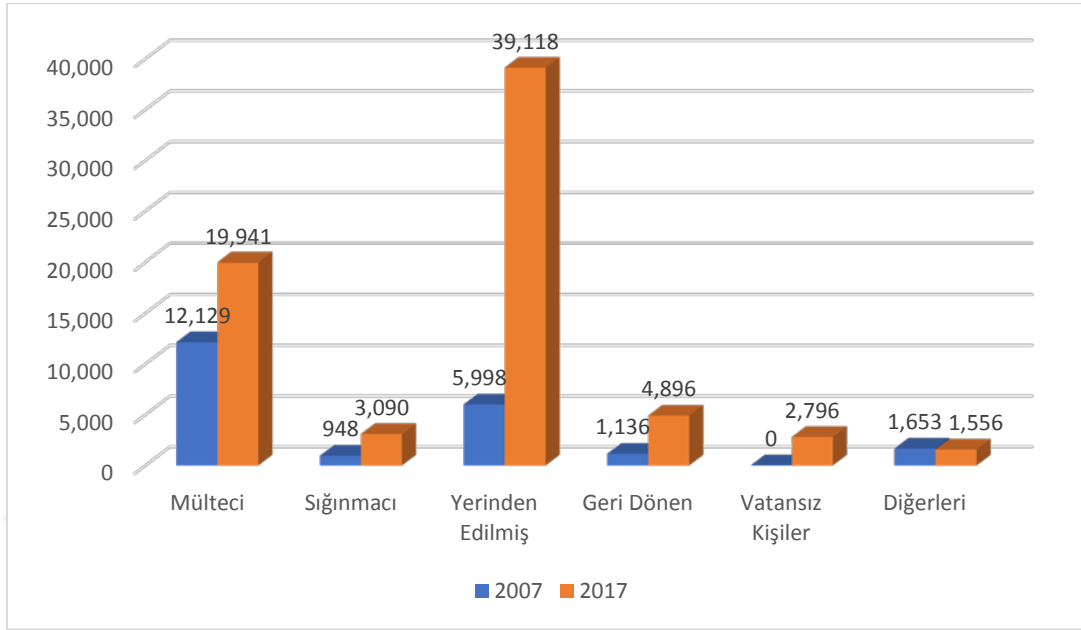
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), II. Dünya Savaşı sonrası yurtlarından kaçmak durumunda kalan veya evlerini kaybetmiş milyonlarca Avrupalı insana yardım etme amacı doğrultusunda 1950 yılında BMGK tarafından kurulan, siyasi göçmenliği düzenleyen uluslararası bir örgüttür. Dünya genelindeki mülteci durumlarını çözme ve mültecileri koruma amacı doğrultusunda gerçekleştirilen uluslararası faaliyetleri organize etme ve yürütme görevi verilen UNHCR'nin asıl amacı, mültecilerin haklarını korumak ve refahlarını sağlamaktır (History of UNHCR, (t.y.), <https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>).

Her bireyin sığınma talebinde bulunabilmesi ve başka ülkelerde mülteci olarak güven içinde yaşayabilmesi gibi görevler üstlenen UNHCR, bunun dışında yerel entegrasyon, eve gönüllü dönüş ve üçüncü bir ülkeye yerleşme isteklerine de karşılık vermektedir. Bunun yanı sıra, sadece göçmen ya da sığınmacı statüsünde olanlara değil, vatansız kişilere de el uzatmaktadır. Kısacası yardım kapsamına giren herkese kucak açmakla görevli olan UNHCR, geri dönüş yapan, ülkesinde yerinden edilmiş, vatansız ve ülkesinden kaçan kişilere, sözleşme kapsamında olduklarından yardım etmektedir (Genel Bakış, (t.y.), www.unhcr.org/tr/genel-bakis).

UNHCR'nin sözleşme kapsamına giren ve yardım etmesi gereken konularda başlıca hedefi, korunmaya muhtaç milyonlarca insanın hayatına yeniden başlamasını sağlamaktır. UNHCR, göç eden insanların göç ettikleri ülkelerde, hayatta kalması için gerekli olan insani ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra barınma, sağlık, eğitim, çalışma gibi haklarının da korunması için çalışmaktadır (Who We Help, (t.y.), www.unhcr.org/who-we-help.html). UNHCR, bu çalışmalarını tek başına yürütmemektedir. Göç alan ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları, hükümetler veya sivil toplumla iş birliği içinde hareket etmektedir. Böylece, göç alan ülkelerle bölgesel ağlar kurmakta ve mülteci haklarının korunması için sistemler oluşturabilmektedir (Ihlamur Öner, 2012: 590).

UNHCR sahip olduğu Acil Durum Politikası ile insani müdahalelerde bulunmakta, iç prosedürleri basitleştirerek insani, maddi ve finansal kaynakları seferber etmeyi kolaylaştırmaktadır. Bekleme durumundaki yeni uzman kadroları, acil durum fonlarının daha hızlı, önceden belirlenmiş yardım materyalleri ve hızlandırılmış personel ve ortak seçimi sağlayarak gerekli olan bölgelere yönlendirilmektedir. Politika ayrıca, kriz çıkmadan önce risk analizine ve hazırlığa odaklanmayı önermektedir. Buna ek olarak, erken uyarı ve hazırlığı geliştirmek için kurumlar arası girişimlere katkıda bulunmaktadır (Emergencies, (t.y.), <https://www.unhcr.org/emergencies.html>). Ayrıca sahip olduğu veri analizi sistemi ile dünyada var olan göç hareketleri, yapılan operasyonlar, nüfus istatistikleri, yeniden yerleşim, veri bulucu gibi konular hakkında bilgi vermektedir (Data, (t.y.), <https://www.unhcr.org/data.html>). Grafik 3'e bakıldığında, bugün dünyada toplam 68.5 milyon kişi zorla evlerinden edilmiş ve bunların yaklaşık 23 milyonu mülteci, sığınmacı konumunda, 39.118 milyonu ise yerlerinden edilmiş olarak yaşamaktadır (Grafik 3).

Grafik 3: Dünyadaki Nüfus Popülasyonunun Türlerine Göre Dağılımı (milyon)

Kaynak: UNHCR Statistics, 2007; 2017

Özetlemek gerekirse, özellikle mülteci krizlerin yoğunlaştığı bölgelerde sivil toplumun gelişimi, demokratik yönetim ve çatışmaların önlenmesine yönelik yöntemler kullanan UNHCR'nin asıl amacı, ortaya çıkan kriz ile göç edilen bölgede yaşanılacak sorunları engellemek ve engellemeye yönelik politikalar yapmak değil, mültecilerin göç ettikleri bölgelerde yaşanacak olan krizlerin ortaya çıkmadan engellenmesini sağlamaktır. Dolayısıyla, tüm bu amaç, hedef ve görevleri üstlenen UNHCR, sürekli olarak sivil toplum kuruluşları ve devletlerle temas halinde olmak durumundadır (What We Do, (t.y.), www.unhcr.org/who--we-do.html).

3.4. Uluslararası Göçe Karşı Alınan Önlemler

Soğuk Savaş döneminin bitmesine ve küreselleşmeye bağlı olarak artış gösteren yasadışı göç hareketleri, kitlesel boyutlara gelip kontrol edilemediğinde göç alan ülkelerde ekonomik, siyasi ve toplumsal güvenliğe yönelik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kicinger, 2004: 2). Buna bağlı olarak, devletler göç hareketlerini kısıtlayıcı politikalar izlemiş ve göçü kontrol altına almaya çalışmışlardır. Fakat bazı devletler kendi politikaları ile göç hareketlerini kontrol etmeye çalışırken bazı devletler farklı kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duymuşlardır. Tek amaçları sınır güvenliğini korumak olan devletler dünden bugüne gelinceye dek uluslararası göçe karşı birçok önlem almıştır. Bu bölümde, Avrupa ve ABD'nin göç hareketlerine karşı aldıkları önlemlerden genel hatlarıyla bahsedilecektir.

3.4.1. Avrupa’da Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Alınan Önlemler

Avrupa bölgesi gerek politik gerekse sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve bulunduğu konum itibarıyla diğer ülke vatandaşları için bir cazibe merkezi konumundadır. Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı öncesine kadar diğer bölgelere göç gönderirken (İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkelerinin Afrika’yı kolonileştirmek için gerçekleştirdiği göçler vb.), II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma süreçlerini gerçekleştirebilmek için, savaşın neden olduğu işgücü açığını ortadan kaldırma ihtiyacı hissetmiş ve bu doğrultuda üçüncü ülkelerden istihdam amaçlı göç kabul etmeye başlamıştır (Samur, 2008: 2). Bu dönemde, gelen göçmenlerin geçici oldukları ve istenildiğinde gelişlerinin durdurulmasında herhangi bir zorluğun yaşanmayacağı düşünülmüştür. 1970’lerde ortaya çıkan petrol kriziyle Avrupa’nın göç algısı değişmeye başlamış, göçmen ve sığınmacılar AB tarafından sosyal hizmetlerinden faydalanan, toplumsal düzeni ve sınırları tehdit eden kişiler olarak görülmeye başlamıştır (Güleç, 2015: 84).

Avrupa’da özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası yükselişe geçen aşırı sağ partiler söylemler yoluyla (medya aracılığıyla) göçün güvenlikleştirilmesi gerektiğini dinleyici kitle olan “yerli” halka duyurarak seçimlerde oy toplamayı başarmıştır. Bu doğrultuda bakıldığında, Avusturya eski Başbakanı John Howard, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren saldırganlarla tüm göçmenleri bir tutmuş ve göçmenlerin topluma zarar verdiğini dile getirmiştir. Bu yüzden hangi koşullar altında gelmiş olurlarsa olsunlar göçmenleri ülkesinde istemediğini ifade etmiştir. Güvenlikleştirici aktör konumunda olan Howard, dinleyici konumda olan “yerli” halkı etkilemenin yanı sıra toplumda ırkçılık ve yabancı düşmanlığının oluşmasına da neden olmuştur (Emmers, 2017: 139). Ayrıca bu dönemde yaptığı bir konuşmada, göçmen çocukların üstlerinin aranması gerektiğini söylediği için gelen eleştirilere, bu durumun kaba ve baskıcı gibi gözükse de sömürücü olaylarda çocukların kullanıldığını ve bu yüzden eylemlerin haklı olduğunu düşündüğünü de ifade etmiştir (Emmers, 2017: 138).

2004 yılında dönemin İngiliz Muhafazakar lideri Michael Howard ise, iltica ve göç konusunda oluşturulmuş olan sistemin kontrolünü kaybettiğini ve bundan dolayı ülkeye kimin gelip gittiğinin bilinmediğini ifade ederek yaşanan tüm terör olaylarından göçmenleri sorumlu tutmuştur (Emmers, 2017: 138). İngiltere eski Başbakanı David Cameron ise, 2011 yılında verdiği bir demeçte göç hareketleri ile birlikte artan radikal İslam’ın İngiliz toplumunu tehdit ettiğini ve bu yüzden önlemler alınması gerektiğini dile getirmiştir. Yine toplumsal güvenlik üzerinden göçü güvenlikleştirmeye çalışan bir diğer lider olan Fransa eski Başkanı Nicolas Sarkozy ise, göç ile birlikte artan Müslümanların sınır dışı edilerek “yerli” halkın güvende olması gerektiğini savunmuştur (Yardım, 2017: 221).

Fransız Ulusal Birlik Partisi, göç ve göçmenlerin tüm politikalardan daha öncelikli olduğunu dile getirerek “sıfır tolerans” politikasını gündeme getirmiştir. Yaşanan göç hareketlerinin toplumsal

kimlik için tehlike arz ettiğini ifade eden Parti lideri Marine Le Pen, sınır kontrollerinin arttırılması ve herhangi bir suça buluşan yabancılara tolerans gösterilmeden sınır dışı edilmeleri gerektiğini savunmuştur (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 63, 67). Gcn gvenlikleştirilmesine destek veren Fransız yazılı medyasına ait L'Express gazetesi de, gcmenler ile ilgili haberlere zenle seçtiği başlıklarla tüm gcmenleri tekileştirmekte ve kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Kasım 2015 yılına ait bir haberde kullandığı “Suçluların istilasına riskine karşı kırmızı alarm” başlığı, gcmenlerin “yerli” halk tarafından sadece sorun değil aynı zamanda suçlu olarak algılanmasına da neden olmaktadır (Yardıml, 2017: 223).

2015 yılında sınırdan babası ile geçerken bir gazeteci tarafından düşürülen ocuk Macaristan'da yaşanan gcmen karşıtlığına verilebilecek en güzel rnektir. Macaristan'da gc karşıtlığı yapan Jen Jobbik liderliğindeki parti, gc hareketlerinin yaşanamaya devam etmesiyle Macaristan'ın giderek fakirleēeđini ve kaosa neden olacağını ileri sürerek gc gvenlikleştirmektedir. “Yerli” halk tarafından desteklenen bu sylemler toplumda yabancı düşmanlığına neden olmuş ve güvenlikleştirici aktre baskı uygulanmıştır. Bu doğrultuda 2015 yılında Macaristan güney sınırına tel çekerek sınırı gc engellemek istemiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 69).

Zamanla gcn tehdit oluşturduğu sylemlerinin sadece aşırı sağ ve ırk partiler tarafından değil merkez partilerce de dile getirilmeye başlamasını ele alan The Guardian gazetesi, 2010 yılında Almanya Başkanı Angela Merkel'in “lkeye gc etmek isteyenlere sınırları açmadan nce daha sert bir tutum sergilenerek gcn engellenmesi gerekirdi”, sylemine yer vererek gcn güvenlikleştirilmesi ve tehdit olarak grlmesinin sadece aşırı sağ partilerin ekseninden çıktığını gstermiştir (Yardıml, 2017: 221). Günümüzde yaşanan Suriye krizi ile Almanya'daki aşırı sağ partiler, mülteci karşıtlığı ve sınırların kapatılması sylemlerinde bulunmuş ve bu sylemlerine parti programlarında da yer vererek bir güvenlik meselesi olduğunu belirtmişlerdir. lkelerine yerleşen gcmenlerin kaosa neden olduğunu ifade eden aşırı sağ partiler, ülkenin maruz kaldığı sığınma kaosunun durdurulmasını istemişlerdir (Me, 2018: 144).

Avrupa'da gce karşı yapılan bu güvenlikleştirme hareketleri “yerli” halk tarafından benimsenmekte ve gcmenlerin ülkelerine dnmeleri için baskı aracı olan hkmetlere seslenmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda, yaşanan gc hareketlerini kısıtlamaya alışan Avrupa lkeleri kendi gc politikalarını oluşturmanın yanı sıra i güvenliklerini daha iyi koruyabilmek adına gcn durdurulmasına dair yapılan politikaları genellikle AB bünyesi içerisinde gerçekleştirmişlerdir.

AB sınırlarının yeni ye devletlerle genişlemesi, gc hareketlerinin artmasını ve gcn güvenlikleştirilme sürecini etkilemiştir. 1985 yılında imzalanmasına rağmen, 1990 yılında onaylanarak 1995 yılında yürürlüğe girmiş olan Schengen Szleşmesi, Avrupa'nın devletlerarası

yaşanan göç ve sığınma politikası alanında atılan en önemli adımlardan birisi olmuştur. Bu sözleşmeye göre, Avrupa Topluluğu'na üye olan her ülkenin vatandaşı sözleşmeyle oluşturulan Schengen bölgesinde serbestçe dolaşabilme hakkı kazanmış; göç, terörizm, ulus-üstü suçlar ve sınır güvenlik kontrolleri birbirine bağlanarak güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır (Türkeş Kılıç, 2018: 5). Sözleşme ile gelişmiş yasaların uygulanması adına kurulması planlanan ortak veri tabanı (Schengen Bilgi Sistemi) ise iç sınırların kaldırılması ve sınır kontrollerinin sağlanması, yaşanılacak olan suçların engellenmesi veya suç işleyenlerin cezalandırılması, bölgede yaşayabilmek için vize ve oturma izninin verilmesi gibi sınırlarda oluşabilecek tüm zafiyetlerin önüne geçebilmek adına ilgili bilgilerin toplanılması ve paylaşılması için oluşturulmuştur (Şirin Öner, 2016b: 544).

Schengen Sözleşmesi'nin ardından AB'nin göç ve sığınma politikaları alanında attığı ikinci adım 1990 yılında imzalanarak 1997 yılında yürürlüğe girmiş olan Dublin Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, Avrupa ülkeleri tarafından göç ve iltica konusunda kabul edilen tek sözleşmedir. Bu sözleşme, sığınma başvurusunda bulunan herkesin başvurusunun inceleneceğini garanti etmektedir (Türkeş Kılıç, 2018: 6). Sığınma başvurusu hangi ülkede yapılmışsa başvuru o bölgede geçerli olmakta, AB sınırları içindeki başka ülkeye yasadışı şekilde geçildiğinde sözleşme dahilinde geri gönderilmektedir. Böylece göç başvurusunda bulunan bireyin birden çok ülkeye başvurusunun önüne geçilerek sistemin kötüye kullanılması engellenmeye çalışılmaktadır (Güleç, 2015: 85).

1992 yılında imzalanıp 1993 yılında yürürlüğe girmiş olan ve üye ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve hukuki ilişkilere yeni bir boyut kazandıran Maastricht Anlaşması'nın ise AB'nin ortak göç ve sığınma politikasında dönüm noktası oluşturduğu düşünülmektedir. Bu anlaşmanın en önemli noktaları, göç konularına adalet ve içişlerini dahil ederek üye ülkeler arasındaki iş birliğini resmileştirmesi ve bölgedeki alınan kararlar doğrultusunda oluşturulacak olan göç ve sığınma sistemlerine yönelik mekanizmaların temellerinin atılmış olmasıdır (Şirin Öner, 2016b: 548). Ayrıca üye devletler bu anlaşma ile göç üzerine alınacak olan kararlarda AB organlarına da yetki verilmesi konusunda anlaşmıştır. Alınan bu karar doğrultusunda, göç ve iltica politikaları üzerine yapılan çalışmalar birlik çapında yoğunlaşmıştır (Somuncu, 2006: 46).

Maastricht Anlaşması'ndan sonra göç ve sığınma konusunda ikinci dönüm noktası sayılan gelişme 1997 yılında imzalanarak 1999 yılında yürürlüğe girmiş olan Amsterdam Anlaşması'dır. Özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yarattığı ifade edilen söz konusu anlaşma, göç ve sığınma konularını ayrı bir madde ekleyerek düzenlemiş, etnik kimlik ve ırk temelinde yapılan ayrımcılığı önleyebilmek için Bakanlar Konseyi'ne yetki vermiştir (Şirin Öner, 2016b: 550-551). Ayrıca serbest dolaşım, göç, sığınma, dış sınırların kontrol edilmesi ve üyeliği bulunmayan üçüncü ülke vatandaşı olan insanların haklarının korunması, Avrupa Toplulukları denilen birinci sütuna geçirilmesi kararlaştırılmıştır (Genç, 2009: 10). Son olarak, anlaşma ile üye ülkelerden herhangi birinde ikamet

eden üçüncü ülke vatandaşlarının diğer bir üye devletin topraklarında ikamet edebilmesi adına gerekli görülen koşullar ile hakları belirlenmiştir (Erkiral Tavas, 2015: 149).

Amsterdam Anlaşması sonrası dönemlerde anlaşmalar yerini zirvelere, programlara ve yönergelere bırakmıştır. Yapılan bu zirveler AB'ye üye olan devletlerin en üst düzey yöneticileri ile gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birincisi 1999 yılında düzenlenen ve 1999-2004 yılları arasında kapsayan bir programı içeren Tampere Zirvesi'dir. Zirve, Amsterdam Anlaşması'nda oluşturulan özgürlük, güvenlik ve adalet alanının Birlik içinde sağlanması adına bir strateji belirlenmesini amaçlamıştır. Bu noktada Zirve'de dışardan gelen göç hareketlerine, bölgelerde yaşanan istikrarsız ekonomik, siyasal ve sosyal koşullara karşı alınacak önlemlerde ortak hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Özerim, 2014: 21). Ayrıca, Zirve'de ortak hareket edilmesi gereken diğer alanlar sığınma, vize ve göç politikaları içinde gerekli olan dört alan belirlenmiştir. Bu alanlar; ülkeye gelen göçmen ve sığınmacıların geldikleri ülkelerle iş birliği yapılması, ortak bir sığınma sisteminin oluşturulması, üye olmayan devletlerin vatandaşlarına adil davranılması ve yasadışı göç ticareti ile uğraşanlara ağır cezalar uygulamasıdır (Şirin Öner, 2016b: 551).

Tüm bu politikalar ve alınan kararlara rağmen bölgeye göç hareketlerinin devam etmesi AB'nin yaşanan göç hareketlerine karşı zayıf olduğunu gösterirken; 2001 yılında ABD ile 2004 yılında İspanya'nın maruz kaldığı terör saldırıları da, AB'nin yaşanan yasadışı göç konularına daha da eğilmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda, birlik üyeleri 2005 yılında Brüksel'de bir araya gelerek 2005-2010 yıllarını kapsayan ortak göç ve sığınma politikası konusunda önemli hükümleri içeren Lahey Programı'nı kabul etmiştir. Önceliği dış sınırları korunmak olan program, temel hak ve vatandaşlığın güçlendirilmesi, yaşanan terör olayları ile mücadele edilmesi, göçün yönetilmesi için sistemler geliştirilmesi ve yasadışı göçle mücadele edilmesi, birliğin dış sınırlarının daha güvenli olabilmesi için sınırlarda ortak vize uygulamasının düzenlenmesi, birliğin insani değerlerini korumakla birlikte ortak sığınma alanlarının oluşturulması, yaşanan göç hareketlerinin toplum ve ekonomi üzerinde olumlu etkilerini artırmak için uyum sürecinin oluşturulması ve organize suçlarla mücadele edilmesi gibi konuları kapsamaktadır (Erkiral Tavas, 2015: 177).

AB'nin göç ve sığınma alanı üzerine en çarpıcı değişiklikleri gerçekleştirdiği Lizbon Anlaşması tüm üye devletler tarafından 2009 yılında imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Anlaşma ile göç ve sığınma alanında yapılan değişiklikler, AB'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma'nın beşinci başlığını oluşturan "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" alanına eklenmiştir (Özerim, 2014: 33). Anlaşmayla, bazı alanlar hariç tutulmak şartıyla "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" alanında oy birliği ile karar alınması şartı kaldırılmış ve normal yasama prosedürü olan oy çokluğu sistemine geçilmiştir. Ayrıca, iç güvenliğe ve dış sınırlara yönelik yapılacak entegre süreci de ilk kez bir anlaşma çatısı altında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle, taraflar daha önceden söylediklerini teyit ederek yasa dışı göçle mücadeleye devam edileceği, izinsiz ikamet noktasında sınır dışı etme ya da

geri gönderme işlemlerinin gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (Güleç, 2015: 88). Son olarak, Tampere ve Lahey Zirveleri'nde alınan kararların devamlılığını sağlayan ve 2009 yılında gerçekleştirilen Stockholm programıyla da üye ülke vatandaşlarının bölge içinde yasal şekilde hareket etmesi öngörülürken, güvenliklerini korumak adına yasadışı göç ve sınır-ötesi suçlarla mücadele için yasal düzenlemelere gidilmiştir (Köktaş ve Yılmaz, 2010: 16).

AB, geliştirdiği tüm bu politikalar çerçevesinde yaşanan göç hareketlerine sınırlamalar getirmiş fakat yaşanan göç hareketlerini engelleyememiştir. Bu noktadan hareketle, üye devletler, birliğin dışından gerçekleşen göç hareketlerini engelleyebilmek için üçüncü ülkelerle de anlaşmalar yapmış ve böylece yaşanan yasadışı göçleri engellemeye çalışmıştır. Yasadışı göç hareketlerini geri kabul anlaşmaları ile engellemeye çalışan AB, bu konudaki ilk imzayı Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle atmış ve sonrasında Afrika ile Pasifik bölgesindeki ülkeleri de kapsayacak şekilde devam etmiştir (Rodier, 2006: 220). Başka bir deyişle, AB sınırlarını güvence altına almak ve yasadışı göçleri engellemek adına birçok politika ve zirve gerçekleştirmiş ve bunlardan çıkan sonuçlara göre göç hareketlerini engellemeye çalışmıştır. Sadece politikalar ve anlaşmalar yaparak göçü engelleyemeyeceğinin farkında olan AB, sınır güvenliğini korumak ve yasadışı göçleri engelleyebilmek adına ortaklaşa çalıştığı ya da bizzat kendi oluşturduğu sistemlerden de yararlanmaktadır. Bunlardan belli başlıları şöyledir:

EURODAC (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi): Avrupa Konseyi tarafından Tampere Zirvesinde alınan kararlar 2000 yılında kurulmuştur. Görevi, yasadışı yollarla bölgeye hareket eden bireylerin kimlik tespitlerini yaparak diğer üye ülkelere sığınma talebinin olup olmadığını kontrol etmektir. Sistem 14 yaşından büyük olan kişilerin parmak izlerini bilgisayara kaydederek tüm üye devletlerin kullanımına sunmaktadır. Kurulan bu sistemle Dublin Sözleşmesi tam anlamıyla uygulanmış olacaktır (Özer, 2010: 200).

EUROPAL (Avrupa Polis Okulu): 1985 yılında imzalanan sözleşme ile kurulan EUROPAL, 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. EUROPAL'ın görevi, AB ülkeleri ve birlikle ortaklık içinde olan üçüncü devletlerin güvenlik güçleri ile iş birliği içinde çalışmaktır (About Europol, (t.y.), <https://www.europol.europa.eu/about-europol>). Asıl görevi, terör, kaçakçılık, yasadışı suçlar ve illegal göçle mücadele etmek olan EUROPOL, suç mağdurlarının yasadışı yollarla bölgeye gelen ya da getirilen kadınlar ve çocuklar olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada, gerçekleştirilen operasyonlarda kadın ve çocukların güvenliğinin sağlanması asıl hedef olarak belirtilmiştir (Erkiral Tavas, 2015: 154).

FRONTEX (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi): Dış sınırları korumak adına AB'nin düzenlemesiyle 2005 yılında kurulmuş olan FRONTEX, sınırların ötesinden gelebilecek her türlü tehdide karşı bölgeyi korumakla görevlendirilmiştir. FRONTEX, dış sınırlarda güvenliği

güçlendirerek, üye devletlerin vatandaşlarının özgür şekilde dolaşmalarını hedeflemektedir (Ciğerci Ulukan, 2013: 38). FRONTEX, yasadışı yollarla bölgeye giren göçmenleri engelleyerek yeni duvarlar örmektedir. Bu konuda 2009 yılından beri aktif olarak sınır operasyonları gerçekleştirmektedir. Bu operasyonlar, deniz, hava ve kara sahalarında gerçekleştirilmektedir. Genellikle üye devletlerin isteği üzerine operasyonlar gerçekleştiren FRONTEX, kendi resmi sitesinden açıkladığı 100 adet operasyon vardır. Bu operasyonlar; 18'i deniz, 22'si hava, 28'i kara ve 32'si geri dönüş şeklinde gerçekleştirilen operasyonlardır (Types of Operations, (t.y.), <https://frontex.europa.eu/operations/types-of-operations/>).

FRONTEX gerçekleştirdiği bu operasyonlarda bazı güzergahlar kullanmaktadır. Bu güzergahlar; deniz operasyonları için, Yunanistan ve İspanya; hava operasyonları için, İtalya ve kara operasyonları içinse Almanya'da kurulmuş olan timler kullanılmaktadır (Köktaş ve Yılmaz, 2010: 15). Gerçekleştirdiği en önemli operasyonlar ise, kara operasyonu olarak 2008 yılında AB'nin doğu sınırına yönelik gerçekleştirdiği operasyonlardır. Bu operasyonlar Gürcistan ve Ukrayna'dan gelen göç dalgalarını engellemek adına Türkiye ile Yunanistan sınırında gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında bölgeye girmeye çalışan göçmen sayısı 2.653 iken, FRONTEX'in bu gerçekleştirdiği operasyonlar sonrası 2010 yılında 828 olarak açıklanmıştır (Extract from the Annual Risk Analysis, 2010). Deniz operasyonu ise, 2006 yılında İspanya'nın talebi doğrultusunda Kanarya Adalarına düzenlenmiştir. Göç akışı le mücadele eden FRONTEX, bu operasyonlarda 5000 yasadışı göçmenin geçişini önlemiştir (9th Report of Session, 2008).

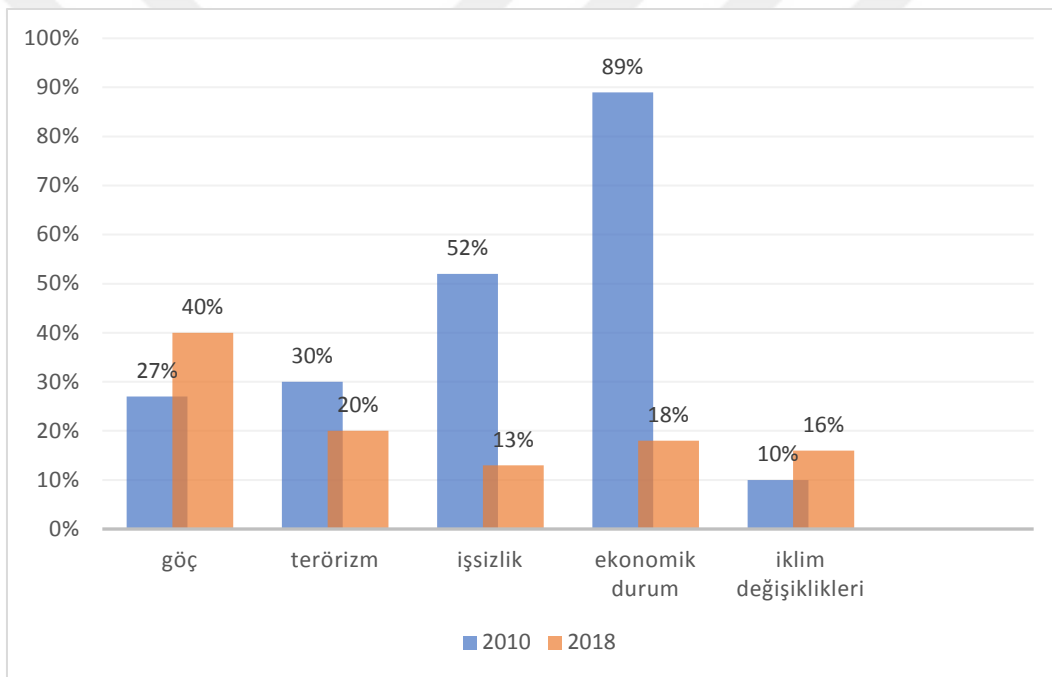
INTERREG (Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği Programı): AB'nin diğer bir politikası olan INTERREG, genişleme sonrası yaşanacak olan olumsuz durumları engellemek, bölgeler arası duvarları kaldırmak ve sınır ötesi iş birliklerini geliştirmek amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda yapılacak olan iş birliği; sınır ötesi, bölgeler arası ve ulus-üstü iş birliklerini içermektedir (Association of European Border Region, 2000). INTERREG politikası ile AB üyeleri arasındaki sınırların kalkması sağlanmaktadır. INTERREG politikası, toplamda dört dönemden oluşmaktadır. Birincisi, 1990-1993 yıllarında sınır bölgelerinin ekonomik açıdan kalkınması ve yapılandırılması için çalışmıştır (Ohtamış, 2008: 7).

1994-1999 yıllarında ise bölge sınırlarını aşmış, sınır ötesi iş birliği için INTERREG II programı yapılmıştır. Temel hedefin kalkınma sorunlarını aşarak iç ve dış sınırların korunması, iç pazarın canlandırılması ve üçüncü ülkelerle iş birliği fırsatlarının değerlendirilmesidir. 2000-2003 yıllarında üçüncüsü uygulanan politika, üye devletlerle sınırları olan diğer devletler arasında iş birliğini kurmayı amaçlamaktadır. Kendi içinde A, B ve C gibi tiplere ayrılan program birbirinin devamı şeklinde daha geniş sınırlara yayılmayı hedeflemektedir (Association of European Border Region, 2000). Sonuncusu 2003-2006 yıllarında olan INTERREG IV politikası, öncelik olarak

ülkeler arası deneyim ve bilgi paylaşımını sağlayarak ülkeler arasında eşit şekilde bir denge kurmayı hedeflemektedir (Ohtamış, 2008: 1-2).

Alınan tüm önlemlere rağmen bakıldığında, Avrupa bugün hala göç alan bölgelerden biri olmaya devam etmektedir. Özellikle Avrupa’da son yıllarda yaşanan terör saldırılarından yasal ya da yasadışı yollarla ülkeye giren göçmenlerin sorumlu tutulması ülkede göçmenlere karşı ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının artmasına neden olmuştur. Yaşanan göç hareketlerine bağlı olarak bölgede yaşanan sorunlar doğrultusunda Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulmuş olan Eurobarometer ile yapılan anketlere katılan Avrupalı vatandaşların en çok endişe duydukları konuların başında göç ve göç hareketlerinin yol açtığı terörizm gelmektedir.

Grafik 4: Avrupa’da İnsanların En Çok Endişe Duydukları Konular (2010-2017)

Kaynak: Eurobarometer- European Commission 2010; 2017

3.4.2. Amerika’da Göçün Güvenleştirilmesi ve Alınan Önlemler

Avrupa’ya göre sınırları dışı daha kapalı gibi gözükse de kıta içinde yaşanan göç hareketleri ABD’nin bu konuda politikalar ve önlemler almasına neden olmuştur. Yaşanan göç hareketleri genellikle kıta içinden olmakla birlikte gelişen ve küreselleşen dünya ile kıta dışından da olmaya başlamıştır. 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan göçmenlerin ülkeden gönderilmesi gerektiğini savunan aşırı sağ partiler yükselişe geçmiş ve 2016 yılında göçmen karşıtı söylemlerde bulunan Donald Trump Başkanlığa getirilmiştir.

ABD'ye göç etmek isteyenlerin suç ve büyük problemler yarattığını savunan güvenlikleştirici aktör konumundaki Trump, Orta Amerika'dan ABD'ye doğru hareket halinde olan binlerce insana “evlerinize gidin” uyarısında bulunarak onları ülkede istemediğini belirtmiştir. Bu söylem üzerine “yerli” halk sokaklara dökülmüş ve göçmenleri ülkelerinde istemediklerine dair sloganlar atmıştır (Göçmenleri İstenmeyen Yüzlerce Kişi Sokağa Döküldü, 2018: <https://www.cnnturk.com/dunya/gocmenlerin-kentlerini-terk-etmesini-isteyen-yuzlerce-kisi-sokaklara-dokuldu?page=1>). Ayrıca ABD'ye göç edenlerin yol güzergahı olan Meksika'da göçmenlerin güvenliklerini tehdit ettiğini ve ülkeyi istila ettiğini ileri sürerek onları ülkesinde istemediğini açıklamıştır. “Yerli” halk ise eylemler yaparak göçmenlerin, saldırgan, silahlı ve istilacı olduğunu; aralarında suçluların olup olmadığını belirlenmesi gerektiğini de ifade etmişlerdir (Göçmenleri Meksikalılarda İstemiyor, 2018: <https://www.amerikaninsesi.com/a/gocmenleri-meksikalilar-da-istemiyor/4664446.html>). ABD'nin en çok göç hareketinin yaşandığı Meksika sınırındaki göçmenlere seslenerek, eğer ABD sınırları içindeki birine taş atılırsa, güvenlik güçlerinin ateş açarak karşılık vereceğini ifade eden Trump, yaşanan bu göç hareketlerinin ülke topraklarına karşı girişilmiş bir istila hareketi olduğunu belirtmiştir (Trump: Göçmenler Bize taş Atarsa, Askerimiz Ateş Açacak, 2018: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46067766>).

Orta Amerika'dan ABD'ye ulaşmaya çalışan binlerce mülteciyi terörist olarak nitelendiren Trump, “aralarında Ortadoğulu teröristlerinde bulunduğu grup sınırlarımıza yürüyor” şeklinde bir paylaşımında bulunarak, “yerli” halkı tekrar bir 11 Eylül olayı yaşanmaması için uyarmıştır. Tüm bu söylemlerden etkilenen ülke vatandaşları yaşanan tüm saldırılar ve olaylardan göçmenleri sorumlu tutmaya başlamış ve göçmen karşıtı partilere yönelmişlerdir (Trump ABD'ye yürüyen Göçmenleri Seçim Malzemesi Yapıyor, 2018: <https://www.evrensel.net/haber/364490/trump-abdye-yuruyen-gocmenleri-secim-malzemesi-yapiyor>). Yaşanan tüm bu durumlar ABD'nin göç politikalarını etkilemiş ve göç politikalarına ağırlık verilmesine neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları ile ulusal güvenliği tehdit edilen ABD'de, göçmenlere karşı başlayan yabancı düşmanlığı izlenecek olan göç politikalarını da etkilemiştir.

Eyaletler şeklinde yönetilen ABD'de göç üzerine yapılan ya da yapılacak olan tüm göç yasalarının yapılması ve düzenlenmesi federal hükümetin görevi ve yetkisi alanındadır. Federal hükümetin aldığı ve uyguladığı tüm göç yasaları, eyaletler tarafından da kabul edilmek ve uygulanmak zorundadır. Fakat eyaletler, federal hükümetin aldığı kararlar dışında göçmen karşıtı yasalar çıkarmakta ve uygulamaya çalışmaktadır. California eyaletinin 1994 yılında yeni bir tasarı hazırlayıp federal hükümete sunarken, Arizona eyaleti, 2005 yılında Meksika'dan gelen göç dalgasını engellemek adına bölgede acil durum ilanının da bulunmuştur. Günümüzde ise Indiana eyaleti anayasaya aykırı davranarak Suriye kökenli mültecilere yardım etmeyeceğini açıklamıştır (Kocaoğlu, 2016: 284).

ABD'nin uluslararası göçe ilişkin politikalarına bakıldığında, göçmenlere yönelik hazırladığı en kapsamlı yasanın 2013 yılında eski Başkan Barack Obama döneminde yapılan “Sınır Güvenliği, Ekonomik Fırsatlar ve Göçmenliği Modernleştirme” yasasının olduğu görülmektedir. Asıl amacı, ABD'ye gerçekleşen göç sayesinde bölgenin işgücü potansiyelini arttırarak büyüyen ekonomiye daha fazla katkı sağlamak olan yasa; aynı zamanda, göçmenlerle ilgili olabilecek her türlü hukuki ve sosyal konuyu da içermektedir (Kocaoğlu, 2016: 278-279). Bu konuda kendi üzerine düşeni yaptığını savunan Obama, ülkeye giren göçmenlerin hiçbir hakka sahip olmamasına rağmen, en kötü şartlarda çalışarak ülkeye katkı sağladığını ileri sürerek onlarında yasal haklarının olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan yasanın geçmesi için Amerikan vatandaşlarının ve Kongre üyelerinin baskıcı olmasını ve harekete geçme sırasının meclis üyelerinde olduğunu ifade etmiştir (Transcript: Obama's immigration speech, 2014: https://www.washingtonpost.com/politics/transcript-obamas-immigration-speech/2014/11/20/14ba8042-7117-11e4-893f-86bd390a3340_story.html?utm_term=.1ac91b0acaaa).

Yasadışı yollarla gerçekleştirilen göç hareketleri, ABD'nin karşı karşıya kaldığı en büyük problemlerden biridir. Yaşanan bu yasadışı göç hareketlerinin ülkeye ne kadar kaçak göçmen getirdiğinin bilinmemesi oldukça endişe vericidir. Dolayısıyla ABD bu durumu kontrol altında tutabilmek için “yeşil kart” sistemini getirmiş ve böylece kaçak göçmenlerin sayısını belirlemeyi amaçlanmıştır. Kart, ülkeye yasadışı yollarla giren kaçak göçmenler için bir af yasasını içermektedir. Bu doğrultuda, “yeşil kart” af yasasından yararlanabilmek için, 1986 yılında 2.7 milyon kaçak göçmen başvuruda bulunmuş ve ülkede oturma izni almayı başarmıştır (Günay vd., 2017: 48).

ABD'nin göç hareketlerine karşı yürüttüğü diğer bir politika ise, “Toplu Göçmenlik Reformu” tasarısıdır. Bu tasarı ile para karşılığı insanları sınırdan geçiren ve bunu genellikle çocuklar üzerinden gerçekleştiren insan kaçakçılarının önüne geçmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, ağır ceza hükümleri içeren tasarı, insan kaçakçılığının bitmesini hedeflemiştir. Ancak, alınan tüm bu önlemler insan tacirlerini de göç etmek isteyen insanları da durdurmamıştır. Yine de yaşanan yasadışı göçlerle birlikte artan suç oranlarını azaltmak ve yasadışı göçü engellemek adına her türlü önlemi almaya çalışan ABD, suça karışmış olan herhangi bir gruba üyeliği olan yabancılarla araba sürerken içki içme alışkanlığı olanları da göçmen olarak kabul etmeyeceğini dile getirmiştir (Kocaoğlu, 2016: 285). Bu durum, bir gün ülkede yasal statüde göçmen olmak isteyenlerin daha dikkatli ve düzenli yaşamasını teşvik edici olmuştur.

Özellikle, 11 Eylül terör saldırılarının göç yolları kullanılarak ülkeye giriş yapan göçmenler tarafından yapılmış olması, ülke de yasal ya da yasadışı her türlü göçmen karşıtlığının başlamasına ve 299 bin göçmenin sınır dışı edilmesine neden olmuştur. Bu durum, göçmenleri ülkelerinde istemeyen aşırı sağ partiler tarafından sürekli dile getirilerek oluşan göçmen karşıtlığının yabancı düşmanlığına ve ırkçılığa dönüşmesine de yol açmıştır. Bu noktadan bakıldığında, seçim

kampanyaları yürütülürken aşırı sağ partilerin ilk politikasının göç ve göçmenler üzerine olacağını söylemesi hiç de şaşılacak bir durum olmamaktadır (Elitok Paçacı, 2018).

11 Eylül saldırıları sonrası ABD hükümeti göçmen politikalarını daha da sıkılaştırmış ve 2008 yılında ABD Başkanı Obama, göçmenlerin sınır dışı edilmesinin bir çözüm olmadığını savunmasına rağmen yasaları uygulamak zorunda olduğu söyleyerek yasadışı yollarla ülkeye girmiş olan 2 milyon göçmeni sınır dışı etmiştir (Kocaoğlu, 2016: 286). Obama başkanlığında, sadece kaçak yollarla ülkeye giren göçmenlerin faydalanacağı “Göçmelere Af Tasarısı”, “yeşil kart” sisteminin devamı niteliğinde olmakla birlikte saldırı sonrası denetimi kolaylaştırmak ve göçmen profillerinin belirlenmesi adına çıkarılmıştır. Yasal yollarla ülkeye girmiş fakat sonrasında hukuki statüsünü kaybedenler hariç, 31 Aralık 2011 tarihine kadar ülke sınırlarına yasadışı yollarla girmiş olan herkesin başvurabileceği bu tasarı, ABD için sorun teşkil eden göçmenlerin statülerine hukukilik kazandırılmasını ve ülkedeki kontrollerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Çağlar, 2008). Bu tasarıyla kayıt altına alınmış olan göçmenlerin statüsü altı yılda bir yenilenmesi amaçlanmıştır. Statüsünün yenilenmesini isteyen göçmenlerin yenileme olana kadar altmış günlük süre içerisinde işsiz kalmaması ve fakirlik alt sınırının üzerinde yaşam standartlarına sahip olması gerekmektedir (Kocaoğlu, 2016: 288).

ABD Başkanlığına Donald Trump’un gelmesiyle birlikte 2017 yılında ülkenin mülteci politikasının daha da sertleştiği görülmektedir. Trump’a göre ülkedeki göçmen sayısının azalabilmesi için sınırların yükseltilmesi ve ülkede bulunan göçmenlerin yasal imkanlarının ellerinden alınması gerekmektedir. Güvenikleştirici aktör olan Trump’ın önerdiği bu politika sadece kayıt dışı yabancı ve sığınmacıları değil, seyahat amacıyla ülkeye giriş yapan bazı Müslüman ülke vatandaşlarını, geçici statü sahibi olanları ve mültecileri de içermektedir. Hatta bu kapsamda bazı Müslüman ülke vatandaşlarının 2017 yılında ABD’ye girişini 120 gün boyunca engellenmiştir (Taylor, 2017).

2017 yılında ABD’nin sahip olduğu göçmenlik yasasına sınırlar getirecek yeni bir tasarı sunan Trump, var olan “yeşil kart” sisteminin değiştirilmesiyle yoksulluğun azalacağı, ücretlerin artacağı ve buna bağlı olarak vergilerde tasarruf edilerek ülke ekonomisinin güçleneceğini ifade etmiştir. “Güçlü İstihdam için Amerikan Göçmenliğine Reform Yasası” adı verilen ve liyakat esasına göre hazırlandığı ifade edilen tasarının yeni göçmenlerin ülkeye gelerek birikim yapmalarını ve Amerikalı çalışanların işlerinden edilmesini engelleyeceği açıklanmıştır. Bunun için yeşil kart ile kapılarını herkese açan ABD’nin, getirilecek olan sınırlamalarla kapılarını sadece iyi eğitilmiş göçmenlere açmış olacaktır. Bu noktada, Trump, iyi eğitilmiş insanları ülkeye kabul ederken bir puanlama sisteminin kullanılacağını ve bu puanlama sonucunda ülkeye kabul edileceklerini açıklamıştır. Her yıl en fazla 50 bin göçmeni kabul edecek olan bu tasarı ile göçün sınırlandırılmasının yanında iyi eğitilmiş göçmenler sayesinde ekonomik büyümenin yaşanması da amaçlanmıştır (ABD’de

Göçmenlik Reform Yasası, 2017: <https://www.ntv.com.tr/dunya/abdden-gocmenlik-reform-yasasi.pnoiOLdVAEWQQL68PzjKxQ>).

Ülkeye kaçak yollarla giren yabancılara karşı da sert politikalar izlenmesini savunan Trump, 2012 yılında eski Başkan Obama tarafından yürürlüğe konulan, çocuk yaşta ülkeye yasadışı yollarla giriş yapan belgesiz gençlere ayrıcalık taşıyan yasa iptal etmiştir. Fakat Trump'ın aldığı bu karar yargıç engeline takılmış ve yasa tekrar yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, yargıç programın yenileme başvurularının yeniden yapılması gerektiğini de savunmuştur (Trump'ın 'Hayalperestleri' Sınır Dışı Etme Hamlesine Yargıç Engeli, 2018: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42632522>). Trump'ın yasadışı göçü engellemek adına uyguladığı diğer bir politika ise "Sıfır Hoşgörü Politikası"dır. Bu politika doğrultusunda 2.500 çocuk ailelerinden koparılmış ve bu ailelerin yaklaşık 450 tanesi de sınır dışı edilmiştir. Aşırı sert olan bu politika dünya kamuoyunda büyük tepkilere yol açmış ve ABD'nin geri adım atmasına sebep olmuştur (Altunkaya, 2018).

ABD'nin yasadışı göç hareketlerine karşı aldığı en önemli fiziksel önlem ise var olduğu günden itibaren yasadışı göçlerin geçiş noktası olan Meksika-ABD sınırını duvar olarak çitlerle çevrelemesi olmuştur. Bu doğrultuda, tellerle çevrilen sınır, 24 saat boyunca sınır devriyeleri tarafından ve her türlü teknolojik gereçler kullanılarak gözetilmektedir (Sümer, 2018). Bu durum, yaşanan yasadışı göç hareketlerinin azalmasını sağlamışsa da tamamen durmasını sağlayamamıştır. Dolayısıyla, bugün Trump tarafından ABD-Meksika sınırına duvar olarak örülen tel örgüler yerine çelik ya da beton duvar örülmesi tartışması yapılırken, ülkede yasadışı göçe karşı alınmaya çalışılan bu önlemin işe yarayıp yaramayacağı konuşulmaktadır (Macchi, 2019). Bunun yanı sıra, ABD sınır güvenliğini korumak için Meksika ile de anlaşmalar yapmakta ve göç akımının sınıra gelmeden engellenmesini hedeflemektedir. Yapılan anlaşmalar doğrultusunda Meksika, ABD-Meksika sınırını kaçak yollarla geçmeye çalışarak yasal göç ihlallerinde bulunan göçmenleri sınır dışı edeceğini açıklamıştır (Meksika: ABD Sınırını Aşmaya Çalışan Göçmenler Sınır Dışı Edilecek, 2018: <https://www.haberturk.com/meksika-abd-sinirini-asmaya-calisan-gocmenler-sinirdisi-edilecek-2236081>).

Sonuç olarak, sınırlarına duvarlar örerek, sınır geçişlerini biyometrik tarama ile gerçekleştirerek ve sınır güvenliğini havadan helikopter ya da insansız hava araçları ile gözetim altında tutarak yasadışı geçişleri engellemeye çalışan ABD, tüm bu önlemlerine rağmen 2017 yılına ait verilere bakıldığında en çok göç alan ülke sıralamasında birinci sırada yer almaktadır (UN DESA, 2017). ABD her ne kadar yaşanan göç hareketlerini engellemek istese de aslında sınırdan gelen yasal ya da yasal olmayan göçmenlere işgücü alanında ihtiyaç duymaktadır (Sümer, 2018). Son olarak, ABD'nin göçe karşı almaya çalıştığı önlemlere bakıldığında, alınan önlemlerin genellikle iç politika dinamikleri etrafında şekillendiği, sadece sınırlarına yakın olan ve tehdit algıladığı ülkelerle iş birliğini içine girdiği görülmektedir.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminin son bulması ve küreselleşme süreciyle birlikte başta güvenlik olmak üzere uluslararası sistemi her alanda etkisi altına alan uluslararası göç hareketleri günümüzün en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu çerçevede, yaşanan uluslararası göç hareketleri, göç alan ülkeleri sadece siyasal ve ekonomik boyutta değil, toplumsal boyutta da tehdit etmeye başlamıştır. Göç hareketlerine bağlı olarak yaşanan toplumsal ve siyasal süreçler sonucu ortaya çıkan toplumsal güvenlik tehditleri uluslararası göçün devletler tarafından güvenlikleştirilmesine imkan sağlayarak onu uluslararası politikanın merkezine taşımıştır. Bu durum bazı toplumlarda sadece göçmenlerin uyum (entegrasyon) sürecinin sorgulanmasına yol açarken, bazı toplumlarda göçmenlerin kimlik, din, dil ve kültür yapılarının da sorgulanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi, göçmenler ile “yerli” halk arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine, iki grup arasındaki uyumu yavaşlatarak “biz ve ötekiler” olgusunun oluşmasına neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları ve sonrasında yaşanan birçok küçük çaplı terör saldırılarının göç yolları kullanılarak yapılmış olması göçmenlerin, siyasiler ve medya tarafından suçlu ve potansiyel terörist olarak topluma aktarılmasına ve toplum tarafından tehdit olarak algılanmasına ve böylece ötekileştirilmeye başlamasına neden olmuştur.

Günümüz dünyasında özellikle gelişmiş ülkelerin yüz yüze geldikleri en önemli sorunlardan biri uluslararası göç hareketlerinin kontrol edilememesi durumudur. Bu çerçevede ülkeler, uluslararası göç olgusunu ulusal kimlik ve güvenlik karşısındaki tehdit algılaması üzerinden güvenlikleştirerek sınırlarını ve toplumlarını korumaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda devletler, yaşanan göç hareketlerine karşın politikalar üretmekte ve göç hareketlerini sınırlandırmaktadırlar. Fakat bu durum göç hareketlerini düzenleyerek azaltmamakta, aksine yasal göç ve sığınma prosedürlerinin aşılmasına ve göçün yasadışı yapılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede devletler, uluslararası göçü kontrol altına almak ve düzenlemek için iş birliği faaliyetlerde bulunmakta ve uluslararası göçü yönetebilmenin yollarını aramaktadırlar.

Özellikle, 11 Eylül terör saldırılarına ve son dönemde Orta Doğu bölgesinde yaşanan şiddetli çatışmalara bağlı olarak yaşanan yoğun göç dalgaları günümüzde hala devam etmektedir. En fazla göç alan Avrupa ve Amerika bölgelerinde aşırı sağ partiler ve siyasal gruplar tarafından göçmenlerin tamamının suçlu gibi etiketlenmesi, algılanması, yansıtılması ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının artmasına yol açarak, göçmenlere yönelik kısıtlayıcı politikaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Avrupa, yaşanan uluslararası göç hareketlerini toplumsal güvenliği tehdit ettiği söylemleri ile güvenikleştirme politikası çerçevesinde gelişen ‘dışsallaştırma’ uygulamalarıyla denetim altında tutmayı denemiştir. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri ve AB, yaşanan göç hareketlerini sınırlandırmak ya da tamamen engellemek adına diğer devletlerle iş birliği yapmakta, anlaşmalar imzalamakta, göçe kaynaklık eden ya da transit ülke olarak adlandırılan ülkelere finansal destek yardımlarında bulunmakta ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla göçmenlere yardımlarda bulunarak kendi ülkelerine gelmesini engellemektedir. Avrupa ülkeleri ve AB, gerçekleştirdiği bu politikalarla yaşanan uluslararası göç hareketini belli derecede Avrupa toprakları dışında tutabilmeyi başarabilmiş olsa da sorununun asıl nedeni çözülemediğinden bölgeye göç hareketleri yasal ya da yasadışı şekilde devam etmektedir.

ABD ise, Avrupa’nın aksine sadece kendi ülke sınırları ile ilgilenmekte ve sınırlarını korumak için sadece göçü engelleyeceği ülkeler ile ikili anlaşmalarda bulunmaktadır. Aşırı sağ partilerin göç politikalarına ve topluma yön verdiği ABD’de, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının son derece fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni yaşanan 11 Eylül saldırılarının göç yoluyla ülkeye giren göçmenler tarafından yapıldığının iddia edilmesi ve aşırı sağ partilerin yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal kimliğe zarar vererek onu yok edeceği savıdır. Dolayısıyla, ABD’de siyasal iktidar ve destekçisi kesimler söylem yoluyla göçün toplumsal güvenliği tehdit ettiğini topluma empoze etmekte ve ülkede göçmen karşıtlığına neden olmaktadır. Günümüzde Meksika sınırına örülmeye başlanan duvar buna en güzel örnektir.

Bu gerçekliklerden hareketle bu çalışma kapsamında varılan sonuçlardan biri, uluslararası göç konusunun kapsamının ve karmaşıklığının tek bir boyutta incelenemeyeceğidir. Uluslararası göçün yol açtığı her bir güvenlik sorununun farklı sorular çerçevesinde ele alınabileceği ve sosyal bilim dalları tarafından çalışma konusu olabileceği görülmektedir. Bu alanda elde edilen diğer bir sonuç ise, çalışmaların ilerlemesine katkı sağlayan yerel kaynak, data ve analiz ihtiyacının ulusal literatür de kısıtlı olduğu gerçeğidir.

İkinci olarak, uluslararası göçü tek bir teori ile ya da tek bir nedene bağlı olarak açıklamanın, çok taraflı yapısı itibariyle oldukça zor olduğu gerçeğidir. Bu yüzden uluslararası göçün sadece siyasi ya da ekonomik nedenlere bağlı olarak açıklanmayacağı, insanla birlikte var olan ve tüm bileşenleri içinde barındıran, küreselleşme ile değişen bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Üçüncü olarak, küreselleşme ile boyutu genişleyen uluslararası göç hareketlerinin uluslararası yapısal bir sorun niteliğine bürünerek göç edilen bölgelerde güvenlik sorunlarının oluşmasına neden olmaya başladığı söylenebilir. Böylece, temel amaçları ulusal güvenliklerini korumak olan devletler açısından sadece sınırlarının değil, toplumlarının kimliksel yapısını da korumak zorunda kaldıkları bir süreç ağırlığını hissettirmeye başlamıştır.

Dördüncü olarak, Soğuk Savaş sonrası yaşanan uluslararası göç hareketlerinin toplumsal güvenlik üzerinde yarattığı etkiler, toplumsal güvenliğin ulusal güvenliğinin önemli bir tamamlayıcısı olduğunu göstermektedir. Yani, eğer devleti oluşturan toplumun kendine ait olan dil, din, kimlik ve kültürü göçmenler tarafından tehdit ediliyorsa, o devlet istikrarlı ve güvende olmadığını hissetmektedir. Dolayısıyla devletler, uluslararası göç hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal güvenlik sorunlarını söylemler yoluyla azaltma, değiştirme ya da güvenlikleştirme yolunu seçerek önlemler almaya çalışmaktadır. İç siyasal bağlamda göç güvenlikleştirilirken de soruna taraf olan toplumsal grupların takınacağı duruma göre siyasal elitlerin hareket etmekte ve politikalarını şekillendirmekte oldukları gözlemlenmektedir.

Beşinci olarak, uluslararası göçün göçmenler ve göç alan ülkeler açısından ortaya koyduğu tehditleri aşmak için, devletlerin bireysel değil ortak olarak yürütecekleri sosyo-ekonomik politikalarla hareket ederek sağlıklı ve başarılı bir kültürlerarası yaşam ortamının sağlanmasına daha fazla önem vermeleri gerekmektedir. Başka bir deyişle, eğer devletler tek başlarına sınırlarını ve toplumlarını korumak adına politikalar üretmeye devam ederse, uluslararası göç, devletlerin toplumlarını demografik, ekonomik, güvenlik, politik, kültür, dil ve hatta din alanlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkilemeye devam edecek ve yaşanan göç hareketleri asla durdurulamayacaktır. Böylece, uluslararası göç hareketleri ve yol açtığı güvenlik tehditleri giderek genişlemeye devam edecek ve uluslararası sistemde çözilemeyen karmaşık bir konu olarak önem ve önceliği olan nadir konulardan biri olmaya devam edecektir. Dolayısıyla, uluslararası göçün güvenlikleştirilerek göçün sınırlandırılması ya da tamamen engellemesi üzerine politikalar yapmak yerine devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları birlikte hareket ederek göç etmek zorunda kalan insanların iyi şartlar altında yaşaması için politikalar üretilmesine dönük adımlara yoğunlaşmalıdır. Ayrıca, üçüncü ülkelerle iş birliği arttırılmalı, yasadışı göçle mücadele edildiği gibi sınır kontrollerinin geliştirilmesi ve yasadışı istihdamın engellenmesi için ortak kabul prosedürleri geliştirilmeli ve entegrasyon politikası etkili bir şekilde uygulanmalıdır. Böylece devletler, göçü çeken faktörlerin temeline inerek hem yasadışı göçlerin azalmasını sağlayacak hem de kendi toplumlarının kimlik, din, dil, kültür gibi toplumsal yapısını oluşturan değerlerini korumuş olacaklardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abadan Unat, Nermin (2017), **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Agius, Christine (2017), “Sosyal İnşacılık”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *çinde* (87-103), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Ağır, Bülent Sarper (2013), **Güvenlik Çalışmaları Alanında Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırılması Çerçevesinde Bir Etnik Çatışma Örneği Olarak Kosova Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Siyasal Bilimsel Enstitüsü.
- Akgül Açıkmeşe, Sinem (2011), “Algı mı? Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 8 (30), 43-73.
- (2016), “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme”, Evren Balta (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, 2. Baskı *çinde* (241-255), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akman, Vedat (2007), **Küresel Göç Hikayeleri**, Yakamoz Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Zeynep (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5 (20), 292-303.
- Aksu, Muharrem ve Turhan, Faruk (2012), “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 4 (2), 69-80.
- Altunkaya, Tuğba ve Reuters (2018), “ABD: 450’nin Üzerinde Ebeveyn Çocuklarından Koparılarak Sınır Dışı Edildi”, <https://tr.euronews.com/2018/07/24/abd-450-nin-uzerinde-ebeveyn-cocuklarindan-koparilarak-sinir-disi-edildi> (15.04.2019).
- Aras, İlhan ve Sağıroğlu, Akın (2018), “Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri”, **Mukaddime**, 9 (Özel Sayı 1), 59-77.
- Arends, J. Frederik M. (2015), “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde “Güvenlik” Kavramı”, Mustafa Aydın vd. (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, 2. Baskı *çinde* (199-222), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Arslan, Hüseyin (2001), **16. yy. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün**, 1. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Arzheimer, Kai (2009), “Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe”, **American Journal of Political Science**, 53 (2): 259-275.

- Association of European Border Region (2000), **Practical Guide to Cross-border Cooperation** 3rd Edition, European Commission, https://www.aebr.eu/files/publications/lace_guide.en.pdf (12.04.2019).
- Atasü Topçuoğlu, Reyhan (2016), “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3. Baskı *çinde* (501-519), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Baig, Farheen Bair Sardar ve Ashgar Ali Ali Mohamed (2012), “Threament of Migrant Workers: International Standarts and Islamic Principles”, **Journal of Global Intelligence and Policy**, 5 (8), 9-11.
- Barnett, John (2017), “Çevre Güvenliği”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *çinde* (190-207), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Bartram, David vd. (2017), **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), 3. Baskı, Hece Yayınları, Ankara.
- Başlar, Kemal (2012), “Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Hukuk Kişiliği”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 8 (30), 1-23.
- Baylıs, John (2015), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Mustafa Aydın vd. (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, 2. Baskı *çinde* (153-166), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Baysal, Başar ve Lüleci, Çağla (2011), “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 22, 61-96.
- Bilgin, Pınar (2010), “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar**, 8 (14), 30-53.
- Bingöl, Oktay (2016), “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı *çinde* (17-44), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Birdişli, Fikret (2017), **Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik: Kavram-Teori Uygulama**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Booth, Ken (2012), **Dünya Güvenliği Kavramı**, (Çev. Çağdaş Üngör), 1. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Boswell, Christina (2007), “Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securization”, **Journal of Common Market Studies**, 45 (3), 589-610.
- Brauch, Hans Günter (2015), “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Mustafa Aydın vd. (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde**

Çatışmadan Güvenliğe, 2. Baskı *çinde* (167-198), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Buzan, Barry (2013), “Barış, Güç ve Güvenlik: Uluslararası İlişkilerde Çatışma Kavramları”, Esra Diri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, 1. Basım *çinde* (165-190), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.

————— (2015), **İnsanlar, Devletler & Korku**, (Çev. Emre Çıtak), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.

————— ve Wæver, Ole (2017), “Teoriye Dönüş Sonrası: Güvenlik Çalışmalarının Geçmişi, Bugünü ve Geleceği”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *çinde* (393-410), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.

Castles, Stephen (2000), “International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues”, **International Social Science Journal**, 52 (165), 269-281.

————— ve Miller, Mark J. (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ciğerci Ulukan, Nihan (2013), “Göçmenler İçin Kaçış Yok: Göç Politikaları ve Göçmen Emeği”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, 11 (44), 32-45.

Civelek, H. Yaprak (2016), “Feminizm ve Güvenlik”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı *çinde* (65-79), Beta Yayıncılık, İstanbul.

Crisp, Jeff (2006), “Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes”, **Policy Research Unit, UNHCR CP 2500, CH-1211, Switzerland**.

Çağırkan, Barış (2016), “Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 5 (8), 2613-2623.

Çağlar, Melek (2013), “Yeni Göçmenlik Tasarısı Neleri Değiştirecek?”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/yeni-gocmenlik-tasarisi-neleri-degistirecek/1670936.html> (15.04.2019).

Çağlayan, Savaş (2006), “Göç Kavramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, 17, 67-91.

Çakmak, Haydar (2007), **Avrupa Güvenliği**, 2. Baskı, Platin Yayınları, Ankara.

————— (Ed.) (2014), **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler**, 1. Baskı, Doğu Kitabevi, İstanbul.

- Çalkıvık, Aslı (2016), “Soğuk Savaş ve Sonrası Güvenlik”, Evren Balta (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, 2. Baskı *içinde* (281-301), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya, Şeref (2012-2013), “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 241-260.
- Çiçekçi, Ceyhun (2012), **Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kavramı**, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Çiçekli, Bülent (Ed.) (2009), **Göç Terimleri Sözlüğü**, IOM Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, İsviçre.
- Dedeoğlu, Beril (2014), **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 3. Baskı, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Demiray, Muhittin ve İşcan, İsmail Hakkı (2008), “Uluslararası Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Plan”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21, 141-170.
- Develi, Erdem Selman (2017), “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 22, 1343-1353.
- Dönmez Kara, Canan Öykü (2015), **Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elitok Paçacı, Seçil (2018), “Amerika'nın Göçmen Reformu ile İmtihani”, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/amerika-nin-gocmen-reformu-ile-imtihani-1749077/> (15.04.2019).
- Emmers, Ralf (2017), “Güvenlikleştirme”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *içinde* (131-144), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, İbrahim (2013), “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, **Akademik Bakış**, 6 (12), 265-292.
- Erkiral Tavas, Olcay (2015), **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eurobarometer- European Commission (t.y.), “Avrupa'da İnsanların En Çok Endişe Duydukları Konular (2010-2017)”, <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/31/groupKy/188> (12.03.2019).

- Faist, Thomas (2003), **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, (Çev. Azad Zana Gündoğan), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Gençler, Ayhan (2002), “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 17 (3), 26-46.
- Giddens, Anthony (2013), **Sosyoloji**, (Çev. Cemal Güzel), 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Glaser, Charles L. (2017), “Realizm”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (13-27), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Goodwin, Matthew (2012), **The New Radical Right: Violent and Non-Violent Movements in Europe**, Institute of Strategic Dialogue, London.
- Güleç, Cansu (2015) “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, **TESAM Akademi Dergisi**, 2 (2), 81-100.
- Güllü, İsmail (2004), “Türkiye’nin Jeopolitik Önemi Açısından Almanya’daki Türk Nüfusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım, Değişen Dünya’da Türkiye’nin Önemi”, **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, 1 (7), (63-83), Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Güllü, Fuat (2012), “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 4, 53-85.
- Günay, Enver vd. (2017), “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7 (2), 37-60.
- Hagen Zanker, Jessica (2008), “Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical”, **MPRA Paper**, Nr. 28197.
- Hayter, Teresa (2000), **Open Borders: The Case Against Immigration Controls**, Pluto Press, London.
- Herring, Eric (2017), “Tarihsel Materyalizm”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (42-53), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Hobsbawm, Eric J. (2016), **Devrim Çağı 1789-1848**, (Çev. Bahadır Sina Şener), 8. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara.
- ILO (t.y.), “History of the ILO”, <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--index.htm> (08.02.2019).
- (t.y.), “History of the ILO”, www.ilo.ch/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm (08.02.2019).
- (2018), “ILO’nun yayınladığı yeni rakamlar, dünyada 164 milyon göçmen işçi olduğunu gösteriyor”, https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm (08.02.2019).

- IOM (2017), “2017 Verilerine Göre Bölgelere Göre Gelen ve Giden Göçmen Sayıları (iç ve dış göç)”, <https://www.iom.int/global-migration-trends> (12.03.2019).
- (t.y.), www.iom.int (06.02.2019).
- (t.y.), “Data and Analysis”, <https://gmdac.iom.int/data-and-analysis-search> (06.02.2019).
- (t.y.), “IOM History”, <https://www.iom.int/iom-history> (06.02.2019).
- (t.y.), “Mission”, <https://www.iom.int/mission> (06.02.2019).
- (t.y.), “Operations and Emergencies”, <https://www.iom.int/operations-and-emergencies> (06.02.2019).
- İçduygu Ahmet (2006), **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, TÜSİAD Yayınları, Nr. TÜSİAD-T/2006-12/427, İstanbul.
- vd. (2014), **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere**, MiReKoÇ Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001-106K291, Eylül 2009.
- ve Sirkeci, İbrahim (1999). “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, Oya Baydar (Der.), **75 Yılda Köylerden Kentlere**, 1. Baskı *çinde* (249-268), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, David H., Chacko, Elizabeth (2015), “Placing immigrant identities”, **Journal of Cultural Geography**, (32) 1, 129-138.
- Karabulut, Bilal (2015), **Güvenlik: “Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek”**, 2. Baskı, Barış Kitabevi, Ankara.
- Kardaş, Tuncay (2007), “Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?”, Zeynep Dağı (Ed.), **Uluslararası Politikayı Anlamak “Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye”**, 1. Basım *çinde* (125-152), Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Kaya, Ayhan (2016), **İslam, Göç ve Entegrasyon, Güvenlikleştirme Çağı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kaygusuz, Özlem (2007), “Küreselleşme ve Ulusal Güvenlik Devleti: Geri Dönüş Mümkün mü?”, **Mülkiyetler Birliği Dergisi**, 31 (255), 137-154.
- Kennedy, Caroline (2017), “Cinsiyet ve Güvenlik”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *çinde* (117-130), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Kılıçaslan, Emine (2016), “Kopenhag Okulu”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı *çinde* (45-64), Beta Yayıncılık, İstanbul.

- Kicinger, Anna (2004), "International Migration As A Non-traditional Security Threat and The EU Responses to This Phenomenon", **Central European Forum for Migration Research Working Paper**, 2, 1-13.
- Kocaoğlu, N. Kağan (2016), "ABD Göçmen Reformunun Ana Hatları ve ABD-Türk Toplumuna Etkisi", **Ankara Barosu Dergisi**, 1, 273-301.
- Köktaş, Arif ve Yılmaz, Ömer (2010), "Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına", **Polis Bilimleri Dergisi**, 1-21.
- Köşer Akçapar, Şebnem (2016), "Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu" S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3. Baskı *çinde* (563-575), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Macchi, Victoria (2019), "Trump'ın Sınır Güvenliği Konuşmasında Sözüünü Etmediği Üç Önemli Gerçek", <https://www.amerikaninsesi.com/a/trump-in-sinir-guvenligi-konusmasinda-sozunu-etmediği-uc-onemli-konu/4737908.html> (15.04.2019).
- Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay (2013), "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 10 (39), 105-130.
- Marfleet, Philip (2006), **Refugees in a Global Era**, Macmillan Education, New York.
- Massey, Douglas S. (1988), "Economic Development and International Migration in Comparative Perspective", **Population and Development Review**, 14, 383-413.
- vd. (1998), **Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium**, Clarendon Press, Oxford.
- (1999), "Why Does Immigration Occur A Theoretical Synthesis", Charles Hirschman vd. (Ed.), **The Handbook of International Migration: The American Experience**, 1rd Edition *çinde* (34-52), Russell Sage Foundation: New York.
- Meç, Sabiha Nur (2018), "Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti AfD'nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi", **ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar**, 8, 123-150. (<https://viraverita.org/e-dergi/8/gocun-guvenliklestirilmesi-almanyada-asiri-sag-parti-afdnin-yukselisi-ve-suriyeli-multeci>).
- Meşjasz, Czeslaw (2015), "Ekonomik Güvenlik", Mustafa Aydın vd. (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, 2. Baskı *çinde* (239-258), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Morgan, Patrick (2017), "Liberalizm", Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *çinde* (28-41), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.

- Mutimer, David (2017), “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları: Ayrılıkçı Tarih”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (67-86), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Mutluer, Mustafa (2003), **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Oğuz Gök, Gonca (2016), “Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, **KOSBED**, 31, 65-82.
- Ohtamış, Erol (2008), **Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği Programları Yönetim Yapıları ve Türkiye Uygulamaları**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Özcan, Deniz Ela (2017), “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat Dergisi**, 2 (4), 183-215.
- Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Ekim Kitabevi, İstanbul.
- Özer, Y. Yeşim (2010), “Yasadışı Göçün Kontrolünde Destekleyici Düzenlemelerin Rolü: Avrupa Birliği ve Türkiye Örnekleri”, **Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler, Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Sempozyumu**, 1.Baskı içinde (197-216), Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Özerim, Gökay (2014), “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi Konusunda Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 5 (1), 11-48.
- Özerim, Mehmet Gökay (2012), **Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtlı Söylemin İnşası**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyakışır, Deniz (2013), **Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti, Ankara.
- Peköz, Mustafa (2002), **Avrupa Birliği’nde Göçmenler Almanya’da Türkler/Kürtler**, Gün Yayıncılık, İstanbul.
- Petersen, William (1958), “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, 23, 256-266.
- Piore, Michael J. (1986), “The Shifting Grounds for Immigration”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 485 (1), 23-33.
- Rodier, Claire (2006), **Analysis of the External Dimension of the EU’s Asylum and Immigration Policies’–Summary and Recommendations for the European Parliament**, European Parliament, Brussels.
- Roe, Paul (2017), “Toplumsal Güvenlik”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (161-175), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.

- Sakman, Tolga (2014), “Göç ve Güvenlik: Avrupa Birliği’nde Göçün Güvenlik Perspektifinde Yorumlanması”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiri Kitabı**, 1. Baskı *içinde* (564-574), Kocaeli Üniversitesi Matbaası, Kocaeli.
- Samur, Hakan (2008), “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, **Uluslararası İnan Bilimleri Dergisi**, 5 (2), 1-16.
- Sancak, Kadir (2013), “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, 123-134.
- Sandıklı, Atilla ve Emekler, Bilgehan (2012), “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, Atilla Sandıklı (Ed.), **Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, 1. Baskı *içinde* (3-67), BİLGESAM Yayınları, Ankara.
- Sayın, Yusuf vd. (2016), “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18 (31), 1-13.
- Sert, Deniz (2016), “Küresel Hareketlilik ve Göç”, Evren Balta (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, 2. Baskı *içinde* (505-524), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sheehan, Michael (2017), “Askeri Güvenlik”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *içinde* (147-160), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Shiffman, Garry M. (2017), “Ekonomik Güvenlik”, Alan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım *içinde* (208-221), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Somuncu, Başak (2006), **Türkiye’nin Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sümer, Mehmet (2018), “Meksika Sınırdaki Teller Kaçak Geçişleri Durduramıyor”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/meksika-sinirinda-teller-kacak-gecisleri-durduramiyor/4239256.html> (15.04.2019).
- Şeker, Dilara ve Uçan, Gültekin (2016), “Göç Sürecinde Kadın”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 14 (1), 197-212.
- Şener, Bülent (2017), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine bir Değerlendirme”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 6 (1), 1-31.
- Şenol Sert, Deniz (2016), “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3. Baskı *içinde* (29-48), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Şirin Öner, N. Aslı (2016a), “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3. Baskı içinde (13-28), İletişim Yayınları, İstanbul.
- (2016b), “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), **Küreselleşme Çağında Göç**, 3. Baskı içinde (539-561), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taylor, Roman (2017), “ABD’nin Göçmenlik Politikası Son 1 Yılda Nasıl Değişti?”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-nin-multeci-politikasi-son-bir-yilda-nasil-degisti/4182497.html> (15.04.2019).
- TDK (2019), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=g%C3%B6%C3%7C (02.12.2018).
- Tickner, J. Ann (2015), “Güvenlik Revizyonu”, Ken Booth ve Steve Smith (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Kavramları**, (Çev. Muhammet Aydın), 1. Baskı içinde (175-197), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Toksöz, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Türkeş Kılıç, Selin (2015), “Avrupa Komşuluk Politikası’nda Uluslararası Göçün Güvenikleştirilmesi”, **Mukaddime**, 9 (Özel Sayı 1), 1-20.
- Uehling, Greta (2004), “Irregular and Illegal Migration through Ukraine”, **International Migration**, 42 (3), 77-109.
- UN (t.y.), www.un.org (27.01.2019).
- UN DESA (t.y.), “Bölgelere Göre Toplam Göçmen Sayısı (milyon)”, https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2017&m=1 (12.03.2019).
- (t.y.), “Bölgelerin Toplam Nüfusunun Bir Yüzdesi Olarak Uluslararası Göçmen Stoku”, https://migrationdataportal.org/?i=stock_perc_&t=1990&m=1 (12.03.2019).
- UNHCR (t.y.), www.unhcr.org/tr (08.02.2019).
- (t.y.), “Data”, <https://www.unhcr.org/data.html> (09.02.2019).
- (t.y.), “Emergencies”, <https://www.unhcr.org/emergencies.html> (09.02.2019).
- (t.y.), “Figures at a Glance”, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (09.02.2019).
- (t.y.), “History of UNCHR”, www.unhcr.org/history-of-unhcr.html (06.02.2019).
- (t.y.), “History of UNHCR”, <https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html> (09.02.2019).
- (t.y.), “What We Do”, www.unhcr.org/who--we-do.html (09.02.2019).
- (t.y.), “Who We Help”, www.unhcr.org/who-we-help.html (09.02.2019).

- (2019), “BMMYK Tahminlerine Göre Yıllara Göre Değişen Mülteci Sayısı”, http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.226008730.1079076307.1557308886-2114828.1555739797 (12.03.2019).
- UNHCR Statistics (t.y.), “Dünyadaki Nüfus Popülasyonunun Türlerine Göre Dağılımı (milyon)”, http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.254451080.1079076307.1557308886-2114828.1555739797 (12.03.2019).
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Populations Division, (2017). United Nations Debates, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2017.
- Ural, Sami Sezai ve Shilibekova, Aigerim (2016), “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı içinde (3-15), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- URL, “ABD’de Göçmenlik Reform Yasası” (2017), <https://www.ntv.com.tr/dunya/abdden-gocmenlik-reform-yasasi,pnoiOLdVAEWQQL68PzjKxQ> (15.04.2019).
- URL, “About Europol” (t.y.), <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (12.04.2019).
- URL, “Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM)” (t.y.), <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%C5%9Flar/IOM%20TR.pdf> (07.02.2019).
- URL, “Extract from the Annual Risk Analysis” (2010), https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2010.pdf (12.04.2019).
- URL, “Genel Bakış” (t.y.), www.unhcr.org/tr/genel-bakis (09.02.2019).
- URL, “Göçmenleri İstenmeyen Yüzlerce Kişi Sokağa Döküldü”, (2018), <https://www.cnnturk.com/dunya/gocmenlerin-kentlerini-terk-etmesini-isteyen-yuzlerce-kisi-sokaklara-dokuldu?page=1> (15.04.2019).
- URL, “Göçmenleri Meksikalılarda İstemiyor” (2018), <https://www.amerikaninsesi.com/a/gocmenleri-meksikalilar-da-istemiyor/4664446.html> (15.04.2019).
- URL, “İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi” (t.y.), <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/33-uluslararası-calisma-orgutu/> (08.02.2019).
- URL, “Meksika: ABD Sınırını Aşmaya Çalışan Göçmenler Sınır Dışı Edilecek” (26.11.2018), <https://www.haberturk.com/meksika-abd-sinirini-asmaya-calisan-gocmenler-sinirdisi-edilecek-2236081> (15.04.2019).

- URL, “Transcript: Obama’s immigration speech” (20.11.2014), https://www.washingtonpost.com/politics/transcript-obamas-immigration-speech/2014/11/20/14ba8042-7117-11e4-893f-86bd390a3340_story.html?utm_term=.1ac91b0acaaa (15.04.2015).
- URL, “Trump ABD’ye Yürüyen Göçmenleri Seçim Malzemesi Yapıyor” (2018), <https://www.evrensel.net/haber/364490/trump-abdye-yuruyen-gocmenleri-secim-malzemesi-yapiyor> (15.04.2019).
- URL, “Trump: Göçmenler Bize taş Atarsa, Askerimiz Ateş Açacak” (2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46067766> (15.04.2019).
- URL, “Trump’ın ‘Hayalperestleri’ Sınır Dışı Etme Hamlesine Yargıç Engeli” (10.01.2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42632522> (15.04.2019).
- URL, “Types of Operations” (t.y.), <https://frontex.europa.eu/operations/types-of-operations/> (12.04.2019).
- URL, “Uluslararası Göç Örgütü” (2019), cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/mission/ShowInfoNote/353795 (07.02.2019)
- URL, “World Migration Report” (2000), No. E.00.III.S.3 ISSN 1561-5502, ISBN 92-9068-089-X Copublished by the International Organization for Migration and the United Nations.
- Wæver, Ole (2015), “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, Mustafa Aydın vd. (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, 2. Baskı içinde (259-280), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Weiner, Myron (1995), **The Global Migration Crisis: Challenge to States and Human Rights**, Harper Collins College Publishers, New York.
- (1996), “Bad Neighbors Bad Neighborhoods: An Inquiry in to the Causes of Refugee Flows”, **International Security**, 37 (3), 5-42.
- Wolfers, Arnold (2013), “Muğlak Bir Simge Olarak “Ulusal Güvenlik””, Esra Diri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, 1. Basım içinde (43-58), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Yalçın, Cemal (2004), **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yaldız, Fırat (2014), “Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 3 (2), 382-403.
- Yardım, Müşerref (2017), “Aşırı Sağ ve Çokkültürlük: Avrupa’da Ötekileştirilen “Göçmenler””, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 12 (2), 217-234.
- Yazan, Yeliz (2016), **Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası, Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı**, Milenyum Yayınları, İstanbul.

Yenal, Serkan (2015), “Uluslararası Politikada Güvenlik Kavramı”, Mahir Terzi ve Serkan Yenal (Ed.), **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm**, 1. Baskı *çinde* (215-250), Sinopsi Yayınları, Ankara.

Yılmaz, Abdurrahman (2014), “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 9 (2), 1685-1705.

Yorulmaz, Murat (2014), ““Değişen” Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Değişmeyen” Güvenlik Paradoksu”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, 3 (1), 103-135.

ÖZGEÇMİŞ

Esra ÇİL, 28.01.1991 tarihinde Trabzon İli Ortahisar İlçesi'nde doğdu. 2005 yılında Ata İlköğretim Okulu'nu; 2009 Yomra Anadolu Lisesi'ni; 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÇİL, bekar olup İngilizce (iyi düzeyde), Rusça ve Almanca (başlangıç düzeyinde) bilmektedir.